

**Подільський спеціальний
навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж
Подільський державний
аграрно-технічний університет
Західноукраїнський національний
університет**

**матеріали
науково-практичного форуму
Внесок молодих вчених у
соціально-економічний
розвиток західного регіону**

25 лютого

2021 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОДІЛЬСЬКИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОЛЕДЖ
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

***ВНЕСОК МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ***

Матеріали науково-практичного форуму

25 лютого 2021 р.

**м. Кам'янець-Подільський
2021**

УДК 330.342.146:332.02:338.012.08

Вн 60

Рекомендовано до друку Вченою радою Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу (протокол № 2 від 24 лютого 2021р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: **ТРИПАК Мар'ян Миколайович** – заслужений працівник освіти України, кандидат економічних наук, доцент, директор Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу; **ГУМЕНЮК Ірина Леонтіївна** – кандидат економічних наук, заступник директора з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності; **БАЧИНСЬКА Олена** – кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, економіки та економічної кібернетики, голова ради молодих вчених Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу; **ШЕВЧУК Олександр** – кандидат педагогічних наук, викладач; **ГОРЮК Юлія** – кандидат ветеринарних наук, асистент кафедри інфекційних та інвазійних хвороб, голова ради молодих вчених Подільського державного аграрно-технічного університету; **ЛЕГКИЙ Олег** – кандидат економічних наук, викладач кафедри міжнародних економічних відносин, голова Ради молодих вчених Західноукраїнського національного університету

Вн 60 Внесок молодих вчених у соціально-економічний розвиток Західного регіону: Матеріали науково-практичного форуму (м. Кам'янець-Подільський, 25 лютого 2021 р.). Кам'янець-Подільський : Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, 2021. 156 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного форуму «Внесок молодих вчених у соціально-економічний розвиток Західного регіону», який відбувся 25 лютого 2021 р. (Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, м. Кам'янець-Подільський), з актуальних питань соціально-економічний розвиток Західного регіону.

Відповідальність за висвітлений матеріал у публікаціях несуть автори наукових праць.
Видано в авторській редакції.

УДК 330.342.146:332.02:338.012.08

© Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, 2021.

Зміст

Проблеми і перспективи економічного розвитку регіону в умовах Євроінтеграції.....	7
<i>Баглай Андрій</i>	
Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні.....	7
<i>Біда Петро, Одуд Артем</i>	
Тенденції розвитку сільського господарства Рівненщини в умовах Євроінтеграції	9
<i>Blazhei Iryna</i>	
A change to the environmental policy of Ukraine within the framework of the European Green Course	12
<i>Борисяк Олена</i>	
Шляхи підвищення екологічної безпеки економічного розвитку регіону в умовах Євроінтеграції	14
<i>Бурденюк Світлана</i>	
Накопичувальне пенсійне забезпечення – важливий пріоритет у реформуванні національної пенсійної системи України	17
<i>Гайбура Юлія, Семенюк Марина</i>	
Оптимізація витрат виробництва як фактор підвищення прибутковості підприємства	20
<i>Гоголь Інна</i>	
Передумови формування маркетингової стратегії сільськогосподарських підприємств в умовах Євроінтеграції	22
<i>Зеленський Андрій</i>	
Вплив фінансової децентралізації на результати соціально-економічного розвитку регіонів.....	25
<i>Кийко Неля, Ніколайчук Мар'яна, Романюк Анастасія</i>	
Органічне сільське господарство Рівненщини в умовах Євроінтеграції..	28
<i>Коваль Нонна, Вихлюк І.І.</i>	
Особливості управління прибутком підприємств в сучасних умовах	31
<i>Кравченко Артем</i>	
Формування мережі природно-заповідних територій	34
<i>Лойшин Анатолій</i>	
До питання економічної складової гібридної війни.....	36
<i>Патицька Христина</i>	
Формування центр-периферійних взаємодій у територіальних громадах в умовах децентралізації.....	39
<i>Петрова Ольга, Живюк Руслана, Хотюк Катерина</i>	
Зелений туризм Рівненщини як перспектива розвитку регіону в умовах Євроінтеграції	42
<i>Телегін Вадим, Волков Євгеній</i>	
Корупція в державному секторі як гальмуючий фактор економічного розвитку	45
<i>Тимчина Ольга</i>	
Розвиток відносин України з Європейським Союзом: основні переваги... 48	

Чорна Ірина, Рудик Анастасія

Процес європейської інтеграції на регіональному рівні..... 51

Трансформація галузевої структури економіки регіону: пріоритетні напрями розвитку..... 54

Бондаренко Микола, Надточий Андрій

Застосування кластерного підходу до прийняття управлінських рішень із розв'язання проблем приморських регіонів України..... 54

Вацлавський Олег, Іванова Анна

Система соціального захисту населення в умовах фіскальної децентралізації 57

Великий Роман

Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю фермерських господарств..... 60

Горюк Юлія

Фаготерапія, як альтернатива антибіотикам в системі одержання екологічно-безпечного молока 62

Корженівська Наталія, Беспалий Ігор

Безпекова складова економічного механізму управління сільським розвитком в умовах трансформацій..... 63

Лисицький Сергій, Арнаут Володимир

Механізм управління земельними ресурсами Херсонської області 65

Лунак Віталій

«Особливості формування і використання бюджетів об'єднаних територіальних громад Західного регіону» 68

Погребняк Сергій

Сонячна енергетика – перспективний напрямок розвитку Хмельницької області..... 71

Полегенько Дмитро, Маланчин Михайло

Особливості регіонального розвитку Херсонської області 74

Федорчук Наталія

Деякі аспекти перспективного розвитку регіонального аграрного сектору економіки..... 76

Стратегічне управління інноваційним розвитком регіону на мікро- і макрорівні..... 79

Іщак Олена

Основні сучасні заходи та принципи державної підтримки у сфері інноваційної діяльності..... 79

Легкий Олег

Перспективи маркетингового менеджменту наукових пропозицій та ідей у ЗВО 82

Нікішина Надія, Мунько Анна

Інституційне забезпечення регіонального розвитку в Україні..... 85

Нісходовська Олена

Сучасні підходи до управління інноваційною діяльністю підприємства. 87

<i>Сушарник Ярослав</i>	
Фінансовий ринок України в умовах глобалізації	90
<i>Шершун Ольга</i>	
Статистична оцінка інноваційної діяльності західного регіону України .	92
<i>Щегельська Наталія</i>	
Роль туристичних кластерів в економічному розвитку регіону.....	95
Трудовий потенціал, зайнятість та людський розвиток: регіональний вимір.....	98
<i>Бачинська Олена, Гуменюк Ірина</i>	
Удосконалення системи мотивації професійного розвитку НПП та молодих науковців вітчизняних ЗВО.....	98
<i>Грицаєнко Микола</i>	
Соціальний капітал як складова людського капіталу: регіональний аспект.....	101
<i>Добровольська Елла, Омелянчук Дарія</i>	
Аналіз формування та використання робочої сили в регіоні	104
<i>Комарніцька Оксана</i>	
Міграційні потоки населення Хмельницької області, причинно-наслідкові зв'язки та їх вплив на рівень трудового потенціалу регіону	107
<i>Лаврук Наталія</i>	
Роль трудового потенціалу у відтворенні економічного потенціалу Західного регіону	111
<i>Місько Алла</i>	
Вплив корпоративної культури на мотивацію трудової діяльності працівників	114
<i>Рокотянська Анастасія</i>	
Формування соціальної довіри через надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення в Західному регіоні України.....	116
Сучасні тенденції соціокультурного розвитку регіону.....	119
<i>Бачинська Марина</i>	
Перспективи застосування арт-терапевтичних технологій в розвитку соціокультурного потенціалу учнівської й студентської молоді з інвалідністю	119
<i>Боршуляк Наталія</i>	
Сучасні тенденції глобалізації та регіоналізації відносин у сфері туризму	123
<i>Волощук Марина</i>	
Психологічні бар'єри під час вивчення іноземних мов: адаптація та стратегії подолання бар'єрів	128
<i>Глов'юк Оксана, Палилюлько Оксана</i>	
Значення соціокультурної діяльності для формування життєвих перспектив у студентів з інвалідністю.....	131
<i>Колісник Марина</i>	
Методики викладання англійської мови в інклюзивному середовищі з використанням дистанційних технологій.....	134

Комарніцька Людмила

Архівні документи про виховну роботу Кам'янець-Подільського планово-економічного технікуму у 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. 136

Комлев Ігор

Розвиток освітніх послуг у Чернівецькій області: потенціал, проблеми, реальність 141

Локишин Віктор

Формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійної освіти в умовах діджиталізації суспільства 144

Покалюк Вадим

Організація позааудиторної роботи у «ВСП Кам'янець-Подільському фаховому коледжі ПДУ» 146

Сидорук Людмила

Тестовий контроль знань в умовах дистанційного навчання 149

Тріпак Мар'ян, Шевчук Олександр

Компетентність та компетенція: термінологічний парадокс 152

Файн Альбіна

Альтернативна енергетика: новітній міжнародний досвід 154

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Баглай Андрій

*Львівський національний аграрний університет
здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності
071 «Облік і оподаткування»
м. Дубляни, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Формування ринкової системи господарювання в Україні пов'язане з необхідністю організаційно-економічних новацій у всіх сферах господарської діяльності. Одним з найважливіших напрямків економічних реформ, що сприяють розвитку конкурентного ринкового середовища, наповненню споживчого ринку товарами і послугами, створенню нових робочих місць, формуванню широкого кола власників є розвиток підприємництва.

Добре відомо, що підприємці є двигуном будь-якої сучасної розвиненої економіки, оскільки саме вони впроваджують нововведення, стимулюють зростання добробуту середнього класу і закладають основу громадянського суспільства і політичної волі. Саме тому розвиток підприємництва є нагальним економічним завданням української економіки.

Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. [1]

Станом на 1 січня 2020 р. в Україні зареєстровано 3,2 млн. суб'єктів господарювання, з них діючих юридичних осіб – 1,3 млн. та фізичних осіб-підприємців – 1,8 млн. (таблиця).

Як видно з таблиці, за останні п'ять років приріст зареєстрованих суб'єктів господарювання в Україні суттєво не змінився.

Таблиця

Основні показники стану реєстрації суб'єктів господарської діяльності в Україні, 2016-2020 рр.

Показники (на початок року)	2016	2017	2018	2019	2020
Загальна кількість зареєстрованих (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців) суб'єктів господарської діяльності, у тому числі:					
Кількість зареєстрованих юридичних осіб	1 121 300	1 185 100	1 235 000	1 298 400	1 350 600

Внесок молодих вчених у соціально-економічний розвиток Західного регіону

Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців	2 143 500	2 069 700	1 736 300	1 866 100	1 885 900
Загальна кількість діючих суб'єктів господарської діяльності, у тому числі	3 264 800	3 254 800	2 971 300	3 164 500	3 236 500
Кількість діючих юридичних осіб	1 121 300	1 185 100	1 235 000	1 298 400	1 350 600
Кількість фізичних осіб-підприємців, підприємницьку діяльність яких не припинено	2 143 500	2 069 700	1 736 300	1 866 100	1 885 900

Джерело: згруповано на основі [4].

На сучасний стан розвитку підприємництва в Україні впливає низка проблем. Серед основних чинників ефективного функціонування підприємств у нашій країні можна виокремити такі:

1) недосконалість нормативно-правового забезпечення (проявляється у відсутності єдиної законодавчої стратегії розвитку підприємництва, неоднозначності, нестабільності і суперечливості чинної нормативно-правової бази, низькій виконавчій дисципліні щодо нормативно-правових документів);

2) незначна кількість підприємств малого і середнього бізнесу, а також нетривалість їх життєвого циклу, що обумовлено відсутністю їх державної підтримки;

3) значні витрати часу на проходження офіційних процедур для започаткування підприємства та його реєстрації;

4) непривабливий інвестиційний клімат, а також відтік інвестицій та інших коштів за кордон;

5) низька конкурентоспроможність вітчизняних підприємств;

6) неефективна державна підтримка підприємницького сектора економіки. [2]

Аналізуючи проблематику розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні, стає зрозумілим, що забезпечення їх сталого зростання залежить у значній мірі від формування виваженої та дієвої державної політики в цій сфері. Саме тому основні перспективні напрямки розвитку підприємств базуються на формуванні та реалізації задач державної політики щодо сприяння розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва:

– оптимізація інструментів державної регуляторної політики в сфері розвитку малого та середнього підприємництва;

– розширення доступу до фінансових ресурсів, впровадження механізмів державної фінансової підтримки;

– забезпечення прозорого доступу до публічних замовлень;

– покращення доступу до процесу міжнародного трансферу технологій;

– забезпечення державної підтримки інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва;

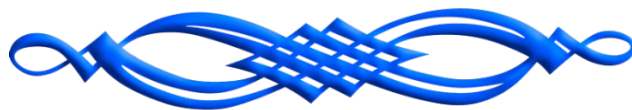
– оптимізація адміністративного та податкового тиску;

– організація безкоштовних консультативних послуг суб'єктам господарської діяльності;

- забезпечення захисту національних компаній на міжнародному ринку;
- удосконалення процедури банкрутства та відновлення платоспроможності;
- формування передумов для розвитку підприємницької та бізнес культури. [3]

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Краснова Х. Д., Ящук Т. А. Проблеми розвитку підприємництва в Україні. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. 2020.
3. Обруч Г. В., Іванюта Б. Л., Журавльов К. В. Проблеми та перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 61. С. 53–62.
4. Як змінювалася кількість ФОПів та юридичних осіб в Україні в 2013-2020 роках. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/27/infografika/biznes/yak-zminyuvalasya-kilkist-fopiv-ta-yurydychnykh-osib-ukrayini-2013-2020-rokakh>

Біда Петро

кандидат технічних наук, викладач землевпорядних дисциплін

Одуд Артем

студент четвертого курсу

ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП України»

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В сучасних умовах сільське господарство України є однією із найбільш пріоритетних галузей економіки. Аграрний сектор формує продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створює соціально-економічні умови сільського розвитку. Україна як потужний виробник багатьох видів агропродовольчої продукції впродовж багатьох років займає вагомі позиції в світовій структурі експорту сільськогосподарських та продовольчих товарів. Відтак, посилення інтеграційних процесів, у тому числі в рамках Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС у світову економіку викликано не лише необхідністю подальшого розвитку та розширення присутності вітчизняних виробників агропродовольчої продукції на світових ринках, а й є сучасною ознакою прогресивних змін у сільському господарстві. Адже таким чином для вітчизняних агровиробників відкриваються як перспективи поступового освоєння ринків країн ЄС, так і підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української продукції агропромислового комплексу, покращення стану продовольчої безпеки держави. Головна мета розвитку сільського господарства в умовах

євроінтеграції полягає у створенні сучасного конкурентоспроможного агропромислового комплексу.

Сільське господарство Рівненщини становить основу економіки області. Агропромисловий комплекс Рівненської області включає 629 сільськогосподарські підприємства різних форм господарювання, у т. ч. 371 фермерських господарства. Природні і кліматичні умови сприятливі для вирощування більшості с/г культур (ріпак, пшениця, кукурудза, цукровий буряк, льон, круп'яні культури). Розвитку с/г сприяє також той факт, що в області знаходяться 2 найбільші виробники мінеральних добрив в західній Україні. В наявності є велика кількість вільних тваринницьких комплексів і орної землі, які не використовуються власниками і готові до приходу інвестора.

В структурі валової продукції сільського господарства (за всіма категоріями господарств) галузь тваринництва становить 33,8%, рослинництва – 66,2%. Найбільшу питому вагу займають аграрні підприємства Радивилівського (18,4 %), Млинівського (17,5 %) та Рівненського (13,1 %) районів. Серед сільськогосподарських підприємств зони Полісся найбільша питома вага у Березнівському районі (4,4 %). Пріоритетними напрямками розвитку аграрного сектору є виробництво зерна, технічних культур, м'ясо-молочне тваринництво, птахівництво, органічне землеробство та виробництво плодово-ягідної продукції за сучасними технологіями. Оскільки більше 40% території області зайнято лісом – існує можливість для заготівлі значної кількості дикорослих ягід таких як чорниця, журавлина, брусниця і ожина.

Площі під овочевими культурами у всіх категоріях господарств мають тенденцію до збільшення і на сьогодні вони складають 12,3 тис. га. Обсяги виробництва овочів (235 тис. тонн) забезпечують внутрішні потреби області на 130%, що дає змогу продажу продукції за межі Рівненщини – понад 10 тис. тонн овочів на рік. Картоплі – більш ніж 50 тис. тонн. У 2020 році введено в дію трьох сучасних овочесховищ із застосуванням новітніх технологій зберігання овочів ємністю 7 тис. тонн у фермерських господарствах «Вілія» Острозького району, «Влада» та «Агроступ» Млинівського району.

У 2019 році отримано найвищий урожай зерна в історії області. Зібрано майже 1,5 млн. тонн зерна, що на 17,9 % більше рівня 2018 року, середня урожайність склала 51,1 ц/га (у 2018 році – 48,1 ц/га). У всіх категоріях господарств зросло виробництво яєць на 2,8 %. У сільськогосподарських підприємствах збільшено виробництво м'яса на 6,3 % та яєць – на 6,4 %.

Відповідно до державних програм підтримки агропромислового комплексу в 2019 році аграріями області отримано з державного бюджету 80,2 млн. грн., що на 32 % більше ніж у 2018 році. Всього державну фінансову підтримку отримали 188 юридичних та 9,3 тис. фізичних осіб (у 2018 році - 190 юридичних, 8,1 тис. фізичних осіб). З обласного бюджету виділено 5,2 млн. грн. За ці кошти відшкодовано вартість придбаних доїльних установок для 40-ка фізичних осіб на суму 380 тис. грн., здешевлено придбання сертифікатів виробництва органічної продукції для 6-ти суб'єктів

господарювання на суму 150 тис. грн., надано кредити для 4-х фермерських господарств на суму 700 тис. грн.

Крім того, у 2019 році у розвиток сільського господарства області залучено 551,2 млн. грн. інвестиційних коштів:

- введено в експлуатацію зерносушильні комплекси у ТОВ «Захід Агропром» м. Костопіль, ПСП «Злагода» та ПСП «Шпанівське» Рівненського району та елеватор у СФГ «Крупецьагроптиця» Радивилівського району;

- реконструйовано ферми для утримання великої рогатої худоби у ФГ «Ро-димівка» Костопільського району та ФГ «П'ятигірське» Рівненського району.

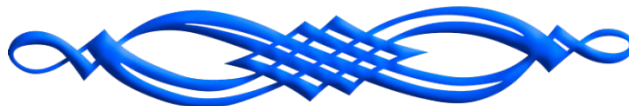
В області за підтримки ТОВ «Укрмілкінвест» та кластеру «Натуральне молоко» реалізується проєкт із створення сімейних молочних ферм. В рамках проєкту у 2019 році відкрито 10 сімейних молочних ферм, в яких утримується 177 корів. На підтримку ферм з обласного і державного бюджету виділено 151 тис. грн. на компенсацію відсоткових ставок за кредитами. Крім того, в рамках програми підтримки фермерських господарств області з обласного бюджету для надання пільгових кредитів спрямовано 200 тис. грн. В рамках Проєкту розвитку фінансування аграрного сектору Міжнародної Фінансової корпорації (IFC) впроваджуються аграрні розписки. У 2019 році видано 55 аграрних розписок на загальну суму 660 млн. грн.

Крім того в області діє Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027. У Стратегії вперше закладені принципи смарт-спеціалізації, що дозволить сконцентрувати спільні зусилля представників бізнесу, науково-освітнього середовища та органів влади з метою розвитку інноваційно активних сфер економічної діяльності. Рівненська облдержадміністрація отримала експертну підтримку щодо впровадження підходу смарт-спеціалізації директорату Єврокомісії «Спільний дослідницький центр» за участю міжнародного експерта з питань науки, технологій та інноваційної політики Клер Наувелерс, старшого експерта зі смарт-спеціалізації та розвитку промисловості Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Ніно Даменії та експерта громадської організації «Український інститут міжнародної політики» Дар'ї Бовкун. Пріоритетами смарт-спеціалізації – «Харчова промисловість та переробка сільськогосподарської продукції», «Транспортні послуги та логістика» та «Органічне землеробство, ягідництво та садівництво».

Отже, вплив євроінтеграції загалом позитивний для України, відкриває великі перспективи тісної співпраці в аграрному секторі. Євроінтеграція стимулює модернізацію економіки України, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Як невід'ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку. Прикладом цього стало сільське господарство Рівненщини.

Список використаних джерел:

1. Мартинюк М. П. Ринок земель сільськогосподарського призначення в Україні: стан та перспективи запровадження. *Економіка АПК*. 2017. № 3. С. 15 -21. 15.
2. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області – 2019. Рівне : Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації. 2019. 236 с.

Blazhei Iryna
PhD in Economics, Lecturer
Department of International Economic Relations
West-Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine

**A CHANGE TO THE ENVIRONMENTAL POLICY OF UKRAINE
WITHIN THE FRAMEWORK OF THE EUROPEAN GREEN COURSE**

Unfortunately, today the Association Agreement between Ukraine and the European Union has ceased to be a driver for environmental and climate reforms. Therefore, the next question arises: "What is the Association Agreement for us today?". The one possible answer to this question is that the agreement is a checklist of national reforms. With specific national goals and priorities in all areas identified, the Association Agreement can be used as a kind of benchmark, a "checklist" to be consulted when carrying out reforms in a particular area [1]. But looking into the future, the answer to the question of the role of the Association Agreement in the implementation of national reforms should be the subject of public discussion with the participation of all stakeholders.

Among the political factors influencing the effective implementation of the Agreement are political leadership, the possibility of not superficial, but radical reform of one or another sphere, the influence of foreign policy factors, and the strengthening of the European Union's role in the implementation of the Agreement. Most of the legal and institutional factors stem from the issue of Ukraine's membership in the EU, which means the need for special legal approaches to the implementation of European legislation in Ukraine. Financial and economic factors are no less important: the implementation of the Association Agreement requires significant direct costs at all stages of the process [3]. The expected result of the effective implementation of environmental regulations (waste, water, air, etc.) is a deep reform of the relevant markets, what, in turn, requires significant investments (in technology, business processes, education).

Taking into account the influence of various factors on the formation and promotion of the European integration agenda in the field of environment and

climate change, several mechanisms are proposed for improving the implementation of the Association Agreement in modern conditions:

- The creation of a unified mechanism for the implementation of environmental and climate legislation. It can be assigned to the adoption of a special normative act that will determine the general approach to approximation. Such a document may relate to various areas of cooperation between Ukraine and the EU, except for those where the Agreement provides for special regimes (trade, energy);

- A more active role of the EU in the implementation of the Association Agreement is essential for the effective implementation of the Agreement. In addition to "homework", Ukraine has areas in which constant dialogue and cooperation between Ukraine and the EU is required;

- The Government of Ukraine should be actively involved in the formulation of the priorities in international technical assistance provided by the European Union;

- The implementation of directives and regulations does not have to end or be limited to the stage of transposition of the relevant European norms into Ukrainian legislation. However, for the practical implementation of future legislation, especially for the implementation of sectoral directives, the process must be accompanied by a detailed economic and social forecast, as well as supported by the implementation of specific financial instruments;

- Environmental and climate change reforms cannot be successful without strengthening other horizontal reforms (decentralization, judicial, anti-corruption and digitalization).

- It is necessary to systematically resolve the issue of updating certain provisions of the Association Agreement between Ukraine and the EU, as well as issues of monitoring the implementation of the Agreement's terms [2].

The inclusion of climate ambitions on the EU agenda is a response to the request of EU citizens, who have recently expressed their climate position not only because of protests, but also through the choice of appropriate political forces, including the elections to the European Parliament. Such a request from citizens is also demonstrated by public opinion polls conducted by the Eurobarometer in 2019. According to its results, more than 93% of those surveyed consider climate change to be a serious problem, and 49% believe that the European Union is responsible for action to combat climate change [5]. The message from European voters is loud and clear: they want real action on climate change and they want Europe to be the leader on this path.

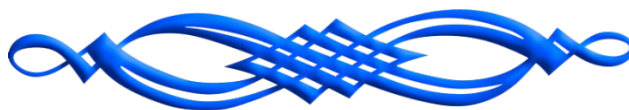
Clear, measurable long-term climate targets did not become a novelty of the European Green Deal, but continued the tradition of goal-setting in EU climate policy. Over the past more than 10 years, the European Commission has set, albeit not so ambitious and far-reaching climate targets, but those that required the development and implementation of policies in the most significant emission sectors of the economy. The European Green Deal and vision are distinguished not only by their ambitiousness, but also by deep integration of practically all sectors of the economy and life, in contrast to the previous ones, which paid attention to sectors

that, although they were and remain the most emitters of greenhouse gases, but mainly associated with energy emissions.

The current climate targets of Ukraine are not adequate to both the goals of the Paris Agreement and those of the EU. The development and implementation of climate policy is distinguished by the need for deep intersectoral interagency interaction, as well as developed basic functions of the state, in particular the protection of property, justice, internal security, and markets (especially, financial and energy markets) [4]. The fragmentation and inconsistency of the state climate policy of Ukraine, its failure to fulfill its obligations under the Association Agreement in the context of extremely low institutional capacity and imbalance in the public administration system calls into question the very possibility of Ukraine's development and implementation of an effective and efficient climate policy.

References:

1. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. Аналітичний документ. European Green Deal. 2020. URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/584/files/european-green-dealwebfinal.pdf>
2. Майбутнє Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: довілля та клімат. Ресурсно-аналітичний центр “Суспільство і довкілля”. 2020. URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/564/files/aa-future-ukr.pdf>
3. Climate Change and Land. Special Report. IPCC. URL: <https://www.ipcc.ch/srccl/>
4. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. COM (2019). Action Plan: Financing Sustainable Growth. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0097>
5. Joint Communication: Eastern Partnership policy beyond 2020: Reinforcing Resilience – an Eastern Partnership that delivers for all. High Representative Of The Union For Foreign Affairs And Security Policy. 2020. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/1_en_act_part1_v6.pdf

Борисяк Олена
*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри маркетингу
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна*

**ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Відстеження кліматичних змін, тенденції до зменшення обсягів природних ресурсів і необхідності збереження біорізноманіття свідчать про

важливість підвищення екологічної безпеки як на глобальному рівні, так і на регіональному рівні. Ефективна реалізація заходів щодо зменшення антропогенного впливу на навколишнє середовище у регіоні має супроводжуватись забезпеченням економічного зростання і підвищенням соціальних стандартів. З огляду на це, важливе значення належить функціонуванню регіональної системи екологічного управління суб'єктів господарювання у результаті врахування європейського досвіду підвищення екологічної безпеки.

Відповідно до Європейської Зеленої Угоди [1], прийнятої Європейською Комісією у грудні 2019 р., взято курс на реалізацію заходів із забезпечення кліматично нейтрального розвитку економіки до 2050 року. Зокрема, напрямками діяльності визначено сталий розвиток (декарбонізація) промисловості, будівництва, транспорту, аграрної сфери, збереження біорізноманіття, постачання чистої, доступної та безпечної енергії, розбудова «розумної» енергетичної інфраструктури.

Відзначимо, що згідно даних у звіті Міжнародної Енергетичної Агенції [2] у першому кварталі 2020 року світовий попит на вугілля знизився майже на 8% порівняно з першим кварталом 2019 року, попит на нафту зменшився майже на 5%, попит на газ зменшився на близько 2%. Натомість, відстежується позитивна динаміка зростання попиту на електроенергію із відновлювальних джерел, а також на відновлювальні джерела енергії (сонячна енергетика, вітрова енергетика, гідроенергетика, геотермальна енергетика), біоенергетику (біопаливо) та виробництво енергії з відходів.

Згідно даних [3; 4] у 2019 році у Європейському Союзі найбільший приріст у 104% був досягнутий в сегменті сонячних електростанцій. Як наслідок, одним із перспективних шляхів підвищення екологічної безпеки економічного розвитку регіону України в умовах євроінтеграції доцільно розглядати розвиток альтернативної енергетики, а саме формування регіонального біопаливного комплексу, встановлення сонячних батарей, вітрових станцій.

Водночас, основними цілями Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 р. [5; 6] є як збільшення до 70 % частки відновлювальних джерел енергії у виробництві електроенергії, впровадження «розумних» мереж, зменшення до 0 % частки вугільних теплоелектростанцій в енергетиці, так і перехід до користування екологічно чистим транспортом. У цьому контексті, важливе значення має забезпечення інноваційного розвитку муніципальної транспортної інфраструктури, а саме розбудови мережі зарядних станцій для електромобілей, велодоріжок, формування парку екологічного громадського транспорту [7-9].

Окрім того, доцільним є врахування європейського досвіду формування «розумних» міст шляхом розробки таких програм на основі Інтернету речей [10]:

– «розумний» транспорт та інноваційне рішення про «корки» в дорожньому русі («розумні» світлофори, що мають вбудовані датчики та вдосконалені системи штучного інтелекту);

– «розумна» енергія та смарт-енергетичні мережі, енергоефективна система діяльності розподільчих енергетичних станцій із застосуванням автоматики;

– «розумний» дім та мережа поставок товарів, надання домашніх послуг;

– мінімізація рівня злочинності (системи відеоспостереження складається з моделей зондування руху з інфрачервоними камерами з низьким рівнем освітлення, а також мають бездротові батареї);

– «розумна» система управління водопостачанням складається з фізичних компонентів, таких як труби, резервуари з вбудованими датчиками, яка працює на аналізі даних;

– «розумна» система управління охороною здоров'я та ін.

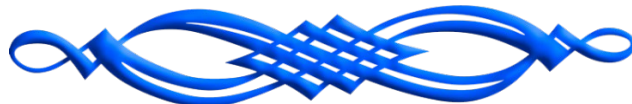
Таким чином, імплементація європейських засад кліматично нейтрального розвитку економіки повинна мати комплексний характер і передбачати врахування регіональної специфіки галузевого розвитку. Зважаючи на це, для виокремлення ефективних шляхів підвищення екологічної безпеки економічного розвитку регіону доцільним є визначення екологічного «сліду» і розробка дорожньої карти з екологічного управління суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. The European Green Deal. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf.
2. Global Energy Review 2020 «The impacts of the Covid-19 crisis on global energy demand and CO2emissions». International Energy Agency. URL: <https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2020>.
3. Білявський М. Орієнтири розвитку альтернативної енергетики України до 2030 р. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/orientyry-rozvytku-alternatyvnoi-energetyky-ukrainy-do-2030r>.
4. EU Market Outlook for Solar Power 2019-2023. URL: <https://www.solarpowereurope.org/eu-market-outlook-for-solar-power-2019-2023/>.
5. Інфографічне дослідження «Енергетика України 2020» від Top Lead. URL: https://businessviews.com.ua/ru/get_file/id/the-infographics-report-energy-of-ukraine-2020.pdf.
6. Концепція «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року. URL: <https://menr.gov.ua/news/34424.html>.
7. Борисяк О. В., Никитишин Т. В. Інституційні аспекти екологічної політики у транскордонних регіонах у контексті розвитку транспортної інфраструктури. *Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств-надавачів послуг громадського транспорту : актуальні проблеми та європейський досвід їх вирішення* : зб. тез доп. II Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених з міжнар. участю (м. Тернопіль, 24-25 жовтня 2019 р.). Тернопіль : ТНЕУ, 2019. С. 12-13.
8. Brych V., Manzhula V., Borysiak O., Liakhovych G., Halysch N., Tolubyak V. Communication Model of Energy Service Market Participants in the Context of Cyclic Management City Infrastructure. 2020 10th International Conference

on Advanced Computer Information Technologies (ACIT), Deggendorf, Germany, 2020, pp. 678-681, doi: 10.1109/ACIT49673.2020.9208902.

9. Монастирський Г., Борисяк О., Коцур А. Політика екологічної диверсифікованості у системі управління муніципальним транспортом. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 4-14.
10. Preteek G., Mohit S., Shreya N., Nitasha S., Krishan K. IOT smart city : Introduction and challenges. *International Journal of Recent Technology and Engineering*. Vol. 8, Issue 3. 2019. P. 3484-3487. URL: <https://www.ijrte.org/wp-content/uploads/papers/v8i3/C5245098319.pdf>.

Бурденюк Світлана

*викладач економічних дисциплін Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж харчової
промисловості НУХТ»,
м. Кам'янець – Подільський*

НАКОПИЧУВАЛЬНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ – ВАЖЛИВИЙ ПРІОРИТЕТ У РЕФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Солідарна пенсійна система і надалі залишається основним джерелом пенсійних виплат для громадян пенсійного віку. На сьогоднішній день на неї покладено основний фінансовий тягар у сфері пенсійного забезпечення в нашій державі. Рівень пенсійних виплат за останні роки свідчить про те, що їх недостатньо, щоб забезпечити гідний рівень життя пенсіонерів.

Основними факторами незадовільного функціонування пенсійної системи є: - складна демографічна ситуація та негативні перспективи її розвитку; - макроекономічний стан держави (інфляція, безробіття, економічні кризи тощо); - значна «тінізація» виплат працівникам. Демографічна ситуація у державі в сучасних умовах погіршується й поступово переростає в кризу. Відбувається процес старіння населення, зменшується його загальна чисельність, погіршується співвідношення між працездатним населенням і пенсіонерами. Усі ці тенденції негативно впливають на фінансування пенсійних виплат, отже вимагають пошуку нових джерел фінансових ресурсів для даних цілей. Більшість учених і фахівців вважають, що додатковим ресурсом залучення коштів для пенсійних виплат може бути обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування, яке формує другий рівень національної пенсійної системи. З огляду на це, дане питання є актуальним і потребує детального та всебічного дослідження. [5, с. 46-47]

Рівень пенсійних виплат в нашій державі за останні роки свідчить про те, що їх недостатньо, щоб забезпечити гідний рівень життя пенсіонерів. Станом на 01.01.2019 року середня пенсія по Україні становила 2646 грн. або \$ 95, тоді як на 01.01.2021 року вона зросла до 3507,51 грн. або \$ 124 %. [2]

В сучасних умовах старіння є глобальним явищем, тоді як скорочення населення є переважно регіональним феноменом. Зі стрімким скороченням чисельності населення на тлі доволі високого рівня постаріння в Європі наразі зіткнулися саме постсоціалістичні держави Східної Європи (включаючи Україну).

Також необхідно зазначити, що в Україні досить висока частка «тіньової економіки» і не все працездатне населення сплачує страхові пенсійні внески до Пенсійного фонду України. Це досить суттєва проблема для економіки держави в цілому, а особливо, для національної пенсійної системи.

Фінансовий аспект у пенсійній сфері є надзвичайно важливим, адже громадяни пенсійного віку становлять майже третину всього населення країни. Забезпечити фінансовими ресурсами їхні потреби є одним із основних завдань державних фінансових інститутів. Однією із причин такого значного об'єму дефіциту ПФУ, на думку багатьох фінансових експертів, є значна частка тіньової економіки. Із 26 млн. працездатного населення в країні сплачує єдиний соціальний внесок тільки 10 млн. чол. І це створює проблему, тому що сплата єдиного соціального внеску є основним джерелом фінансування солідарної пенсійної системи. Виведення виробництва із тіньової економіки повинно сприяти скороченню дефіциту ПФУ і збільшенню фінансових надходжень у його доходну частину.

Солідарна пенсійна система України, вже на протязі п'яти останніх років, не може самостійно справитися із фінансуванням пенсійних виплат. Власних фінансових ресурсів не вистачає, про що свідчить дефіцит Пенсійного фонду України. На думку окремих фінансистів, накопичувальні пенсійні системи могли б стати «драйвером економіки» [1, с. 102]. Накопичувальний рівень пенсійного забезпечення дасть змогу диверсифікувати джерела отримання доходів при досягненні пенсійного віку, послабити в подальшому вплив демографічного фактора на стан солідарної пенсійної системи.

За оперативними даними до бюджету Пенсійного фонду України за січень-грудень 2019 року з усіх джерел фінансування надійшло 434,8 млрд грн, з яких власні надходження склали 241,7 млрд грн. З Державного бюджету на фінансування пенсійних та інших запланованих виплат надійшло 193,1 млрд гривень. Виходить, якби не дотація держбюджету, без пенсій залишились би 44,4% пенсіонерів. За даними ПФ на липень 2019 року, в Україні їх 11,32 млн. А кількість осіб, які сплачують ЄСВ, судячи з даних Держслужби статистики - близько 13 мільйонів, і їхні відрахування - основне джерело фінансування державної пенсії. [6]

Для нормальної роботи системи на кожного пенсіонера треба хоча б три платника податків, а в нас вже сьогодні — майже один до одного. Сьогоднішні сорокарічні ще можуть претендувати хоча б на мінімальну пенсію, а 20-25-річні побачать хіба що повний крах Пенсійного фонду, якщо змін не буде.

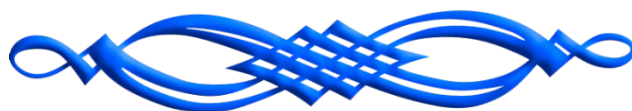
Аналізуючи інші пенсійні системи, зокрема США, де вона є однією з найдосконаліших в світі, одночасно працюють 3 рівні пенсійного страхування: державне, гарантоване урядом; приватне корпоративне, фінансування якого забезпечує роботодавець і приватне індивідуальне. Останнє — це коли працівник відкриває особисті пенсійні рахунки в банках, пайових фондах і страхових компаніях. Недержавний пенсійний фонд, банківські депозити, інвестиції в нерухомість — ось всі доступні наразі інструменти для самозабезпечення прибутками в старості. Найбільші активи накопичувальної пенсійні системи мають США — 22,5 трлн дол, Великобританія — 2,9 трлн дол, Австралія — 1,6 трлн дол, Канада — 1,6 трлн дол, Нідерланди — 1,3 трлн дол, Швейцарія — 0,6 трлн дол, Фінляндія — 199 млрд дол. Пенсійна система України акумулювала лише 85 млн дол на 40 млн громадян [3].

Моніторинг даних про недержавні пенсійні фонди свідчить, що в Західному регіоні України, вони не користуються популярністю, зокрема їх наявність є тільки в Івано – Франківській - 2 та Львівській області - 3, станом на 30.09.2020 року [4].

Таким чином, нова пенсійна система, особливо її накопичувальна частина, спрямована на виховання економічної самостійності та відповідальності громадян за стан особистого матеріального добробуту після виходу на пенсію. Це повинно змусити людей уже сьогодні замислитися над тим, що вони отримають по завершенні своєї трудової діяльності, підвищити їх зацікавленість у контролі за належною сплатою роботодавцями страхових коштів до Пенсійного фонду.

Список використаних джерел:

1. Коваль О. П. Ризики, загрози, пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України: аналіт. доп. / О. П. Коваль; за ред. Я. А. Жаліла. К.: НІСД, 2012. 112 с.
2. Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <http://www.pfu.gov.ua/control/uk/index>.
3. Офіційний сайт Статистичного офісу ЄС (Євростату) URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
4. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.09.2020. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/OsnPokazn/NPF_II_kv_2020.pdf
5. Шпильовий С.Є. Проблеми системи пенсійного забезпечення в Україні та шляхи її вдосконалення / С.Є. Шпильовий // Вісник київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2013. № 2 (31). С. 46–49.
6. Укрінформ. На пенсії життя є. А без пенсії? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2871849-na-pensii-zitta-e-a-bez-pensii.html>

Гайбура Юлія

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та електронних платіжних систем
Подільського державного аграрно-технічного університету
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Семенюк Марина

*студентка магістратури спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування»
Подільського державного аграрно-технічного університету
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Основним мотивом діяльності будь-якого підприємства в ринкових умовах є максимізація прибутку. Реальні можливості реалізації цієї стратегічної мети в багатьох випадках обмежені витратами виробництва та попитом на продукцію, що виробляється. Отримання найбільшого ефекту з найменшими витратами, економія трудових, матеріальних і фінансових ресурсів залежать від того, як підприємство вирішує питання управління витратами, котре передбачає пошук способів їх зниження. Величина витрат істотно впливає на формування фінансових результатів, а також є основою для оцінювання ефективності діяльності підприємства. Зважене й обдумане вирішення питань щодо управління витратами на підприємстві забезпечить високий рівень ефективності його діяльності. Саме тому пошук шляхів зниження витрат виробництва у сучасних умовах варто розглядати як фактор підвищення прибутковості та ефективності роботи підприємств.

Для забезпечення фінансової стабільності, зменшення ймовірності настання ризику банкрутства необхідно ретельно аналізувати показники внутрішньогосподарської діяльності на рівні підприємства, враховувати можливий вплив різних факторів для встановлення оптимальних пропорційних співвідношень обсягів результатів діяльності. Одним із важливих показників результатів фінансово-господарської діяльності підприємства є витрати. Оптимізація витрат забезпечує дотримання режиму економії, зростання продуктивності праці, скорочення непродуктивних витрат, що дозволяє підвищити рентабельність.

Управління витратами – це процес цілеспрямованого формування оптимального рівня витрат підприємства. Критерієм оптимізації є мінімум витрат, що дає змогу підприємству отримати певні конкурентні переваги на ринку збуту, проводити гнучку цінову політику, формувати оптимальну виробничу програму, та, за різних умов, досягти високих розмірів прибутку. Однак, зниження рівня витрат є важливим завданням, але не основною метою управління витратами, бо така оптимізація може привести до зниження якості продукції та сервісного обслуговування споживачів, відмовою від реалізації видів продукції, що користуються попитом, але потребують значних витрат,

принаймні, на першому етапі їхнього впровадження. Головною метою управління витратами підприємства є отримання або підвищення конкурентних переваг задля забезпечення ефективної діяльності. Тому, саме ринкова спрямованість повинна стимулювати впровадження новітніх технологій управління витратами, що дозволить успішно інтегруватись у світовий та європейський економічний простір та забезпечити вітчизняний менеджмент інноваційним інструментарієм ефективного функціонування [1].

Управління витратами – це система цілеспрямованого впливу на склад, структуру й поведінку витрат та їх чинники на всіх етапах формування й розподілу витрат, що ґрунтується на використанні економічних законів, для підвищення ефективності діяльності підприємства на базі оптимізації рівня витрат, забезпечення його конкурентоспроможності на ринку та досягнення стратегічної мети й поточних завдань його розвитку [4, с. 67]. Тому основним завданням управління витратами є пошук найефективнішого способу використання наявних ресурсів, а саме – оптимізація витрат .

Процес оптимізації діяльності підприємства в частині витрат - це шляхи пошуку найефективніших методів господарювання, за яких підприємство отримувало б максимальний ефект з мінімальними витратами [5, с. 107]. Оптимізація витрат – це безперервний процес планування, обліку, аналізу й контролю витрат, а також прийняття рішень щодо подальшої економічної стратегії й політики підприємства з використанням інструментів мотивації працівників на всіх рівнях сформованої організаційної структури, у якій планування здійснюється з метою визначення необхідного рівня витрат для забезпечення ефективної роботи підприємства, а також обчислення прибутку, який буде отримано за певного рівня та структури витрат [2]. При цьому передбачається спостереження, ідентифікацію вимірювання та реєстрацію фактів витрачання ресурсів у процесі господарської діяльності підприємства; всебічний аналіз виконується з метою визначення ступеня раціональності витрат та оцінки впливу відповідних факторів на їх рівень; організація та контроль полягають у визначенні місць формування витрат і центрів відповідальності з метою відслідковування причин відхилень та виявлення відповідальних за це осіб, а прийняття рішень у сфері витрат здійснюється з метою обґрунтування доцільності виробництва окремих видів продукції, вибору техніки та технології виробництва, формування оптимального товарного асортименту підприємства тощо [6].

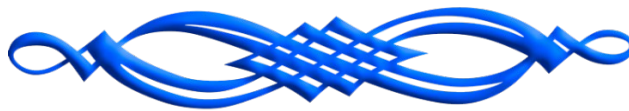
З урахуванням наведених особливостей після проведення комплексного аналізу підходів щодо сучасних напрямів оптимізації витрат підприємства у теперішніх умовах доцільними є такі напрямки їх оптимізації: 1) налагодження системи управління витратами на підприємстві за рахунок скорочення управлінського апарату, підвищення ефективності його діяльності та організації детального обліку витрат. Організація та деталізація витрат дозволять фахівцям виявляти, де саме можна скоротити поточні витрати, а де доцільні й перевитрати в стратегічному аспекті; 2) оптимізація витрат на оплату праці працівників. Цей базовий елемент витрат можна оптимізувати шляхом підвищення продуктивності праці за рахунок автоматизації процесів

виробництва й реалізації, вдосконалення організації праці та покращення використання робочого часу [3, с. 177].

Отже, оптимізація витрат, їх мінімізація є важливими складовими процесу управління витратами та одним із способів збільшення прибутковості підприємств.

Список використаних джерел:

1. Артамонова Н.С., Доба Н.М. Впровадження сучасних методів управління витратами задля забезпечення конкурентних переваг. Економіка : реалії часу. 2013. №3(8). С. 16–21.
2. Бенькович А.Є., Ломтева І.М., Сначов М.П. Оптимізація витрат діяльності на підприємстві. Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту». 2017, вип. 13. С. 7–9.
3. Качмарик Я. Д. Витрати підприємства та шляхи їх оптимізації. Науковий вісн. НЛТУ: зб. науково-техн. пр. Львів, 2007. 17.4. С. 174-177.
4. Колісник Г. М. Складові системи управління витратами підприємницьких структур [Електронний ресурс] Економічний вісник університету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний ун-т ім. Г. Сковороди». 2011. Вип. 17/2. С. 66–69.
5. Косинська О. В. Оптимізація витрат як засіб підвищення прибутковості підприємств [Електронний ресурс]. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. № 7(122). С. 10–110.
6. Попович Г. В. Оптимізація витрат підприємства, як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності. Матеріали конференції «Актуальные проблемы современных наук». 2011. URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Economics/14_87797.doc.htm (дата звернення: 20.02.2021).

Гоголь Інна

*кандидат економічних наук, викладач кафедри менеджменту,
публічного управління та адміністрування
Подільського державного аграрно-технічного університету,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Маркетинг використовується в багатьох сферах людської діяльності, є складовою існування і життя суспільства та постає як мистецтво, що перетворює потреби потенційного споживача в гарантований прибуток підприємства. Здійснюючи підприємницьку діяльність, кожен суб'єкт

господарювання має щоденно вивчати та аналізувати вподобання споживачів, бо чим повніше товар відповідатиме потребам останніх, тим кращого успіху досягне виробник.

Передумовою розвитку маркетингу і формування маркетингової стратегії став розвиток товарного виробництва і ринкових відносин у суспільстві, в результаті чого посилюються конкуренція та глобалізація економічної кризи. І хоча ринкові відносини підпорядковані певним економічним законам розвитку, на нашу думку, вони потребують всебічного регулювання на державному рівні. Маркетинг усіма можливими засобами забезпечує умови, за яких можливий контакт між виробниками та споживачами, оскільки «...під час руху товар проходить складний шлях: заготівлю, зберігання, транспортування, переробку і реалізацію» [5, с. 5-9].

Маркетингова стратегія підприємства окреслюється як засіб досягнення поставлених цілей та наукового способу управління діями суб'єктів господарювання з метою досягнення поставленої мети.

Призначення маркетингової стратегії полягає в узгодженні маркетингових цілей підприємства з його можливостями, враховуючи вимоги споживачів, використовуючи слабкі позиції конкурентів та свої конкурентні переваги, оскільки на такому етапі економічного розвитку без стратегічного аналізу всіх заходів досягнути бажаного неможливо.

Але потрібно відзначити, що в сільському господарстві є певні особливості та відмінності, які потребують внесення коректив та уточнень під час застосування маркетингових концепцій, відповідно до специфіки галузі й особливостей продукції. Тому ця сфера виділена в окрему галузь у регулюванні і формуванні маркетингової стратегії.

Якщо підприємство займає стійкі ринкові позиції, стабільно розвивається і має на меті подальше зростання обсягів збуту, прибутку та масштабів діяльності, воно має ґрунтуватися на трьох основних шляхах розвитку:

- 1). інтенсифікація існуючих можливостей і ресурсів підприємства – інтенсивний ріст, збільшення виробництва, продуктивності праці тощо;
- 2). об'єднання зусиль з іншими підприємствами – інтегративний ріст;
- 3). вихід в інші сфери бізнесу, які не пов'язані з основною діяльністю підприємства, з метою завоювання іншого ринку, – диверсифікаційний ріст.

Під час вибору стратегії інтенсивного росту зусилля мають базуватися на наявності таких можливостей підприємства, які б: підвищили ринкову частку та обсяг збуту певних товарів на існуючих ринках; за можливості – глибоке проникнення, пошук нових ринків збуту для існуючих товарів підприємства; стратегія розвитку ринку; пропозиція нового товару на існуючому ринку – стратегія розвитку товару [2, 5].

Підприємства які в перспективі претендують на лідерство успіхів досягають за рахунок втрат конкурентів, хоча на сьогодні підприємства з невеликою часткою ринку не володіють достатніми ресурсами, займають певну ринкову позицію, а проводячи низку досліджень і розробок, можуть стати претендентом, або навіть лідером. Тому в реалізації цієї стратегії корисно буде дотримуватися принципу спеціалізації, а не диверсифікації, щоб

не отримати розпорощення ресурсів. Основний акцент пропонуємо спрямовувати на збільшення прибутковості, а не на збільшення продажу продукції, а стратегію маркетингу обирати з урахуванням загальної стратегії й мети підприємства, зокрема її економічних і соціальних аспектів розвитку.

На сучасному етапі маркетингового розвитку активно розвивається «соціальний маркетинг». Це сучасніша концепція, в основу якої покладено принципи соціальних ідей, що орієнтовані на поліпшення життя людини та всього суспільства загалом і є подальшим перспективним етапом розвитку людства, де основним є споживач, для якого виробляється продукція.

Вважаємо, що на цьому етапі економічного розвитку досить актуальна концепція євроінтеграції, що має сприяти інтеграції України до світової економіки, зокрема Європейського Союзу (ЄС), маркетингова політика якого пропагує створення однорідного господарського простору зі сформованою економічною системою та єдиною валютою (рис. 1).

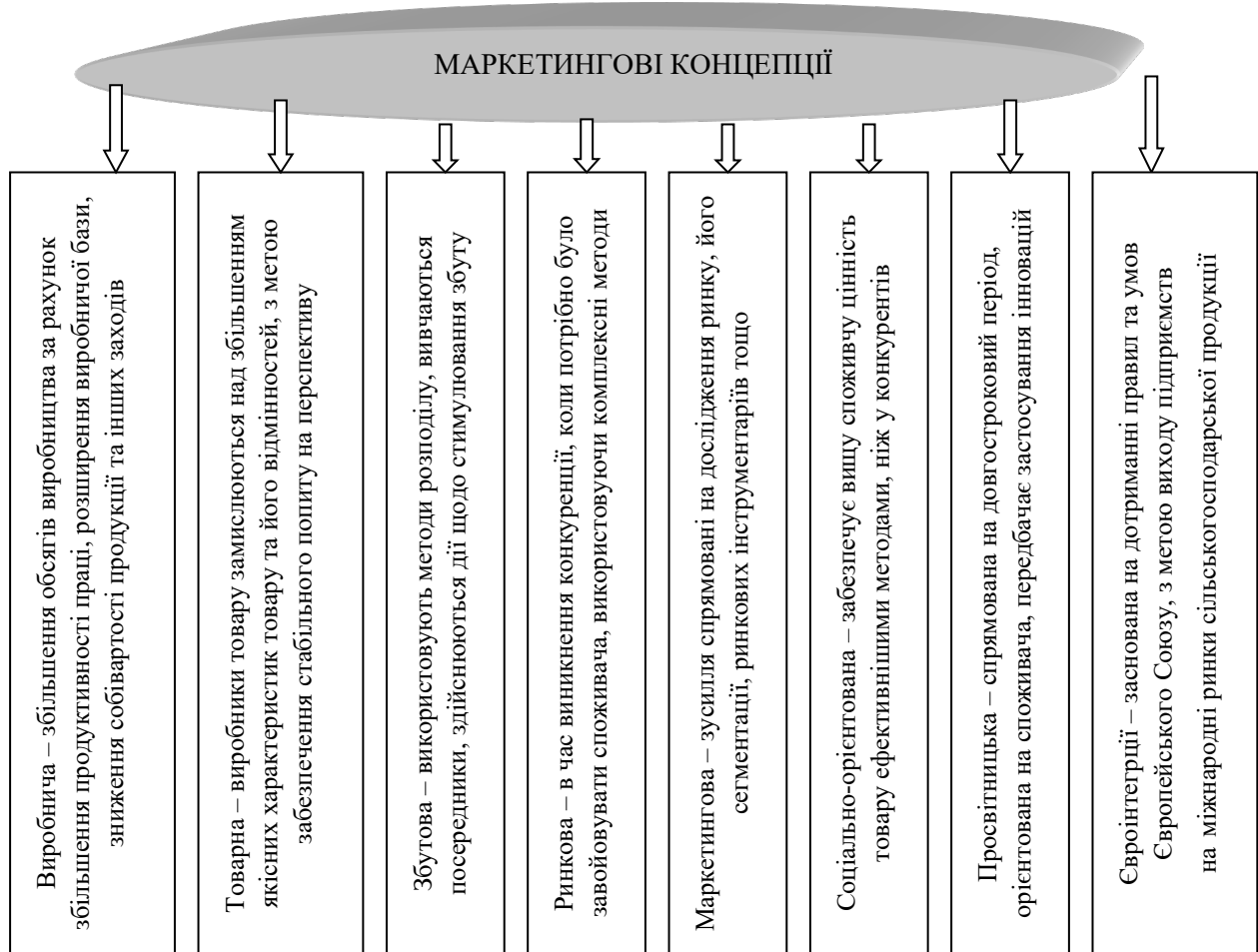

Рис. 1. Еволюція розвитку маркетингових концепцій як філософії бізнесу*.

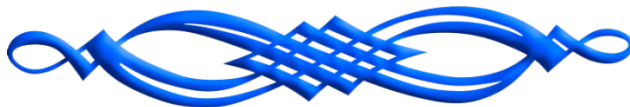
*Джерело: розроблено на основі [1, 3, 4].

На нашу думку, маркетингова концепція євроінтеграції в своїй діяльності має реалізувати принципи справедливої конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції та орієнтуватися на дієві маркетингові стратегії, де заходи державної підтримки сільського господарства здійснюють

певний стимулюючий вплив на виробництво аграрної продукції та захист внутрішнього ринку. Використовуючи концепцію євроінтеграції, сільськогосподарські підприємства України повинні орієнтуватися не тільки на вітчизняного споживача, а визначати можливі напрями формування маркетингових стратегій, які стимулюють виробника зайняти певну нішу на міжнародних ринках та створити дієву стратегію розвитку експортного потенціалу. Дана концепція забезпечує не лише підвищення конкурентоспроможності продукції, а й активного використання методів внутрішньогосподарського управління, як засад стратегічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гоголь І. А. Формування маркетингових стратегій сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2006. №12. С. 123–126.
2. Дихтель Е., Хершген Х. Практический маркетинг : учебн. пособ. пер. с нем. Москва : Высшая шк., 1995. 346 с.
3. Саблук П. Т. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції : практ. посіб. Київ : ІАЕ УААН, 2000. 555 с.
4. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства : підручник. Тернопіль : Економічна думка, 2006. 390 с.
5. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп.. Київ : КНЕУ. 2004. 699 с.

Зеленський Андрій

кандидат економічних наук, доцент, докторант Подільського державного аграрно-технічного університету м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

З початком адміністративно-територіальної реформи в Україні активізовано процес фінансової децентралізації, що має за мету оптимізувати перерозподіл бюджетних ресурсів задля формування фінансової самодостатності населених пунктів, зокрема сільських поселень, активізації їхнього економічного розвитку та підвищення рівня життя населення. Донині сільська місцевість мала незначні фінансові можливості для активізації відтворювальних процесів та формування економічного підґрунтя збереження людського капіталу на селі. Наслідком такої політики стало зниження життєвого рівня сільського населення, що посилює урбанізаційні прагнення селян та активізувало процес незворотної міграції з села в місто. Ці прогалини в управлінні сільською місцевістю можуть бути мінімізовані шляхом нарощування фінансового потенціалу, ефективним його використанням і

переходом до впровадження новітніх стратегічних напрямів розвитку відповідно до переваг, які надає фінансова децентралізація.

Фінансова децентралізація – це процес делегування державою повноважень і фінансових ресурсів для їх реалізації органам місцевого самоврядування. Сільські поселення України мають значно менший фінансовий потенціал для саморозвитку ніж населені пункти більшої людності внаслідок незначної концентрації економічного капіталу. Загальновизнано і підтверджено дослідженнями залежність між фінансовою спроможністю та високою людністю поселення [1, с.3], що у сучасних українських реаліях є беззаперечним аргументом на користь адміністративно-територіальної реформи та об'єднання громад. У багатьох країнах світу (Франція, Польща, Латвія, Литва, Словаччина, Естонія, Чехія, Словенія та ін.) практикувалося об'єднання територіальних громад задля підвищення їх фінансової життєздатності. Зокрема, у Франції з метою підвищення фінансової спроможності сільських комун у 1980-х рр. було проведено адміністративно-територіальну реформу за використання механізмів фінансового заохочення, залучення до економічних та соціальних проєктів, наділення громад певними повноваженнями. Наприклад, у Італії у 1990-х рр. було здійснено адміністративно-територіальну реформу з метою реорганізації фінансово неспроможних територіальних громад із низькою людністю; у Швеції відбулася трансформація двох тисяч фінансово неспроможних малолюдних комун шляхом їх укрупнення до 200 одиниць [2, с. 39–40]. Українські реалії свідчать, що в умовах, коли чисельність сільського населення постійно зменшувалась, кількість сільських рад мала тенденцію до зростання.

Фінансова децентралізація має на меті оптимізувати процеси перерозподілу бюджетних ресурсів задля формування фінансової самодостатності громад, сприяючи їхньому сталому розвитку. Посилення фінансової автономії з часом активізує динамічне економічне зростання. Зазвичай ця залежність реалізується за умов високо розвинутої економіки, але і в країнах із нестабільною економікою бюджетна реформа не спричиняє погіршення економічної ситуації [3]. Дія фіскальної децентралізації на динаміку економічної сфери розвитку сільських поселень виявляється здебільшого через процес децентралізації витрат і децентралізацію податкових надходжень, які спричиняють покращення ділового клімату, пожвавлення підприємницької активності, зростання продуктивності праці, техніко-технологічну модернізацію виробництва, але за умови податкової автономності місцевих органів влади.

В умовах передання фінансових ресурсів і повноважень на місцевий рівень кращі стартові можливості мають ОТГ, на території яких є суб'єкти господарювання, і порівняно з якими бюджети сільських поселень, що формуються за рахунок доходів від сільськогосподарської діяльності з високою трудомісткістю та низькою дохідністю, мають вищий рівень дотаційності. Наявність суб'єктів господарювання чи їхніх структурних підрозділів є вагомим джерелом фінансових надходжень, які дають

можливість місцевій владі розвивати інфраструктуру та соціальну сферу, підвищувати інвестиційну привабливість поселення та якість життя селян.

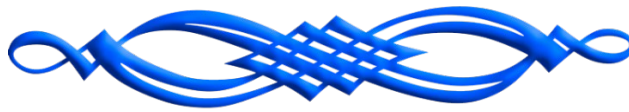
Більшість науковців відмічають позитивний вплив фінансової децентралізації на показники освіти, стверджуючи, що він проявляється у зростанні освіченості населення. Позитивний вплив фінансової децентралізації на якість надання освітніх послуг підтверджується практикою реалізації адміністративно-територіальної реформи у Болівії, Індонезії, Іспанії, Колумбії, Філіппінах, Швейцарії та інших країнах. Їхній досвід свідчить про помітно продуктивний вплив фінансової децентралізації на рівні первинної та середньої освіти.

Результати наукових досліджень дають підстави стверджувати, що в сфері сільської освіти України ефект від реалізації адміністративно-фінансової реформи залежатиме, передусім, від обсягів делегування освітянських функцій на місцевий рівень та повноти їхнього фінансового забезпечення. Проте реформування цієї сфери підпадатиме під дію певних ризиків (обмеженість фінансових ресурсів, малокомплектність навчальних закладів, занижене навантаження на одного вчителів), певні складнощі пішохідної та транспортної доступності, незадовільна матеріально-технічна база тощо). Вплив сучасних процесів фінансової децентралізації на сферу надання медичних послуг у селі не є таким потужним та однозначним, як у випадку делегування освітянських функцій. Як показує досвід реалізації фінансової децентралізації в Аргентині, Іспанії, Італії, Канаді, ефект від реформи є помірним, має переважно позитивний характер (в Аргентині бюджетна децентралізації сприяла зниженню дитячої смертності, в Канаді спостерігалось покращення здоров'я населення [4]), але за умови неналежного управління та низького рівня децентралізації податків ймовірно негативні наслідки.

Проведене дослідження дає підстави для висновку про багатовекторність і неоднозначність впливу фінансової децентралізації на розвиток сільських поселень України, високу ймовірність поєднання позитивних і негативних ефектів залежно від рівня участі й активності в цих процесах держави та самих сільських територіальних громад. Унаслідок структурних зрушень у сільських бюджетах та зростання бюджетної самостійності громад наразі спостерігається зниження їхньої дефіцитності та певне зростання фінансового потенціалу поселень як головний позитивний результат децентралізаційних зрушень. Наскільки повно і ефективно будуть використані ці можливості, залежить від самих сільських територіальних громад, їхніх колективних зусиль у розбудові поселенського простору на основі інструментів місцевої демократії. За умови оптимального поєднання можливостей централізованого державного управління та фінансової автономії поселенських структур в Україні можна очікувати з часом на значні позитивні зрушення в сільській економіці, сфері освіти, охорони здоров'я, місцевої інфраструктури, а також підвищенні рівня життя населення.

Список використаних джерел:

1. Оцінка фінансової спроможності ОТГ (у розрізі областей) / Рада Європи; Центр «Соціальні індикатори». Council of Europe, 2018. 48 с.
2. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Київ: Софія, 2012. 128 с.
3. Buehn A., Lessman C., Markwardt G. Decentralization and the shadow economy: Oates meets Allingham-Sandmo. Applied Economics. 2013. № 45 (18). P. 2567–2578.
4. Jiménez-Rubio D. The impact of decentralization of health services on health outcomes: Evidence from Canada. Applied Economics. 2011. № 43 (26). P. 3907–3917.

Кийко Неля
викладач

Ніколайчук Мар'яна
студентка

Романюк Анастасія
студентка ВСП «РФК НУБІП України»
м. Рівне, Україна

ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Одним з важливих заходів стабільного забезпечення населення країни високоякісною та безпечною сільськогосподарською продукцією є розвиток органічного виробництва. Розвиток органічного аграрного виробництва сприятиме покращенню економічного, соціального та екологічного стану в Україні, комплексному розвитку сільської місцевості, поліпшенню здоров'я населення та має стати одним з факторів посилення економічних зв'язків країни з Європейським співтовариством [1].

Органічна продукція з'явилась як результат розвитку органічної агрокультури, тому її визначення не є універсальним. В кожній країні є власне тлумачення органічної продукції залежно від ступеня використання хімічних засобів та технологій. Натуральні продукти мають на споживчому ринку різні назви: органічні, біологічні, екологічні. Це пов'язане з особливостями мови: англійські країни використовують термін «organic», що для франкомовних та деяких інших країн перекладається як «biological», а, наприклад, для Данії, Німеччини – «ecological». Наявність певних змістовних розбіжностей між цими термінами підсилюється практикою, яка склалась на споживчому ринку

України. В нашій країні під час виробництва та споживання натуральної продукції використовують термін «органічний», оскільки саме цей термін введено в законодавство Європейського Союзу, на яке зорієнтована Україна сьогодні[2].

В Україні нині сертифіковані такі види органічних продуктів, як бобові культури, олійні культури, зернові культури, овочі, кавуни, дині, гарбузи, фрукти, ягоди, виноград, ефіроолійні культури, молочні продукти, яйця, гриби, горіхи, мед, м'ясна продукція бджільництва, багаторічні трави, однорічні трави, лікарські рослини, бульбоплоди та коренеплоди, перероблена продукція, ВРХ, домашня птиця, вівці, кози, свині, чаї, соки.

Згідно з даними Швейцарсько-українського проекту «FIBL» Україна посідає 11-е місце серед європейських країн за виробництвом органічних продуктів і 5-е – за нарощуванням органічного виробництва. До 2020 року країна може стати одним з п'яти найбільших виробників органіки у світі [3]. Офіційні статистичні огляди «IFOAM» підтверджують, що якщо у 2002 році в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус «органічного», то у 2016 році нараховувалось 390 сертифікованих органічних господарств. Загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель склала 421 200 га. Протягом останніх років за окремими групами культур Україна займає лідируючі позиції. Так, зокрема, аналізуючи структурну позицію України у світі, зазначаємо, що їй належать 26% сертифікованих за органічними стандартами світових площ соняшнику, 49% гречки, 43% проса, 11% спельти, 9% ячменю, 8% кукурудзи, понад 5% пшениці та жита. Поступово Україна перетворюється на досить потужного товаровиробника органічної продукції та сировини в Європі. Тут розміщені 75% європейських площ органічної гречки, 70% проса, 28% соняшнику, 24% кукурудзи, 11% ячменю, 9% пшениці тощо [4].

У Рівненській області є всі передумови для розвитку та виробництва органічної продукції, оскільки невеликі площі сільськогосподарських угідь знаходяться у користуванні в дрібних товаровиробників. На Рівненщині виробництвом та заготівлею органічної продукції займаються 18 суб'єктів господарювання за даними 2018 року. Площа, на якій виробляється органічна продукція та сировина, становить 4,2 тис. га, 0,5% від загальної території області. Суб'єкти господарювання сертифікували сільськогосподарську органічну продукцію в більшості таких культур, як соя, гречка, кукурудза, овес, пшениця, соняшник, овочі, ягоди та інші.

Лідерами органічного руху на Рівненщині є чотири успішних агропідприємства:

1) ТОВ «Деденс-Агро» сертифікувало понад 30 видів органічної продукції, спеціалізується на вирощуванні органічного цукрового буряку В 2018 р. сертифікували органічний цукор.

2) ТОВ «Ріттер Біо Агро» – в 2013 році розпочало перехід до роботи за органічними технологіями. Спеціалізується на вирощуванні органічного цукрового буряку В 2018 р. сертифікували органічний цукор. Співпрацює із німецькою компанією Bionade – великим виробником органічних напоїв.

3) ТОВ «Нова-Пак» – спеціалізується на виробництві органічних спецій (кориця мелена, перець чорний горошок, перець чорний мелений, майоран, базилік).

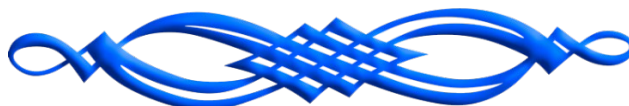
4) ТОВ «Технотерра» – основним видом діяльності є виробництво органічних добрив та засобів захисту рослин.

5) ТОВ «Терлич» – займається виготовлення та експортом макаронних виробів, виробництва хліба та хлібобулочних виробів, борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання. Неспеціалізована оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами. Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами.

Проведене дослідження підтверджує важливість та необхідність розвитку органічного виробництва на території Рівненщини. Перехід галузі на виробництво органічної продукції є перспективним, відкриває нові можливості для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської та переробної продукції. Актуалізація органічного сільськогосподарського виробництва сприятиме покращенню економічного, соціального та екологічного стану, комплексному розвитку сільської місцевості, поліпшенню здоров'я населення. Не менш важливим фактором органічного руху є посилення економічних зв'язків з європейськими країнами. Однак слід врахувати, що перспективи розвитку органічного виробництва в Україні в умовах євроінтеграції потребують активної державної політики, спрямованої на вдосконалення нормативно-правового поля, формування інституційного, організаційно-економічного, науково-методичного, дорадчо-консультаційного та освітнього забезпечення, підтримки виробників органічної продукції та забезпечення стабільності економічної ситуації в галузі органічного агровиробництва [1].

Список використаних джерел:

1. Паламарчук Т. М., Русак О. П. Аналіз національного розвитку органічного виробництва в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 18, частина 2. С.125-129.
2. Органічне виробництво в світі: історія розвитку та сучасний стан. URL: <http://agrostandart.com/organichne/87-orhanichnevyrobnytstvo-v-sviti-istoriia-rozvytku-ta-suchasnyi-stan>
3. Філософія «органік» / Деловой аграрный интернет-ресурс. URL: <http://www.agrotimes.net/journals/article/filosofiya-organik>.
4. Ходаківська О. Реалізація аграрного потенціалу України в контексті розвитку органічного виробництва. Органічне виробництво і продовольча безпека: зб. матеріалів доп. учасн. V Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир: ЖНАЕУ, 2017. С. 268–273

Коваль Нонна

*канд. екон. наук, доцент кафедри економіки,
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності ПДАТУ,*

Виклюк І.І.,

*магістр 1 курсу спеціальності 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сучасному етапі економічного розвитку України необхідною умовою функціонування кожного підприємства є забезпечення ефективності його діяльності. Нестабільність на зовнішньоекономічному просторі, дія кризових явищ, зміни в кон'юнктурі ринку та, як наслідок, посилення дії впливу факторів макроекономічного середовища ускладнюють процес функціонування вітчизняних підприємств, що в подальшому впливає на кінцевий результат їх діяльності.

Головним узагальнюючим показником, який характеризує фінансову результативність господарської діяльності підприємств, товариств, фірм є прибуток. Прибуток – необхідна умова успішного ведення кожного господарства. Як відомо, будь-яка підприємницька діяльність здійснюється саме з метою його отримання. Адже прибуток слугує джерелом розширеного відтворення, соціального розвитку підприємства та платежів до бюджету держави. Звідси випливає наступне: чим вищий прибуток, тим більше можливостей у підприємства поновлювати свою матеріальну базу, розвивати нові виробничі програми та напрями діяльності.

Постановка проблеми зумовлена тим, що в умовах ринкової економіки головною метою діяльності підприємства є оптимізація прибутку, оскільки саме прибуток є основою та джерелом коштів, що забезпечують інноваційний розвиток. Виникає необхідність в оптимізації прибутків підприємства за рахунок визначення концептуальних основ побудови комплексного механізму його формування та розподілу, підвищенні відповідності існуючих методів та моделей вимогам оперативності та обґрунтованості рішень, що приймаються у ході реалізації стратегій підприємства, врахуванні факторів невизначеності та недоступності у повному обсязі інформації про стан ринкового середовища.

Поняття прибуток розглядалось і досі розглядається як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Значний внесок у дослідження економічної сутності прибутку, визначення джерел його походження зробили такі вчені-економісти: К. Маркс, Д. Рікардо, А. Сміт, Й. Шумпетер, Ф. Найт. Вітчизняні вчені: Білик М.Д., Бутинець Ф.Ф., Гончарова Ю.В., Дем'яненко М.Я., Кірейцев Г.Г., Ковальов В.В., Костирко Л.А., Саблук П.Т., Савицька Г.В., Скалюк Р.В., Ушеренко С.В. та інші.

Велика роль прибутку в розвитку підприємства і забезпеченні інтересів його власників та персоналу, а також держави визначають необхідність дослідження питань ефективного управління прибутком підприємств в умовах волатильності.

В умовах ринкової економіки відбуваються зміни, що впливають на підходи до управління підприємством та відображають нову роль прибутку для діяльності підприємства. Дослідження ролі і значення прибутку в розвитку підприємства показує, що прибуток – один з головних аспектів діяльності підприємства, який потребує безперервного управління.

Управління прибутком – це процес розробки та прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу та використання на підприємстві [5; 7]. Управління прибутком представляє собою процес пошуку і прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу і використання на підприємстві [1, с. 170].

Управління прибутком являє собою цілеспрямований, систематичний процес підготовки, оцінки, відбору та реалізації альтернативних управлінських рішень з усіх питань його формування, розподілу та використання на конкретному підприємстві [6].

Аналіз теорії і практики економічного управління дозволив встановити необхідність застосування до управління прибутком наукових підходів (табл.) [1, с. 173; 2, с. 44; 4, с. 154].

Таблиця

Основні підходи до управління прибутком підприємства*

№ з/п	Підхід	Характеристика
1	системний	прибуток підприємства розглядається як сукупність взаємозалежних елементів, що має вихід (мету), вхід, зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок
2	функціональний	процес управління прибутком розглядається як сукупність функцій, які необхідні для виконання
3	маркетинговий	передбачає орієнтацію інструмента управління прибутком підприємства на споживача
4	динамічний	прибуток розглядається в діалектичному розвитку, розглядаються причинно-наслідкові зв'язки його формування, проводиться ретроспективний аналіз за 5-10 і більше минулих років та перспективний аналіз
5	ситуаційний	придатність різних методів управління визначається різною ситуацією
6	адміністративний	полягає в регламентації функцій, прав, обов'язків, нормативів якості, витрат, тривалості, елементів у нормативних актах
7	процесний	розглядає функції управління як взаємозалежні
8	інтеграційний	націлений на дослідження і посилення взаємозв'язків між елементами, стадіями, рівнями та суб'єктами управління прибутком
9	кількісний	полягає в переході від якісних оцінок прибутку до кількісних за допомогою математичних, статистичних методів, розрахунків, експертних оцінок, системи балів

*Систематизовано авторами

Як бачимо з таблиці 1, що кожний з перерахованих підходів відображує чи характеризує один з аспектів управління прибутком підприємства чи їх сукупність, що в результаті позитивно впливає на його розвиток та дає змогу отримати більший ефект.

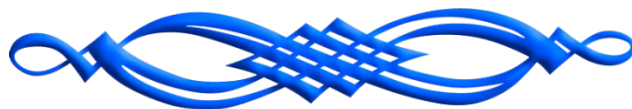
Метою управління прибутком є забезпечення збільшення добробуту власників підприємств на поточний момент і у перспективі. Ця мета повинна забезпечувати гармонію інтересів власників з інтересами держави і персоналу підприємств.

Таким чином, система управління прибутком підприємства – це сукупність взаємопов'язаних елементів, кожний з яких має функціональне призначення та спільна дія котрих, за певних умов, забезпечує досягнення механізму отримання прибутку заданої величини, яка б стимулювала до подальшого здійснення певного виду діяльності.

Політика управління прибутком в сучасних умовах повинна спрямовуватися на максимізацію розміру позитивного фінансового результату за допомогою зростання обсягів його діяльності, ефективного управління витратами, підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази, оптимізації складу та структури обігових коштів, підвищення продуктивності праці та системи управління суб'єктом господарювання.

Список використаних джерел:

1. Бердник К.А., Гончарова Ю.В. Управління прибутком на підприємстві та шляхи поліпшення цього процесу. Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. 2014. № 1. с. 170-176.
2. Білик М.Д. Методичні підходи до управління прибутком підприємств. Формування ринкових відносин в Україні. 2010. № 11. с. 42-46.
3. Коваль Н. В. Забезпечення економічної стійкості аграрних підприємств. Матеріали XXXVII Міжнародної наукової інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (27 червня 2018 р.): Зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 37. с. 39-41.
4. Кобизька Ю.В. Система управління прибутком підприємства. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. 2013. № 3. с. 151-163.
5. Костирко Л.А., Чернодубова Е.В. Адаптивний фінансовий механізм забезпечення прибутковості підприємства. Часопис економічних реформ. 2014. № 4. с. 56-61.
6. Скалюк Р.В. Управління прибутком підприємств: стратегічний підхід. Фінанси, облік і аудит. 2013. Вип. 2. с. 109-118.
7. Ушеренко С.В. Особливості управління формуванням прибутку підприємства з урахуванням циклічності ринкової економіки. Фінанси, облік і аудит. 2012. Вип. 20. с. 194-202.

Кравченко Артем

магістрант Новокаховського гуманітарного інституту

ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

м. Нова Каховка, Україна

ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ

Як невід’ємна частина Європи, Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку. Враховуючи, що сучасна економіка ґрунтується на необмеженому залученні до господарського обігу природних ресурсів, поглиблюються глобальні ризики, серед яких вагому складову має екологічна криза. Адже функціонування соціально-економічних систем не повинно суперечити законам існування навколишнього середовища.

Ефективне подолання наслідків економічної, в тому числі екологічної кризи, потребує поетапної трансформації основних параметрів економічного потенціалу країни у чіткій відповідності зі світовими тенденціями, наявними ресурсами, динамікою перебудови соціальної, нормативно-правової бази суспільства. Економічно раціональне природокористування передбачає формування механізму екологічного управління природоохоронними територіями на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Територія України розташована в сприятливих природно-географічних умовах, має потужний природно-ресурсний потенціал та багатий природно-заповідний фонд, який виступає важливою основою життєдіяльності населення. Рекреаційне природокористування викликає необхідність охорони і відновлення не тільки природних ресурсів, але і природних умов, які становлять середовище існування людей. За природоохоронною спрямованістю основні завдання створення природоохоронних територій полягають у підтримці та розширенні зон природного існування аборигенних видів, підтримці міграції та/або генетичного обміну, відновленні якості ареалів існування та захисту видів, які знаходяться під загрозою зникнення, уразливих, ключових чи комплексних видів. У структурі природоохоронних територій важливе значення має принцип функціонального зонування, тобто визначення форм діяльності, дозволеної в межах визначених територій [1, с.218].

До складу природно-заповідного фонду України входять 8246 територій та об’єктів площею 3,98 млн. га (6,6 % загальної площі країни) та 402,5 тис. га у межах акваторії Чорного моря. Частка земель природно-заповідного фонду в Україні є недостатньою і залишається значно меншою, ніж у більшості держав-членів Європейського Союзу, де частка таких земель становить у середньому 21% площі європейських держав. Відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» на кінець визначеного періоду площа природоохоронної території має становити 15% від площі держави [2].

За роки незалежності площа природно-заповідного фонду країни збільшилася вдвічі, але цього недостатньо для збереження рідкісних і

зникаючих видів рослин та тварин, середовищ їх існування. Разом з тим недосконалість існуючої законодавчої бази, відсутність чітко визначеної стратегії розвитку заповідної справи та недосконалість системи управління нею, низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення організації і функціонування природно-заповідного фонду, невідповідність системи охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду сучасним вимогам, низький рівень екологічної освіти та інформованості населення зумовлюють загрозу нецільового використання та втрати територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Значно зросла загроза втрати зарезервованих та перспективних для подальшого заповідання цінних природних комплексів.

З метою припинення процесів погіршення стану навколишнього природного середовища необхідно збільшити площі земель екологічної мережі шляхом розширення існуючих та створення нових територій/об'єктів природно-заповідного фонду, що є стратегічним завданням для досягнення екологічної збалансованості території України.

Організація й функціонування природоохоронних територій неможливі без дієздатного економічного механізму управління. Першочерговим кроком до створення основ ефективного екологічного управління є просторовий (ландшафтний) аналіз, який дозволяє враховувати природні особливості території, стійкість її до антропогенного навантаження, та забезпечує в подальшому ефективну просторову організацію й обґрунтування господарської діяльності поселень, регіонів та країни в цілому.

Наступним важелем основ управління даних територій є створення екологічної мережі природно-заповідного фонду країни як основного елемента практичного впровадження екологічної системи природокористування, забезпечення збереження і біорізноманіття природних екосистем, генофонду цінних представників флори і фауни різних природнокліматичних зон України. Цінні об'єкти природи потрібно адаптувати до ринкових умов із гарантією екологічної безпеки. Розвиток екотуризму на природоохоронних територіях може стати моделлю використання екосистем у режимі збереження і вагомим внеском у соціально-культурний та економічний розвиток ландшафту [3, с.326].

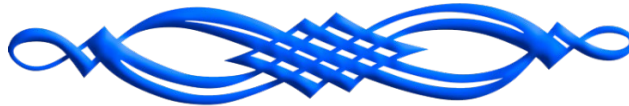
Черговим етапом в організації екологічного управління є діагностика наявності та споживання соціально-економічного потенціалу території. Запровадження економічних важелів стимулювання заходів з охорони ландшафтів, ефективне використання ресурсів таких об'єктів, ведення раціонального земле- та водокористування, розвиток ресурсної бази туристичної галузі й оздоровлення населення на природоохоронних територіях країни є пріоритетом їх економічної діяльності. Покращення умов проживання людини, здійснення екологічного виховання і природоохоронної освіти, формування екологічної культури населення, збереження історико-культурної спадщини та регулювання суспільних відносин щодо охорони природного середовища – головні соціальні функції, покладені на процес функціонування природоохоронних територій.

Тому у структурі економічного механізму природно-заповідного фонду проблема удосконалення фінансового забезпечення (залучення ресурсів, їх розподіл, перерозподіл, податкові та інші пільги) посідає особливе місце. Для об'єктів загальнодержавного значення існує три основних джерела фінансування: державний бюджет, державний фонд охорони навколишнього природного середовища та власні кошти установ. Наявність пільг, безумовно, сприяє зростанню обсягів фінансового забезпечення розвитку територій природоохоронного значення.

Ефективне управління природоохоронною діяльністю в кожній із галузей народного господарства є запорукою екологічної безпеки та економічного зростання держави. А виконання соціальних функцій природоохоронними територіями сприяють задоволенню життєвих потреб місцевого населення, створення сприятливих умови для відпочинку й туризму.

Список використаних джерел:

1. Головка А.Л. Природоохоронна діяльність в умовах глобалізації: теоретико-правовий аспект. *Публічне право*. 2018. №4 (32). С. 214-221.
2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. №2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 05.02.2021).
3. Рассадникова С.І. Теоретичні основи реформування організаційно-управлінської системи природокористування в Україні в контексті сучасних викликів. *Економічні інновації*. 2014. Вип. №57. С. 321-331.

Лойшин Анатолій

доктор філософії, старший викладач кафедри економіки та фінансового забезпечення Національного університету оборони України імені Івана Черняховського м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Науковці виділяють суттєву особливість гібридної війни яка полягає не лише у застосуванні специфічних інструментів, а у тому, що ці інструменти використовуються скоординовано та синхронізовано для створення синергетичного ефекту шляхом централізованого управління та стратегічного координування усіх інструментів (елементів). Інструменти (елементи) гібридної війни можуть бути застосовані у продовж вертикальної та горизонтальної ескалації, що дозволяє як розширяти набір інструментів (елементів), так і підвищувати інтенсивність її частин. Так, комплекс заходів що здійснюються у розрізі елементів по горизонталі на низькому рівні ескалації конфлікту може як правило проводиться з найменшим розголосом,

шляхом відповідної кібероперації та нечіткими для розуміння країни-об'єкта агресії політичними та економічними намірами, які важко визначити як акт агресії. При чому деякі елементи ніколи не наблизяться до рівня суттєвої ескалації, що передбачає стадію відкритої агресії (відкритої фази розгортання) [1-2].

На нашу думку, слід врахувати, що економічний вплив міжнародних санкцій відображається не лише на учасниках конфлікту, внаслідок чого “сусіди” задля скорішого намагаються врегулювати вирішення конфлікт на мирних умовах, які не завжди, є вигідними для країни-об'єкта агресії. Тому лише Україна зацікавлена у реалізації своїх національних інтересів.

Але, однією з головних особливостей ведення сучасної гібридної війни є відсутність офіційного оголошення війни країною-агресором, у тому числі, прихованої агресії з використанням усіх наявних інструментів та методів військового та не військового характеру.

Таким чином, проведений аналіз дав змогу ідентифікувати наступні особливості гібридної війни у політичній (міжнародно-політичній) та економічній площині:

- уникнення офіційного оголошення війни;

- дипломатичне прикриття гібридної агресії;

- приховування, невизнання фактів економічної та політичної агресії;

- застосування засобів економічного та політичного тиску;

- неоголошене протистояння між державами у політичній, економічній, соціальній, інформаційній та інших сферах;

- одночасне ураження економічної, політичної, соціальної та інформаційної, інформаційно-теле-комунікаційної систем, порушення етнічних та релігійних відносин у суспільстві, об'єктів військової інфраструктури;

- нарощення протистояння у невійськових сферах функціонування держави;

- блокування рішень направлених на нейтралізацію конфлікту на не вигідних для країни-агресора умовах безпосередньої за участі її у міжнародних організаціях;

- нехтування агресором міжнародних норм ведення бойових дій та чинним угодам;

- проведення на підготовчому етапі “антиурядових” акцій та протестів, що переростають у збройний громадянський конфлікт із зовнішньою інтервенцією країни-агресора;

- прискорена легалізація псевдо політичних сил діяльність яких направлена на дестабілізацію політичної ситуації;

- широка підтримка, у тому числі фінансова, країною-агресором антидержавних політичних сил у середині країни-об'єкта агресії;

- неможливість чіткого визначення прямих та непрямих втрат понесених, як безпосередніми учасниками конфлікту, так і тими, хто отримує негативний опосередкований економічний, чи інший вплив через багатовекторність

конфлікту та у зв'язку із відсутністю узагальненого масиву статистичної інформації;

складність у регламентації гібридної війни через відсутність чітких її меж та “парасолькова” природа її визначення;

широке застосування підміни понять та викривлення історичних фактів на свою користь;

протистояння у кібернетичному просторі.

Виявлені особливості у економічній площині перш за все будуть направлені на дестабілізацію економічної, політичної та соціальної ситуації на території країни-об'єкта агресії.

Метою дестабілізації економічної політичної та соціальної ситуації на території країни-об'єкта є створення керованого хаосу, що полегшую ведення політичних перемов на локальному, регіональному та міжнародному рівні для нейтралізації конфлікту на умовах прийнятних країно-агресором, що дозволяє досягнути визначених стратегічних цілей.

Дестабілізація економічної політичної та соціальної ситуації здійснюється шляхом застосування відповідних методів та інструментів, основними з яких у економічній сфері є: торгівельні війни (торгівельне ембарго), торгівельний примус, розрив економічної та виробничої співпраці, руйнування критичної інфраструктури та об'єктів промисловості, шантаж товарами критичного імпорту, блокування транзиту.

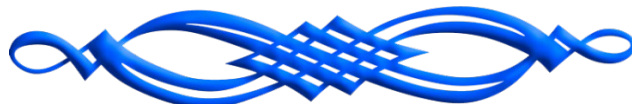
Протягом дослідження було ідентифіковано думку щодо невисокої собівартості ведення гібридної війни, але на нашу думку з цим не можливо погодитись, через те, що ведення гібридної війни у інформаційній, політичній, економічній, військовій та інших сферах не лише потребує значних економічних можливостей країни-агресора, а й вимагає значних економічних зусиль у налагодженні функціонування своєї економіки в умовах міжнародних санкцій та політичної ізоляції. Дуже детально економічні показники наслідків ведення гібридної війни РФ висвітлені у монографії Інституту стратегічних досліджень за редакцією В. Горбуліна.

Науковці [2] наголошують на тому, що економіка Російської Федерації від накладених санкцій щороку втрачає 2% ВВП, вплив сукупного чистого капіталу оцінюється у межах 160–170 млрд дол. та є особливістю, що полягає у опосередкованому негативному впливі на економіку країн, що безпосередньо не є учасниками конфлікту. Можна зауважити, що у ході кожного конфлікту мають місце негативні економічні наслідки, але тут слід врахувати юридичну відсутність встановлення конфлікту, ведення офіційних бойових дій та факт економічних збитків від санаційного тиску не лише у країні на яку від направлений. Світова глобалізація економічних та політичних процесів свідчить про тісну залежність країн одна від одної, і як наслідок – сукупне погіршення економічних показників.

Ідентифіковані особливості показують, що до звичної площини вирішення протиріч у ході міждержавних конфліктів – землі, моря, повітря додалося протистояння у політичній, економічній, інформаційній площинах та кіберпросторі.

Список використаних джерел:

1. Andrew Mumford and Jack McDonald, “Ambiguous Warfare”, Report produced for the DCDC, October 2014.
2. Herța L. Russia’s Hybrid Warfare. Why Narratives and Ideational Factors Play a Role in International Politics. *On-line Journal Modelling the New Europe*. 2016. №. 21. pp. 55-56.
3. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.

Патицька Христина

кандидат економічних наук, с.н.с. відділу регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів, Україна

ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРО-ПЕРИФЕРІЙНИХ ВЗАЄМОДІЙ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Формування похідних центрально-периферійних взаємодій спостерігається в Україні в умовах реформування територіальної організації влади та утворення ОТГ внаслідок добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст. Об'єднання територіальних громад має добровільний характер та чітко визначені умови і правила формування ОТГ, серед яких, по-перше, обов'язковість урахування історичних, природних, етнічних, культурних та інших чинників, що впливають на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальної одиниці, яка утворюється в результаті укрупнення, та, по-друге, право визначення адміністративного центру ОТГ ініціаторами об'єднання [2], тобто громадами, які об'єднуються.

Зазначене актуалізує потребу дослідження особливостей формування центрально-периферійних взаємодій в ОТГ, оскільки в умовах їх утворення відбувається зміна напрямів взаємозв'язків на території утворення нової адміністративно-територіальної одиниці (рис. 1). Враховуючи «штучний» характер виникнення зв'язків між громадами та визначення центру в ОТГ, увагу слід зосередити на ефективності реалізації політико-адміністративного управління територією, її розвитку як єдиного соціального та економічного простору, що нівелює ризики невдоволення мешканців умовами розвитку населених пунктів в складі ОТГ та знижує рівень конфліктогенності.

В контексті аналізу внутрішньополітичної площини розвитку ОТГ її центр виконує дві функції: 1) функцію територіальної інтеграції, тобто розвитку як адміністративного центру громади; 2) функцію генерування інформаційно-комунікаційних та соціально-економічних каналів. В умовах дослідження цих функцій прослідковується причинно-наслідковий зв'язок,

оскільки від обрання напрямів розвитку центру громади, тобто ефективності реалізації функції територіальної інтеграції, залежить швидкість та особливості формування і концентрації інформаційних, комунікаційних та соціально-економічних зв'язків. Це дозволяє стверджувати, що в контексті формування штучних центр-периферійних взаємодій у територіальному вимірі ефективність їх розвитку залежить передовсім від ефективності управління територією.

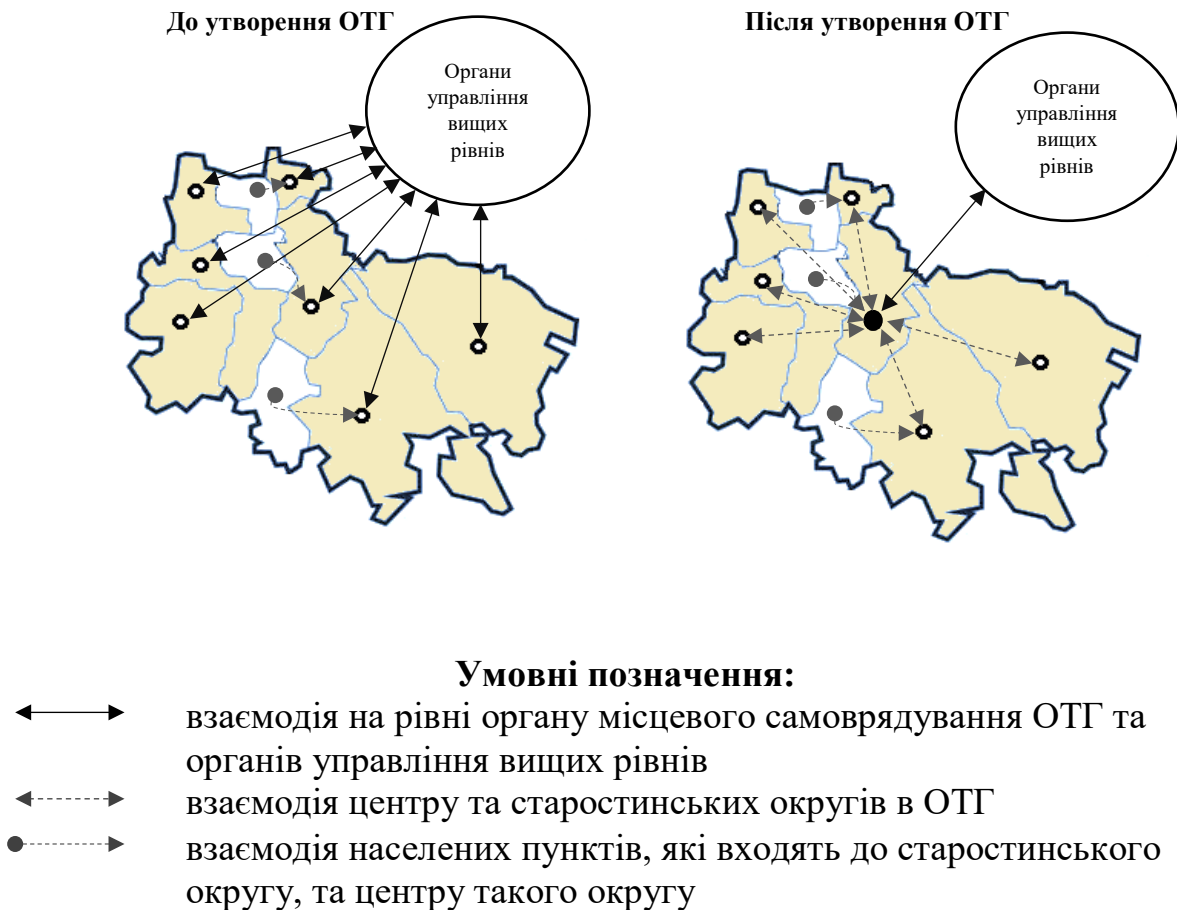

Рис. 1.3. Зміна напрямів управлінських взаємодій на території утворення ОТГ в контексті адміністративно-фінансової децентралізації

Джерело: розробка автора

Досліджуючи особливості формування центр-периферійних взаємодій в ОТГ в контексті реалізації функції територіальної інтеграції, слід виділити наявність двох типів периферій: 1) населених пунктів, які є центрами старостинських округів; 2) населених пунктів, які входять до складу старостинських округів з центром у іншій громаді. Такий поділ є необхідним, оскільки дозволяє акцентувати на ще одній особливості формування і розвитку центр-периферійних взаємодій в ОТГ – трьохрівневій системі реалізації політико-адміністративного управління територією: населений пункт-центр → населений пункт-центр старостинського округу → населений пункт, який входить до складу старостинського округу з центром у іншій громаді.

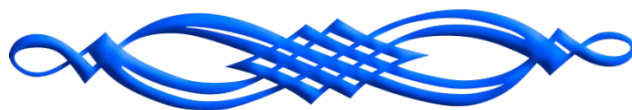
Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старост села, селища» [1], старостинським округом є частина території ОТГ, на якій розташовані один або декілька населених пунктів (сіл, селищ), визначена місцевою радою з метою забезпечення представництва інтересів жителів такого населеного пункту (населених пунктів) старостою. Староста, як посадова особа місцевого самоврядування, є членом виконавчого комітету громади і представляє в ньому інтереси жителів села/сіл, здійснює комунікацію між владою та громадою села/сіл старостинського округу, організовує заходи у селі, відслідковує проблеми громади та пропонує варіанти їх вирішення [2]. Його робоче місце знаходиться на території старостинського округу, де він обирався.

Утім в умовах формування ОТГ центрами старостинських округів автоматично визначаються населені пункти, які були центрами адміністративно-територіальних формувань до реформи та на території яких розміщувалися органи місцевого самоврядування. Дослідження особливостей функціонування адміністративно-територіальних одиниць базового рівня впродовж періоду незалежності свідчить про порівняно нижчий розвиток та складну соціально-економічну ситуацію у населених пунктах, на території яких не було органів самоврядування. Таким чином, при формуванні ОТГ такі населені пункти знову ж таки залишаються у становищі, коли їх представником у місцевому самоврядуванні є особа з іншого населеного пункту. Попри те, що мешканців цих територій у місцевій раді представляють делеговані ними депутати, вони рідко можуть ефективно впливати на рішення щодо питань розвитку території.

Таким чином, в умовах адміністративно-фінансової децентралізації дослідження формування та розвитку центрально-периферійних взаємодій в ОТГ має зосереджуватися на ефективності реалізації політико-адміністративного управління територією в контексті забезпечення її розвитку як єдиного соціального та економічного простору, адже від ефективності реалізації функції територіальної інтеграції залежить швидкість та особливості формування і концентрації інформаційних, комунікаційних та соціально-економічних центрально-периферійних взаємодій.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старост села, селища. Закон України № 1848-VIII від 9.02.2017 р. Відомості ВРУ, 2017, № 12, с. 134.
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України № 157-VIII від 5.02.2015 р. Відомості ВРУ, 2015, № 13, с. 91.

Петрова Ольга

викладач землевпорядних дисциплін

Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський фаховий коледж національного університету біоресурсів і природокористування України» м. Рівне, Україна

Живюк Руслана

студентка третього курсу

Хотюк Катерина

студентка третього курсу

ВСП «РФК НУБіП України»

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ РІВНЕНЩИНИ ЯК ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Національна туристична організація України оголосила 2020-й рік – роком сільського туризму, який містить у собі як екотуризм, так і відвідування різних місцевостей, громад.

Сільський туризм, відповідно до закону «Про особисте селянське господарство», – один із видів господарської діяльності, в тому числі із залученням майна особистого селянського господарства (ОСГ) шляхом надання послуг із тимчасового проживання, харчування, проведення відпочинку, практичний показ процесів вирощування та догляду за рослинами, тваринами і бджолами, а також із виготовлення виробів із глини, вишивання, різьблення по дереву, лозоплетіння та ін.), народних обрядів, ознайомлення туристів із побутом та умовами проживання селян минулого століття, з особливостями регіону, природним ландшафтом і тому подібне.

Зелений туризм – це відпочинок на приватних садибах чи фермерських господарствах у сільській місцевості. Цей вид туризму передбачає перебування туристів у власному житловому будинку селянина, окремому (гостьовому) будинку або на території особистого господарства.

Члени ОСГ, що надають послуги у галузі сільського зеленого туризму, зобов'язані: своєчасно сплачувати земельний податок або орендну плату; дотримуватися чинних нормативів щодо якості продукції, санітарних, екологічних та інших вимог відповідно до законодавства; надавати сільським, селищним, міським радам необхідні дані щодо їх обліку. Крім членів ОСГ мають право здійснювати послуги у сфері зеленого туризму фермерські господарства. Фермери можуть стати двигуном зростання локальної економіки. Тому, сільський зелений туризм має значне *соціально-економічне значення для розвитку* сільських територій України: стимулювання розвитку селянських господарств; активізація розвитку місцевої інфраструктури; активізація місцевого ринку праці, підвищення зайнятості; збереження етнокультурної самобутності українців і всіх громад етнічних меншин; створення можливостей для повноцінного змістовного відпочинку малозабезпеченого прошарку населення.

В ЄС накопичено великий позитивний досвід з використання різних інструментів стимулювання сільського зеленого туризму в рамках політики сільського розвитку. Широке вивчення та поширення цього досвіду експертами, органами галузевого управління, науковцями та освітянами сприятиме розробці та реалізації різних моделей сільського розвитку з використанням наявних ресурсів та гостинності українського села, вважають фахівці.

Одним із важливих питань на сьогодні залишається ідентифікація сільського зеленого туризму в Україні та його визначення на законодавчому рівні. На думку експертів, складність у визначенні пояснюється насамперед тим, що це багатогранна та міжсекторальна діяльність. Зокрема, перешкодою на шляху поширення ідеї такого туризму в сільській місцевості є нерозуміння його принципової відмінності від комерційної туристичної діяльності в законодавчих, урядових та освітянських колах. Сільський зелений туризм помилково розглядається як сфера туризму, тобто ототожнюється з високоприбутковим бізнесом на урбанізованих територіях з усіма наслідками, що звідси витікають. Натомість для сільських територій як в Європі, так й в Україні це не так прибутково-комерційна діяльність, як соціально-економічне явище, що дає шанс відродити економіку села, зберегти його традиційні цінності та сільські громади.

Рівненщина є туристичним регіоном України. тому туристична галузь включена у стратегію розвитку Рівненської області до 2027 року, як однією з пріоритетних і розрахована на 7 років. Вона включає в себе промоцію регіону через активізацію спортивного, подієвого, історичного та гастрономічного туризму. У новій концепції «Рівненщини туристичної» на основі SWOT-аналізу виявили три основні блоки, які посилюють сильні сторони краю та впливають на розвиток туризму. Це – зміна балансу між виїзним та внутрішнім туризмом, інтерес міжнародних донорів до проєктів туристичного спрямування, зростання попиту на креативний туристичний продукт.

Туристично успішними для розвитку Рівненщини можуть стати проєкти-магніти. Серед них – мультифункціональна арена на вулиці Макарова у Рівному, Міжнародний аеропорт «Рівне», туристичний комплекс «Дубенський замок», Тараканівський форт, науково-інноваційний парк INN CITY на базі Національного університету водного господарства. Вони дадуть змогу розвивати подієвий, історичний та спортивний туризм. А поєднання духовного та фестивального туризму ще більше розкриє потенціал «Рівненщини туристичної». На початку року голова обласної адміністрації Віталій Коваль підписав розпорядження про оголошення 2020-го Роком промоції культурної спадщини Рівненської області. Цей рік знаменний 500-

річчям з часу створення Нобельського Євангелія, ювілеями культурних центрів – Дубна та Острога, а також 560-річчям з дня народження Костянтина Острозького.

Крім того об'єкти агросадиб Рівненщини рекламуються на різних туристичних сайтах України. Найкращими агросадибами регіону визнано:

Агросадиба «Хутір Касень» – знаходиться у Дубенському районі Рівненської області. Утримують її чоловік та дружина. Чоловік – повар, а жінка – займається розвитком зеленого туризму. Дійсно розташована на хуторі, тому господарі попереджають – кілька кілометрів доведеться проїхати ґрунтовою дорогою. Зате результат того вартий – на фермі більше 50 овець австрійської породи Меринос, а також угорські свинки.

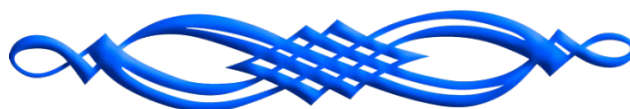
«Зелений дуб» – агросадиба знаходиться у селі Зелений дуб Здолбунівського району. Тут розташована невелика ферма. Окрім іншого, на території господарства є ще і пасіка. Обійдеться такий відпочинок дуже недорого – 350 гривень за увесь будиночок на добу.

Садиби сім'ї Лашт – У селі Маринин Березнівського району троє братів мають свої агросадиби. У них місця на різний смак – як літні будиночки, так і отоплювальні будинки для відпочинку в холодну пору року. Знаходяться садиби у Надслучанському ландшафтному парку, тому красиві краєвиди і гарна природа забезпечені.

Вілла «Нобель» – знаходиться на березі озера Нобель. Тут є міні-готель, у якому 5 номерів, які підійдуть на будь-який гаманець. Тут пропонують хороший сервіс та смачну кухню. Вартість доби з однієї людини становитиме 500 гривень. На території садиби можна рибалити та відпочити в бані. Гарна природа і свіже повітря – гарантовано.

Список використаних джерел:

1. Герасименко В.Г., Нездоймінов С.Г. Аграрний туризм як вид підприємництва: Монографія. Одеса: Пальміра, 2011. 178 с.
2. Горішевський П., Васильєв В., Зінько Ю. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003. 148 с.
3. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм: Навчальний посібник . Київ : Знання, 2006. 271 с.

Телегін Вадим

ад'юнкт кафедри економіки та фінансового забезпечення

Волков Євгеній

начальник навчальної лабораторії

кафедри економіки та фінансового забезпечення

інституту забезпечення військ (сил) та інформаційних технологій

Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

м. Київ, Україна

КОРУПЦІЯ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЯК ГАЛЬМУЮЧИЙ ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Відповідно до Стратегії сталого розвитку України 2030, держава визначила стратегічним пріоритетом розвитку – курс на Євроінтеграцію.

Одним із векторів сталого розвитку є вектор безпеки – забезпечення безпеки держави, бізнесу, громадян, захищеність інвестицій та приватної власності, забезпечення миру і захисту кордонів, чесного та неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції [1].

Відповідно до досліджень Індексу глобальної конкурентоспроможності, Україна в рейтингу країн світу за показником економічної конкурентоспроможності посідає більше ніж 80-те місце зі 140 країн світу [2].

Опитані Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій суб'єкти підприємницької діяльності поміж головних перешкод, з якими стикаються при веденні бізнесу в Україні, назвали такі [3]:

- високі податки (39,1% респондентів),
- брак кваліфікованої робочої сили (33%),
- нестача фінансового ресурсу (23,3%),
- корупція влади (17%),
- політичні ризики (16,9%).

Аналізуючи загрози і ризики, що впливають на економіку в цілому та економічну безпеку зокрема, актуальними питаннями сьогодення є: корумпованість у всіх структурах, недосконала судова система, розвинутий бюрократичний апарат тощо. Це уповільнює розвиток економіки держави та впливає на ефективність забезпечення економічної безпеки.

На нашу думку, одним із актуальних питань – є корупція в державному секторі, яка становить загрозу економічній безпеці, підриває рівень довіри суспільства та міжнародних партнерів, негативно впливає на морально-психологічний стан кожного громадянина (табл. 1).

Рік	Бал (із 100)
2016	29
2017	30
2018	31
2019	29
2020	33

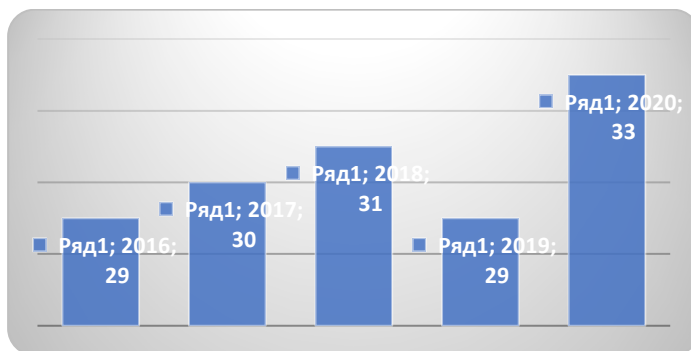

Табл. 1. Динаміка зміни Індексу сприйняття корупції в Україні [4].

За останній рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) вирости на 3 бали. Із 33 балами зі 100 можливих Україна отримала 117 місце зі 180 країн [4].

Таким чином, перед суспільством виникає виклик і необхідність у протистоянні корумпованості і досягненні необхідного рівня фінансової стабільності за для зміцнення і розвитку економіки.

В умовах ведення збройної боротьби проти агресії Росії на сході України, корупцію можна назвати внутрішньою загрозою не тільки для національної економіки держави, але й для національної безпеки України.

На сьогоднішній день, актуальною проблемою по забезпеченню економічної безпеки є питання впровадження та розвитку антикорупційних реформ в масштабах держави [5].

Таким чином, перед керівництвом держави, постає завдання знайти рішення та подолати виклики стосовно недопущення, запобігання та протидії корупції в державному секторі [6].

Станом на 2020 рік частково виконані такі завдання:

- підвищено ефективність системи запобігання політичної корупції;
- запроваджено відкритий та підзвітний процес приватизації приватного майна.

Також, завдяки реалізації антикорупційної політики, були проведені антикорупційні реформи. В тому числі: проведені заходи по запобіганню корупції, впроваджені питання контролю за дотриманням правил доброчесності особами різних щабель і гілок влади, проведена просвітницька діяльність серед особового складу різних структур і організацій [7].

Залишаються не виконаними наступні завдання:

- не сформовано незалежну та професійну судову владу;
- не забезпечено незалежність та спроможність органів антикорупційної сфери.

Оцінюючи результат діючих реформ, слід зазначити, що в цілому вони дали позитивний результат, як наслідок – зменшився відсоток фактів прояву корупційних діянь. Але, на превеликий жаль, ще і досі мають місце факти, які свідчать про незавершеність початого процесу. Найбільшу увагу слід

приділити сфері фінансування, особливо ризикам, що пов'язані із втратою державних коштів під час здійснення державних закупівель.

Корупція в сфері державних закупівель може здійснюватися за кількома напрямками:

- політична корупція, яка відбувається на вищому рівні, рівні прийняття стратегічних рішень, формуванні та прийнятті законодавчих актів;
- бюрократична корупція, яка сприяє неправомірним діям службовців бюрократичного апарату силових відомств;
- корупція у господарському секторі, в якому безпосередньо здійснюються процеси закупівлі [6].

За результатами аналізу виконання Державного бюджету 2020 року, який здійснювала Рахункова палата, зафіксовано ряд недоліків та порушень законодавства щодо закупівель майна понад на 1,5 млрд. грн. [8].

Боротьба з корупцією в даній сфері дуже важлива, тому що корупційні дії впливають на ефективність використання бюджетних коштів, які так вкрай необхідні для розвитку економіки, вдалого ведення бойових дій на сході країни, закупівлі та модернізації озброєння та військової техніки [5].

Для запобігання проявів корупційних дій необхідно:

- впровадити жорсткий контроль, щодо розподілу і витрат державних коштів;
- забезпечити ефективне та прозоре здійснення закупівель, тим самим створити конкурентне середовище у сфері публічних закупівель;
- сформувати дієву систему внутрішнього контролю та управління ризиками на всіх рівнях;
- підвищити рівень відповідальності за порушення принципів механізму закупівель;
- сформувати професійну та незалежну судову владу.

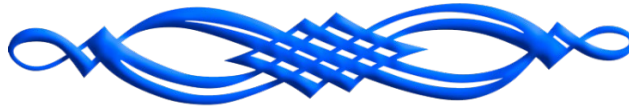
У відповідності до вищезазначеного можна зробити висновок, що питання корупції, особливо в сфері закупівель, являється актуальним питанням. Запобігти даному явищу можна лише у разі застосування комплексного підходу. Подолання даної проблеми є запорукою надійного забезпечення економічної безпеки держави і зміцнення конкурентоспроможності країни на зовнішніх ринках.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України №722/2019 Стратегія сталого розвитку України до 2030 року, проект 2017. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ХН6УF00А?an=3> (дата звернення 07.02.2021).
2. Інформаційне агентство «Інтерфакс Україна». URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/617843.html> (дата звернення 06.02.2021).
3. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3099490-ukraina-najmens-ekonomichno-vilna-u-evropi-tak-kiiiv-ze-outsajder.html> (дата звернення 06.02.2021).
4. Індекс сприйняття корупції URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/> (дата звернення 07.02.2021).

5. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції» № 1079-IX від 15 грудня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1079-20#Text> (дата звернення 07.02.2021).
6. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року № 2456-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 07.02.2021).
7. Виховання доброчесності та зниження ризиків корупції: навч. посіб. К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2018. 252 с.
8. Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII «Про Рахункову палату» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>(дата звернення 07.02.2021).

Тимчина Ольга
*здобувач вищої освіти СВО магістр, ОП облік і оподаткування,
Науковий керівник – Прокопишин О.С., к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Львівський національний аграрний університет,
м. Львів-Дубляни*

РОЗВИТОК ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ

Україна – пріоритетний партнер для Європейського Союзу. ЄС підтримує нашу державу в забезпеченні стабільності, заможності й демократичності для народу, в незалежності, територіальній цілісності та суверенітеті.

Основне завдання України – опинитися знову в європейському цивілізаційному просторі, від якого вона відійшла у зв'язку з історичними подіями XVII ст.: Переяславською радою та укладенням Березневих статей. Особливе геополітичне положення й довготривала співпраця з європейськими країнами пояснюють прагнення України до активної участі в інтеграційних процесах на європейському континенті. Стратегічними інтересами України в Європі є потреба в технологічній модернізації вітчизняного виробництва, можливості опанування наукомісткими технологіями, заміні інерційного індустриального розвитку на інноваційний. Для України активний напрям європейської інтеграції слугує питанням ефективності її залучення до системи розподілу функцій і ролей у теперішній міжнародній економіко-політичній системі. Активізація євроінтеграційних процесів означає й інтенсивніше введення України до міжнародної співпраці стосовно врегулювання конфліктів і протидії сучасним загрозам міжнародній безпеці.

Угода про асоціацію, зокрема глибока та всеосяжна зони вільної торгівлі (ГВЗВТ), яку було підписано 2014 року, – головний інструмент наближення

України та ЄС одне до одного, сприяння глибшим політичним і міцнішим економічним зв'язкам і шани спільних цінностей [1].

Нинішня українська фінансова політика, реалізована через фінансову систему держави, аж ніяк не відповідає стандартам економічно розвинених європейських країн, через неспроможність забезпечення фінансової самостійності різнорівневих органів державної влади.

Основна проблема, що перешкоджає ефективному розвитку державної фінансової системи в умовах євроінтеграційного курсу України, – відсутність ефективної моделі бюджетного устрою країни, системи оцінки фінансового становища та якості управління фінансами [2].

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані у грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуєчої в ЄС держави, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України. Політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом впроваджується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 11 Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС» [3].

У 2021 році можна очікувати певного прогресу в секторальній інтеграції у рамках Угоди:

- укладення угоди АСАА;
- визнання еквівалентності систем санітарного та фітосанітарного захисту у ключових секторах сільськогосподарських товарів;
- визнання авторизованих економічних операторів;
- приєднання України до єдиної транзитної системи ЄС (NCTS);
- оновлення Додатку XVII-3 та укладення угоди про взаємне визнання електронних довірчих послуг між Україною та ЄС;
- рішення органів асоціації про доступ до ринку державних закупівель на рівні завершеного третього етапу Індикативного плану;
- підписання угоди про спільний авіаційний простір (після Brexit) [4].

Очевидна потреба оновлювати додатки до Угоди, адже законодавство ЄС неабияк еволюціонувало після переговорів між Україною і ЄС щодо УА (2011 р.).

Тож на засіданні Ради асоціації у грудні 2018 року сторони погодилися розпочати роботу з оновлення додатків до Угоди про асоціацію для узгодження з розвитком права ЄС [4].

Допомога ЄС Україні:

1) У рамках співпраці з ЄС на період 2014-2020 роки основний інструмент, у рамках якого надається допомога ЄС, – Європейський інструмент сусідства (із загальним бюджетом 15,4 млрд євро, розрахованим на 16 країн сусідства: Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Республіка Молдова, Марокко, Окупована Палестинська територія, Сирія, Туніс та Україна)

2) Кошти надаються через затверджену Європейською Комісією Стратегічну програму допомоги Україні на 2018-2020 роки (програму розробляли у діалозі з українською стороною) [5].

3) На виконання положень Угоди про асоціацію в рамках:

– 245 проєктів технічної допомоги ЄС на загальну суму близько 384,4 млн євро, що реалізуються через національні та регіональні програми допомоги ЄС, програми прикордонного співробітництва, механізм «Тwinning», освітню програму «Еразмус+», «Креативна Європа» та Інструмент ядерної безпеки;

– програм секторальної бюджетної підтримки на загальну суму 135 млн євро у сферах енергетики та державного управління, в рамках яких перераховано 43 млн євро до державного бюджету [5].

4) 8 квітня 2020 р. Європейський Союз прийняв рішення про надання фінансової підтримки Україні у боротьбі з COVID-2019 на суму близько 190 млн євро [5].

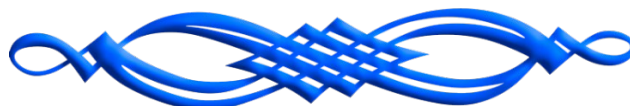
5) Європейська Комісія також виділяє гуманітарну допомогу Україні на потреби населення, яке постраждало від агресії РФ [5].

6) 22 квітня 2020 р. Європейська Комісія оголосила про виділення додаткової макрофінансової допомоги Україні в розмірі 1,2 млрд євро, яка буде спрямована на підтримку економічної стабільності та платіжного балансу нашої держави. Зазначені кошти також допоможуть гарантувати макроекономічну стабільність України [5].

Перспектива інтеграції України в ЄС неабияк залежить від вирішення певних економічних проблем. Адже йдеться про нові можливості співпраці з розвиненими європейськими державами, економічний розвиток, зміцнення позицій у системі міжнародних відносин, врешті, додаткові засоби протидії загрозам у міжнародній безпеці. Окрім того, це можливість модернізувати економіку, подолати технологічну відсталість, залучити іноземні інвестиції й новітні технології, створити нові робочі місця, підвищити конкурентоспроможність вітчизняного товаровиробника, охопити світові ринки.

Список використаних джерел:

1. Відносини між ЄС та Україною: інформаційна довідка. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29685/node/29685_uk
2. Проблеми і перспективи економічного розвитку України в умовах євроінтеграції. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/07.pdf
3. Відносини між Україною та Європейським Союзом. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/6756653634445.pdf>
4. Євроінтеграція-2020: що має стати пріоритетом у виконанні Угоди з ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/01/13/7104931/>
5. Допомога ЄС Україні. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/politika-yes-shchodo-ukrayini/dopomoga-yes-ukrayini>

Чорна Ірина

*кандидат технічних наук,
викладач циклової комісії будівельних дисциплін,*

Рудик Анастасія

*студентка II курсу технічного відділення
Відокремленого структурного підрозділу
«Рівненського фахового коледжу Національного університету
біоресурсів і природокористування України»
м. Рівне, Україна*

ПРОЦЕС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Євроінтеграція є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, а подальша розбудова та поглиблення взаємовідносин між Україною та ЄС здійснюється на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції.

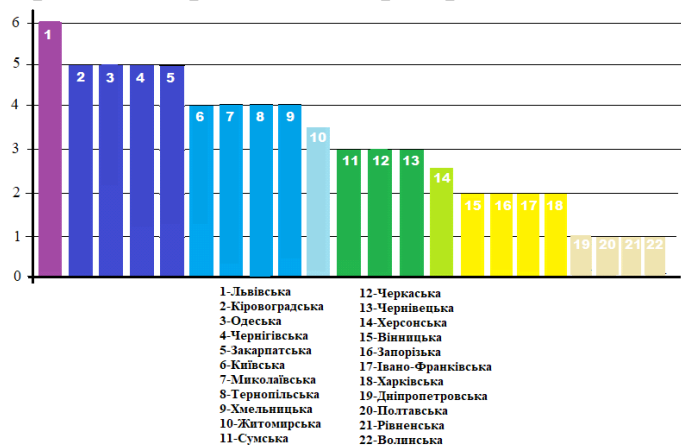
Основними стратегічними документами для досягнення цих цілей є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони та Порядок денний асоціації Україна – ЄС [1].

Угода про асоціацію визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні, а поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка є частиною Угоди, визначає правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС. Транспортні мережі та послуги відіграють ключову роль у поліпшенні якості життя громадян країни та у зростанні можливостей розвитку промисловості. Тому транспорт є однією з ключових сфер співпраці між ЄС та Україною, й відповідно до статті 368 Угоди про асоціацію основною метою такої співпраці є сприяння реструктуризації та оновленню транспортного сектору України і поступовій гармонізації діючих стандартів та політики з існуючими в ЄС [2].

Для України євроінтеграція – це шлях модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, в тому числі і на ринок фінансових послуг.

Досвід країн, що вже є членами ЄС [3], переконливо свідчить, що надзвичайно важливо, щоб місцева регіональна влада були вчасно залучені до процесу європейської інтеграції. Приклади Львівської, Закарпатської, Чернівецької, Волинська та інших західних областей, які мають тісну транскордонну співпрацю з країнами-членами ЄС, підтверджують, що області можуть стати впливовими агентами європейської інтеграції України за умови наявності у них відповідних ресурсів та знань.

Проаналізувавши інтернет-сайти обласних державних адміністрацій західної частини нашої країни по наявності загальної інформації про відносини України з Євросоюзом, про проведення заходів щодо євроінтеграції та основній

інформації щодо Угоди про асоціацію та звіту з виконання цього плану складено рейтинг областей за інформуванням про євроінтеграцію (рис. 1).

Як показав моніторинг, на низці інтернет-сайтів облдержадміністрацій надзвичайно бракує актуальних новин про процес євроінтеграції.

Рис. 1. Рейтинг областей за інформуванням про євроінтеграцію

Інформаційні ресурси місцевих органів влади повинні, з одного боку, слугувати джерелом вичерпної та систематизованої інформації для місцевих ЗМІ та громадськості щодо процесу євроінтеграції у конкретній області (а не лише повторювати новинні повідомлення Уряду); а з іншого — виконувати роль своєрідної бази даних для підприємців області, зацікавлених у торгівлі з ЄС. Як показав моніторинг, наразі обласні держадміністрації демонструють певні успіхи лише в другому пункті. Відразу стає зрозуміло, чому так відбувається, якщо згадати, що координація та узагальнення проведеної роботи щодо виконання обласного плану заходів покладається на «економічні» підрозділи облдержадміністрацій, відповідальні за зовнішньоекономічну діяльність та економічний розвиток [4].

За підсумками січня-березня 2020 року в цілому в регіонах спостерігалися негативні тенденції щодо динаміки виробництва в ключових сферах розвитку: промисловості, сільському господарстві, будівництві та освоєнні капітальних інвестицій, про що свідчить динаміка основних соціально-економічних показників: зменшилися обсяги виробництва промислової продукції та продукції сільського господарства у 19 регіонах та в цілому по Україні; зменшилися обсяги будівельної продукції у 14 регіонах та в цілому по Україні; зменшилися обсяги капітальних інвестицій у всіх регіонах та в цілому по Україні; збільшилися доходи місцевих бюджетів в усіх регіонах, що дозволяє більш самостійно вирішувати місцеві проблеми розвитку; вдалося зберегти позитивну динаміку соціальних індикаторів: реальна заробітна плата зросла в усіх регіонах; обсяги заборгованості з виплати заробітної плати скоротилися у 7 регіонах; у всіх регіонах зменшуються показники рівня безробіття населення.

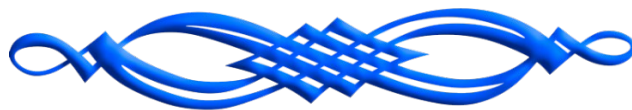
Основні зусилля мають спрямовуватися на інтеграцію України у загальноєвропейський економічний простір шляхом розширення доступу українських товарів на європейські ринки, ліквідації економічних бар'єрів у торгівлі та поглиблення виробничої кооперації, гармонізації економічного

законодавства у відповідності до стандартів ЄС та створення економічних і правових передумов для створення зони вільної торгівлі [5,6].

Висновок: запорукою ефективного використання можливостей регіонального економічного розвитку є вдосконалення регуляторних функцій органів державної влади та місцевого самоврядування. Успішний регіональний розвиток є функцією багатьох змінних, які відрізняються один від одного в залежності від регіону. Визначальною функцією регіонального економічного розвитку є забезпечення ефективного функціонування підприємницьких структур шляхом як розширення існуючих, так і створення нових.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію України з ЄС URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
2. Авраменко М.М. Оцінювання ефективності механізмів реалізації стратегії розвитку регіонів URL: [www.dridu.dp.ua/zbirnik/2015-01\(13\)/11.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2015-01(13)/11.pdf).
3. Горюнова Є. О. Навчальний посібник Євроінтеграція – Європейський союз (посібник для журналістів) URL: http://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/guide_for_journalists_0.pdf
4. Калина М.С. Євроінтеграційна політика України в контексті розширення Європейського Союзу URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/polprav/05kmsrjs.pdf>.
5. Європейська інтеграція України: посібник для державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування / Уклад. М. І. Лахижа. Полтава, 2018. 74 с.
6. Європейська інтеграція та міжнародна співпраця : посібник / за заг. ред. В. А. Мандрагелі, Л. А. Шереметьєвої; В. А. Мандрагеля, Ю. В. Мельник, О. І. Пошедін [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. Київ : НАДУ, 2016. 288 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ.

*Бондаренко Микола, Надточий Андрій,
здобувачі вищої освіти СВО магістр, ОПП Екологія,
науковий керівник – Корчагіна В.Г., к.е.н, доцент кафедри
управління та адміністрування,
Новокаховський гуманітарний інститут ЗВО Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»,
м. Нова Каховка, Україна*

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ ДО ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ІЗ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Роль окремих регіонів у забезпеченні конкурентоспроможності України на глобальному рівні поступово змінюється. Конкурентна позиція регіону оцінюється як позиція території, де функціонують окремі суб'єкти господарювання. З іншого боку, регіон – це самостійний учасник конкурентних відносин, зокрема зовнішньоекономічних.

Приморські регіони, включаючи Одеську, Херсонську, Миколаївську області мають значні конкурентні переваги, виходячи зі свого географічного положення, яке характеризується приморським розташуванням, і є основою для розвитку морегосподарської та інших галузей інфраструктури, транспорту, рекреаційного комплексу. До потенціалу в тому числі територій приморських регіонів можливо віднести здебільшого рівнинний характер місцевості й розгалужену мережу прісноводних шляхів.

Дослідження особливостей еколого-економічного управління розвитком територій приморських регіонів дає можливість розробити стратегії, механізми та інструменти з метою їх використання на досягнення збалансованості екологічних та соціально-економічних систем в межах як регіону, так і країни в цілому [1, с. 86].

З метою обґрунтування особливостей за конкурентними перевагами, проведений аналіз еколого-економічного розвитку приморських територій України з визначенням їх еколого-економічних показників. Використаний метод порівняльних переваг та визначені рейтингові оцінки окремого регіону серед інших (табл. 1).

Таблиця 1

Показники забруднення територій приморських регіонів України [2]

№ з/п	Показники 2019р.	Херсонська	Рейтингова оцінка	Одеська	Рейтингова оцінка	Миколаївська	Рейтингова оцінка
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Обсяг забруднюючих речовин						
1.1	обсяг забруднюючих речовин від	9,7 або 0,3% від загального	1	25,87 або 0,8% загальних	3	16,17 або 0,5% загальних	2

Матеріали науково-практичного форуму

	стаціонарних джерел забруднення в атмосферне повітря, тис. тн.	обсягу викидів по Україні		викидів		викидів	
1.2	щільність викидів від стаціонарних джерел забруднення у розрахунку на квадратний кілометр території області, кг	340,0	1	388,7	3	364,3	2
1.3	загальна кількість суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, од.	333	1	478	3	426	2
2.	Екологічний стан Азовського та Чорного морів						
	Біогенні речовини, в тому числі						
2.1	вміст розчиненого мінерального фосфору мкг/дм ³	9,2	1	10,7	2	11,2	3
2.2	вміст азоту нітритного мкг/дм ³	1,9	1	2,1	2	2,4	3
2.3	вміст амонійного азоту, мкг/дм ³	8,4	1	9,0	2	9,2	3
2.4	концентрації кремнію, мкг/дм ³	317	1	359	3	342	2
2.5	вміст фітопланктону, видів	221	1	224	2	227	3
2.6	середня біомаса зоопланктону, мг/м ³	28,34	1	39,56	3	38,7	2
3.	Експлуатаційні запаси підземних вод на одного мешканця, м ³ /добу	3,1	1	0,135	2	0,09	3
4.	Капітальні інвестиції та поточні витрати за напрямками природоохоронних заходів, тис.грн.	2278,0	3	7549,0	1	4728,0	2
5.	Ринок праці						
5.1	середньооблікова кількість штатних працівників підприємств, установ та організацій, осіб	366447	3	429457	2	667501	1

Внесок молодих вчених у соціально-економічний розвиток Західного регіону

5.2	кількість осіб, які мали статус безробітного, осіб	13368 або 10,1%	3	44748 або 6,9%	1	51118 або 9,3%	2
6.	Витрати на охорону навколишнього природного середовища, тис.грн.	76296,8	2	84593,6	1	52446	3
7.	Сумарне рейтингове значення		20		29		33
8.	Середнєарифметичне значення суми рейтингових оцінок		20/14 = 1,4		29/14 = 2,07		33/14 = 2,36
9.	Рейтинг		1		2		3

За результатом дослідження еколого-економічного розвитку приморських регіонів України за 14-ма показниками перше рейтингове місце займає Херсонська область, друге — Одеська, третє — Миколаївська.

За результатом аналізу:

1. Стану надходження коштів до місцевих фондів та використання цих коштів на природоохоронні заходи в Миколаївській і Херсонській областях - зроблений висновок про низький відсоток використання таких коштів. Протягом року кошти освоювали 34,6% (лише 18 з 52) в Миколаївській та 44,9% (22 з 49) об'єднаних територіальних громад в Херсонській. Ефективні управлінські заходи з освоєння цих коштів дозволять зменшити величини показників забруднення територій, покращити екологічне становище Миколаївської і Херсонської областей, стан водних ресурсів та атмосферного повітря, вирішити місцеві проблеми збору та утилізації сміття, сприяти розвитку природно-заповідного фонду та рекреаційного потенціалу області.

2. Загальної кількості суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря лідером є Одеська область. Зменшення рівня забруднення території області можливо домогтися через встановлення контролю за приватним середовищем, в тому числі окремо для орендарів, які не зацікавлені в застосуванні альтернативних підходів. Не намагаються вкладати гроші в екологічні програми тощо.

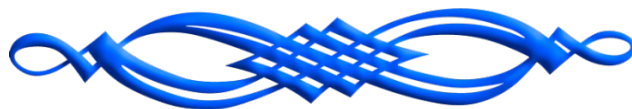
Найбільші обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря мають підприємства Одещини, які виробляють та розподіляють, електроенергію, газ та воду – 47%, підприємства, які виробляють харчові продукти - 7% від загальних викидів стаціонарними джерелами по області, підприємства по виробництву хімічних речовин і хімічної продукції - 5% та підприємства діяльності транспорту та зв'язку – 21%.

Задля вирівнювання позицій областей можливо застосовувати кластерний підхід до управлінських заходів, тобто спрямовувати взаємопов'язаний їх вплив на вирівнювання диспропорцій в розвитку за результатом аналізу з одночасним розв'язанням проблем областей приморських територій.

Кластерний підхід – це передусім нова управлінська модель, що дозволяє підвищити конкурентоздатність як окремого регіону чи галузі, так і держави.

Список використаних джерел:

1. Балджи М. Д. Організаційно-економічні засади комплексного природокористування на регіональному рівні. Монографія. Одеса, 2010, 499 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147035774.pdf>
2. Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища в Миколаївській, Одеській, Херсонській областях у 2019р. URL: <https://mepr.gov.ua/news/35990.html>

Вацлавський Олег

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансового менеджменту та страхування
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна*

Іванова Анна

*кандидат економічних наук, викладач кафедри податків та фіскальної політики
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна*

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Децентралізація бюджетних повноважень, яка фактично розпочалася у 2015 р., передбачає здійснення системи заходів, які спрямовуються на врегулювання повноважень між центральними органами влади та місцевим самоврядуванням, у тому числі у сфері забезпечення соціального захисту населення. В умовах сьогодення, важливу роль у забезпеченні соціального захисту відіграють місцеві органи влади, від діяльності яких залежить ефективність надання суспільних послуг.

Забезпечення належного рівня соціального захисту в Україні відноситься до пріоритетних завдань держави. Децентралізована модель забезпечення соціального захисту передбачає пряме фінансування соціальних послуг від центральних органів влади до надавачів соціальних послуг, які безпосередньо надають їх отримувачам.

В процесі децентралізації бюджетних повноважень частина функцій держави із забезпечення соціального захисту переходить до об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Зокрема, новий розподіл повноважень центральних та місцевих органів влади у сфері надання соціальних послуг закріплений в Законі України «Про соціальні послуги» [1], який набрав чинність 01.01.2020 р. Відповідно до цього закону, кожна ОТГ зобов'язана надавати базові соціальні послуги відповідно до затверджених Міністерством соціальної політики України стандартів.

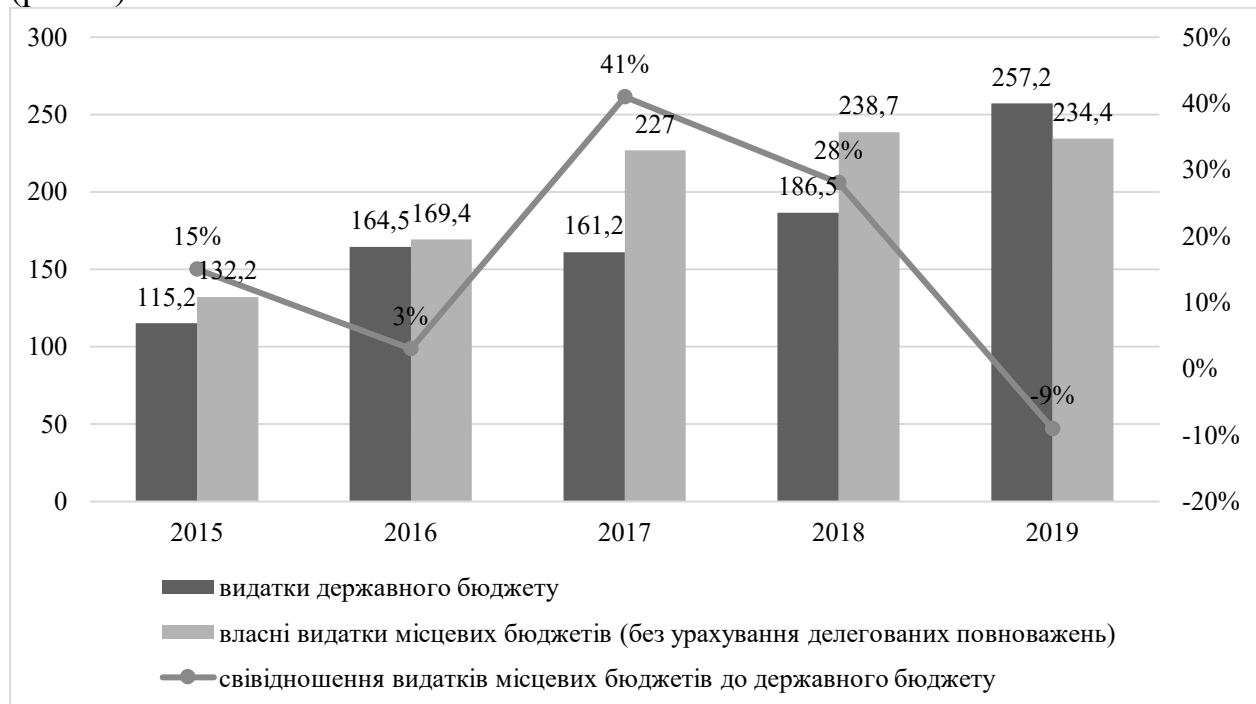
Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [2] основними повноваженнями районних адміністрацій та ОТГ у сфері соціального захисту населення є забезпечення розвитку інфраструктури, у тому числі об'єктів соціально-культурного призначення та надання на базовому рівні соціальної допомоги (виплата пенсій, субсидій, компенсацій, забезпечення надання пільг) через територіальні центри соціального обслуговування, центри соціальних послуг, недержавні організації, фізичні особи-підприємці.

Такий розподіл забезпечення соціального захисту має ряд переваг, зокрема:

- покращення адміністрування соціальних послуг через безпосередній контакт надавача та отримувача суспільних послуг;
- встановлення державних стандартів надання соціальних послуг на місцевому рівні;
- створення системи моніторингу та оцінки якості соціальних послуг як на місцевому рівні, так і на державному рівні загалом;
- здійснення диверсифікації надавачів соціальних послуг;
- підвищення ефективності використання обмежених фінансових ресурсів на усіх рівнях бюджетної системи.

Покращення системи надання соціальних послуг як на місцевому рівні, так і на рівні держави в цілому має важливе значення для реального забезпечення соціального захисту громадян.

Досліджуючи власні видатки місцевих (без врахування видатків на фінансування делегованих повноважень) ми спостерігаємо наступну ситуацію (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка зміни видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист у 2015 – 2019 рр. *

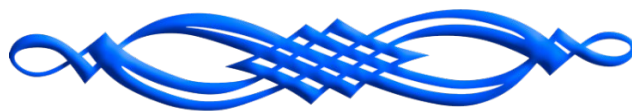
* Складено на основі [3 – 5].

Видатки місцевих бюджетів на соціальний захист перевищують видатки з державного бюджету за весь аналізований період, окрім 2019 р. За весь аналізований період, окрім 2016 р., спостерігаються значні диспропорції здійснених видатків, особливо яскраво це спостерігається у 2017 р, де вищезазначений показник становить 41%. Тобто, фінансування соціального захисту із місцевих бюджетів на 41% вище, ніж із місцевих бюджетів, що свідчить про посилення ролі територіальних громад у забезпеченні соціального захисту, в той час, як роль держави у цьому процесі зменшується. У 2019 р. ми спостерігаємо переважання частки державних видатків над місцевими на 9%. Якщо розглядати це явище з позицій проведення децентралізації, то такий розподіл видатків є нелогічним і свідчить про певні дисбаланси у проведенні бюджетної децентралізації.

Отже, незважаючи на значні досягнення у реформуванні розподілу бюджетних повноважень у сфері соціального захисту, проблеми із реалізацією цих повноважень та їх фінансуванням, у повній мірі, залишаються не вирішеними.

Список використаних джерел:

1. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>. (дата звернення: 17.02.2021).
2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження КМУ від 01.04.2014. № 333-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>. (дата звернення: 17.02.2021).
3. Звітність про виконання Державного бюджету України за 2015 – 2019 рр. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>. (дата звернення: 19.02.2021).
4. Звіт про виконання показників бюджету Фонду соціального страхування України за 2015 – 2019 рр. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/category/919872>. (дата звернення: 19.02.2021).
5. Звіт про виконання показників бюджету Пенсійного фонду України за 2015 – 2019 рр. URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny/>. (дата звернення: 19.02.2021).

Великий Роман

аспірант Львівського національного аграрного університету

м. Дубляни, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Зовнішнє середовище функціонування фермерських господарств характеризується постійними змінами. Перманентність змін зумовлена мінливістю споживчого попиту, домінуванням на ринку великих сільськогосподарських товаровиробників, перекосами в організаційній та галузевій структурі аграрного виробництва. Відтак фермерським господарствам, як дрібним аграрним товаровиробникам, необхідно повсякчас зміцнювати свої позиції у конкурентному середовищі на основі забезпечення ефективного управління своїми конкурентними перевагами [2].

Специфікою конкуренції в сільському господарстві, і це особливо гостро відчують фермерські господарства, є концентрація економічного суперництва не в самій галузі, а в середині ланцюга створення цінності: «постачальник ресурсів – виробник – посередник – споживач цінності (товару)». Конкуренція всередині такого ланцюга ведеться між його суб'єктами за досягнення максимальної частки тієї винагороди, яку одержує весь ланцюг [3, с. 37]. Зауважимо, що підприємство, яке переробляє сільськогосподарську продукцію, переважно диктує закупівельні ціни, обсяги та терміни поставки продукції, стандарти тощо. У підсумку більша частка сукупного прибутку, який виникає на всіх ланках ланцюга цінностей, залишається саме у нього. Наслідки цієї конкуренції для фермерства є вкрай важкими, адже використання великими агрохолдингами та суб'єктами із суміжних галузей свого монопольного становища вважається однією з причин критичного стану фермерських господарств [1, с. 10].

Управління конкурентоспроможністю фермерських господарств на сучасному етапі їхнього розвитку набуває першочергового значення, оскільки є одним з інструментів забезпечення ефективного функціонування дрібних форм господарювання. Аналізування літературних джерел схиляє до узагальнення, що концепція управління конкурентоспроможністю фермерських господарств повинна ґрунтуватися на застосуванні базових положень теорії управління. Послугуючись концептуальними засадами виокремимо основні елементи системи управління конкурентоспроможністю фермерських господарств: мета, об'єкт і суб'єкт тощо.

Метою управління конкурентоспроможністю фермерських господарств є забезпечення безперервної діяльності конкретного фермерського господарства, а також сталого функціонування фермерського укладу загалом за будь-яких змін у зовнішньому середовищі (політичних, економічних, соціальних тощо).

Об'єктом управління конкурентоспроможністю фермерських господарств є рівень власне цієї конкурентоспроможності. Він повинен бути

достатнім для забезпечення життєздатності фермерства як суб'єкта економічної конкуренції.

Суб'єктами управління конкурентоспроможністю фермерства є низка осіб, що реалізують мету управління. Щодо конкретного фермерського господарства – це фермер. Він є власником і керівником господарства. Щодо фермерського укладу – це державні та відомчі управлінські структури і органи, зокрема представники департаментів агропромислового розвитку, дорадчих служб та кооперативних об'єднань. Окремими суб'єктами управління конкурентоспроможністю фермерських господарств можуть бути керівники підрозділів, менеджери тощо.

Як процес, управління конкурентоспроможністю є складовою загальної системи управління фермерських господарств. Важливим аналітичним інструментом для визначення власних конкурентних переваг, необхідності подальшого їх розвитку, а також переваг конкурентів, тобто прогалин конкретного фермерського господарства, є концепція ланцюга формування вартості. Загалом це є сукупність заходів, що сфокусовані на штучному збільшенні доданої вартості аграрної продукції. У цьому контексті управління конкурентоспроможністю фермерських господарств зумовлене глобальними змінами моделей споживання у напрямі покращання якості та безпечності харчових продуктів, а також орієнтацією на місцеве і регіональне продовольче забезпечення. В умовах обмеженості ресурсів, яку відчують фермерські господарства, сукупність управлінських заходів повинна бути націлена на зростання доданої вартості не за рахунок збільшення кількості етапів переробки сільськогосподарської продукції, а навпаки, їх мінімізацію, завдяки чому забезпечується стійка конкурентна перевага фермерських господарств. За допомогою вертикальної інтеграції та інноваційних технологій передбачено мінімізацію кількості стадій обробки виробленої фермерами продукції та зменшення періоду доведення її до споживача.

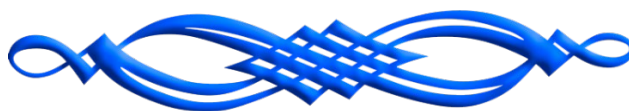
Розширення товарної пропозиції на ринку продовольства, зростання вимог споживачів до якості та розмаїття продуктів харчування схиляє фермерські господарства вишукувати можливості створювати особливу цінність як для власних потреб, так і для споживачів. Тому управлінські важелі націлюють на забезпечення унікальності пропозиції фермерства як передумови досягнення конкурентної переваги.

Окремими управлінськими напрямками щодо конкурентоспроможності фермерських господарств є низка заходів щодо постійного пошуку нових каналів збуту, нових груп покупців, поліпшення сервісу, реклами.

Список використаних джерел:

1. Гнатишин Л. Б. Конкурентоспроможність фермерських господарств у системі відтворення їх виробничого потенціалу. *Аграрна економіка*. 2011. Т. 4, № 1–4. С. 9–16.
2. Діденко Є. О., Жураківський П. І. Модель управління конкурентоспроможністю підприємства. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5590>

3. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 570 с.

Горюк Юлія

кандидат ветеринарних наук, асистент кафедри інфекційних та інвазійних хвороб, Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФАГОТЕРАПІЯ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВА АНТИБІОТИКАМ В СИСТЕМІ ОДЕРЖАННЯ ЕКОЛОГІЧНО-БЕЗПЕЧНОГО МОЛОКА

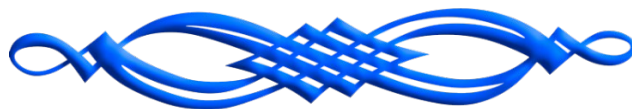
В останні десятиріччя світовий ринок екологічно чистих продуктів харчування бурхливо розвивається і стає альтернативою споживання шкідливих, екологічно небезпечних продуктів. Одним з вимог ведення органічного молочного господарства є заборона застосування хімічно-синтезованих традиційних ветеринарних лікарських препаратів або антибіотиків із профілактичною метою. До числа найбільш поширених захворювань корів відноситься мастит. Особливе значення у виникненні захворювання має мікробний фактор. Широкий спектр мікроорганізмів, які можуть викликати мастит, і значне поширення цих бактерій, роблять повне викорінення маститів малоімовірним.

Для лікування маститів використовують препарати, які в більшості своїй містять антимікробні речовини, такі як антибіотики, сульфаніламід, нітрофуран тощо. Незважаючи на великий успіх при лікуванні антибіотиками, виникає ряд негативних побічних впливів, в тому числі поява антибіотикостійких мікроорганізмів. Очевидною альтернативою застосування антибактеріальних препаратів при терапії маститів корів є використання високоефективних екологічно безпечних лікарських засобів на основі сировини рослинного, мінерального та тваринного походження.

До теперішнього часу в зарубіжній і вітчизняній медичній і науковій практиці накопичено значний досвід успішного використання фагів для терапії бактеріальних інфекцій. Використання бактеріофагів при дотриманні загальноприйнятих принципів дозволяє домогтися значного терапевтичного результату. Антибактеріальний ефект препаратів бактеріофагів обумовлений впровадженням генома фага в бактеріальну клітину з подальшим його розмноженням і лізисом інфікованої клітини. Фаги, що вийшли в зовнішнє середовище в результаті лізису бактерії повторно інфікують і лізують інші бактеріальні клітини, діючи до повного знищення патогенних бактерій у вогнищі запалення.

Бактеріофаги мають ряд переваг: специфічність дії, відсутність пригнічення нормальної мікрофлори і алергічної реакції. Крім того, вагомим

аргументом в користь доцільності клінічного застосування бактеріофагів є практично повна відсутність побічних ефектів, а отже, і протипоказань.

Корженівська Наталія

*доктор економічних наук, доцент кафедри економіки, підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності*

Беспалий Ігор

аспірант

*Подільського державного аграрно-технічного університету
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

БЕЗПЕКОВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКИМ РОЗВИТКОМ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Глобальні економічні трансформаційні процеси окреслюють нові вимоги та перспективи для розвитку як національної, так і регіональної економіки. Зміни в інформаційному просторі, формах, методах та інструментах управління, впровадження екологобезпечних та наукоємних технологій все більше впливають на територіальний розвиток громад. Особливістю їх функціонування в національних умовах є значна частка природних ресурсів сільської місцевості, що вимагає індивідуального підходу в питанні вибору оптимального механізму управління розвитком. Однак, позитивні зміни можуть нівелюватись ігноруванням питань безпекової складової, ефективне використання якої запобігає небезпекам та кризовим ситуаціям, дозволяє зменшити негативні впливи та ризики.

Ефективне реформування та забезпечення розвитку вітчизняних сільських територій є суттєвим потенціалом збалансування просторово-структурних соціально-економічних деформацій безпеки, простором для розвитку галузей реального сектору економіки, стимулювання ділової активності, покращення інфраструктури та якості життя значної частини населення [1].

Адміністративно-територіальна реформа дозволила створити нові об'єднані територіальні громади та сформувала нову структуру органів місцевого самоврядування [2]. Децентралізація збільшила права і повноваження місцевих громад, а також їх відповідальність та участь громадськості у їх розвитку.

Одним з важливих елементів механізму забезпечення сталого сільського розвитку є створення єдиного комунікаційного простору між основними суб'єктами комунікації органами публічного управління і населенням. Така

взаємодія дозволяє акумулювати соціальні ресурси територіальних громад, у складі яких значну частку становлять сільські території. Вирішення соціальних питань, проблем екології значною мірою залежить від ефективного управління та стратегічного планування розвитку.

Так, аграрна сфера об'єднаних територіальних громад являє собою складну багатогалузеву систему, підсистеми та окремі елементи якої представлені в різних територіальних утвореннях нерівномірно, однак знаходяться у тісній взаємодії. Ця система включає заклади вищої освіти та науково-дослідні установи, виробники готової продукції та сировини для подальшої переробки, підприємства хімічної, харчової та легкої промисловості, постачальники, технологи, зберігання, оптовий та роздрібний продаж продукції тощо. Втім суттєвою проблемою розвитку аграрно-спрямованих об'єднаних територіальних громад залишається наповнення бюджету, що відбувається за рахунок місцевих податків. Проблема полягає в низькій ефективності підприємств аграрної сфери, низькій заробітній платі селян, що призводить до обмеження доходів підприємств і населення. Однією з причин такого стану в галузі є низька продуктивність праці що формує додану вартість сільськогосподарської продукції [3].

Залучення інвестиційних ресурсів у сільській економіці, в тому числі з метою реалізації інвестиційних проектів інноваційного спрямування, обмежуються моновиробництвом та функціонуванням крупнотоварного бізнесу. Це значною мірою впливає на ринок робочої сили, демографічну ситуацію, створює загрози соціально-економічній та екологічній безпеці сільського розвитку. Однак, зосередження лише на аграрному секторі економіки приховує можливості реалізації інноваційних проектів у сферах туризму, енергетики, побутових послуг, ІТ-технологій на основі застосування сучасних інформаційних технологій, що дозволяють подолати обмеження, спричинені віддаленістю багатьох сіл, низькою щільністю населення та відсутністю належного доступу до традиційних джерел інформації. При цьому соціально-економічну безпеку розвитку сільських територій потрібно розглядати за системним підходом, який передбачає наявність єдиної мети (захист життєво важливих інтересів суб'єктів системи, задоволення яких забезпечує належний рівень їх існування, ефективність функціонування та здатність до розвитку, а також розширеного відтворення); суб'єктів регулювання, їх функцій, методів та засобів управління і форм фінансування діяльності з їх забезпечення; елементів системи; функціональних складників (безпеки відтворення населення та трудового потенціалу, безпеки соціальної сфери та розвитку соціального підприємництва, безпеки ринку праці й зайнятості, міграційної безпеки сільських поселень) [1].

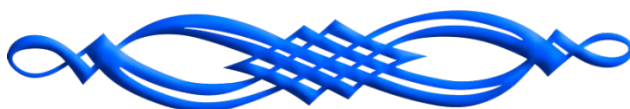
З метою поліпшення управління ресурсами, стимулювання економіки, покращення місцевого самоврядування та створення умов для сільського розвитку доцільно проводити їх моніторинг та оцінку. Основою такої системи є критерії оцінки – індикатори, які можуть застосовуватися як окремо, так і комбіновано, для кращого використання можливостей громад та стануть обґрунтуванням для розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бойко В. В., Васильців Т. Г., Волошин В. І., Іляш О. І. та Лупак Р. Л. Напрями та засоби розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України: монографія. Львів: Ліга-Прес. 2016. 262 с.

2. Про добровільні об'єднання територіальних громад. Закон України від 05.03.2015 р. № 157 VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.

3. Несветов О.О., Несветова С.В. Перспективи розвитку аграрної сфери об'єднаних територіальних громад. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Економіка і менеджмент". Випуск 6 (76). 2018. С. 129-133.

Лисицький Сергій, Арнаут Володимир
здобувачі вищої освіти СВО магістр, ОПШ Екологія,
науковий керівник – Щедрина М.А., старший викладач кафедри
управління та адміністрування,
Новокаховський гуманітарний інститут ЗВО Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»,
м. Нова Каховка, Україна

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Херсонська область володіє значним високоякісним фондом земельних ресурсів, яким важливо не тільки володіти, але й правильно його використовувати. За умов невірної, нераціонального управління земельний фонд зменшує свою віддачу та втрачає свої якісні природні властивості. Задля збільшення потенціалу Херсонської області, яка має впливову складову із земельного ресурсу на стан національної економіки країни, необхідним є дослідження питання охорони та аналіз раціонального використання земель через розробку моделі створення екологічно-збалансованого землекористування [1].

Для реалізації національної еколого-економічної політики держави важливо використовувати механізм управління земельними ресурсами, в основу якого покладене еколого-економічне стимулювання раціонального використання і охорони земель, який реалізовуватиметься через встановлення процедур управління земельними ресурсами на місцевому та державному рівнях. В ході його розробки передбачити участь в управлінні землями власників земельних ділянок області та України.

Механізм дії процедур управління визначає принципи забезпечення цільового, раціонального використання та охорони земель за Законом України “Про охорону земель” [2] — далі Закон. Механізм управління земельними

ресурсами містять основні принципи державної політики у сфері охорони земель :

- забезпечення охорони земель як основного національного багатства Українського народу;
  - пріоритетність вимог екологічної безпеки у використанні землі як просторового базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва;
  - відшкодування збитків, заподіяних порушенням законодавства України про охорону земель;
  - нормування і планомірне обмеження впливу господарської діяльності на земельні ресурси;
  - поєднання заходів економічного стимулювання та юридичної відповідальності в галузі охорони земель;
  - публічність у вирішенні питань охорони земель, використанні коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів на охорону земель.
- Система заходів у галузі охорони земель включає (ст. 22 Закону):
- державну комплексну систему спостережень;
  - розробку загальнодержавних і регіональних (республіканських) програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель;
  - створення екологічної мережі;
  - здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель;
  - економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів;
  - нормування.

Механізм управління земельними ресурсами Херсонської області враховує типову особливість Степової зони, а саме: наявність солонцюватих ґрунтів, особливо в її приморській частині, що, перед усім, обумовлюється їх генезисом та еволюцією. Доповнює та посилює даний процес в області — наявність зрошення (426,8 тис. га). Більше 80 % зрошуваних ґрунтів відзначаються солонцюватістю різного ступеню [3].

По області вкрай недостатні обсяги проведення хімічної меліорації солонцюватих ґрунтів. При щорічній потребі 100 тис. га, фактично гіпсування за останні п'ять років проводилось на площі 1,3-3,1 тис. га або 1,3-3,1 % від потреби.

Причини: Проведення робіт з хімічної меліорації є досить енергоємним та вартісним заходом (середні витрати складають 890-1200 грн./га), тому істотне скорочення фактично меліорованих площ, перед усім, пов'язане з нестатком коштів у товаровиробників. Сучасні господарства не в змозі здійснювати необхідний обсяг робіт з хімічної меліорації власними силами.

Шляхи вирішення проблеми: Необхідне запровадження цільових державних програм дотації та підтримки сільгосптоваровиробників, які б стимулювали підвищення продуктивності солонцюватих ґрунтів.

Недостатнє і незбалансоване внесення мінеральних добрив.

В землеробстві Херсонської області відзначається щорічний дефіцит мінеральних компонентів живлення, які виносяться з урожаєм і не відновлюються за рахунок використання мінеральних добрив. За останні п'ять років від'ємний баланс поживних речовин у ґрунтах області коливається в межах -135,8 – -84,9 кг/га, тоді як фактичні обсяги внесення мінеральних добрив склали 21-45 кг/га д.р., що становить 15-50% від необхідного мінімуму, який би забезпечував бездефіцитний рівень вмісту поживних елементів в ґрунті.

Таким чином, фактичні валові обсяги продукції рослинництва, які отримуються в області, забезпечуються, в основному, за рахунок природних запасів гумусу та поживних елементів в ґрунтах, що призводить до їх деградації, зменшення природної родючості.

Причини: Першочерговими і основними причинами скорочення обсягів закупівлі мінеральних добрив сільгоспвиробниками є нестабільна цінова політика (щорічно зростаючі в рази ціни), експортна орієнтованість хімічних підприємств-виробників, сезонність споживання і попиту даного продукту, а також складна логістика постачання добрив в схемі – хімічне підприємство-виробник – посередник - сільгосптоваровиробник.

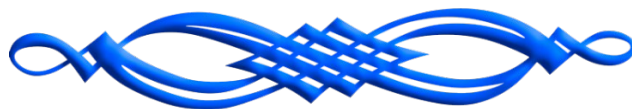
До того ж, вітчизняні добрива мають вищу цінову позицію в порівнянні з аналогічним ресурсом імпортного виробництва, що звичайно ж знижує їх конкурентоспроможність.

Шляхи вирішення проблеми: Наразі існує необхідність розробки програм довгострокового забезпечення агропромислового комплексу доступними мінеральними добривами, перед усім вітчизняного виробництва, за рахунок створення оптимального механізму управління правовими, фінансовими і організаційними умовами для самих виробників добрив та сільгосптоваровиробників.

Зниження вартості (собівартості) мінеральних добрив обумовить збільшення обсягів їх споживання та забезпечить скорочення дефіцитного балансу поживних речовин в землеробстві, сприяє відновленню природної родючості ґрунтів, а відтак стане гарантією сталого виробництва якісної конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Список використаних джерел:

1. Програма розвитку земельних відносин і охорони земель у Херсонській області URL: <https://khersonska.land.gov.ua/prohrama-rozvytku-zemvidn/>
2. Про охорону земель : Закон України від 19 черв. 2003 р. No 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
3. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Херсонській області у 2019р. URL: <https://mepr.gov.ua/files/docs/Reg.report/2019>

*Лунак Віталій,
здобувач освіти 4 курсу,
спеціальностей «Право»,
«Фінанси, банківська справа та страхування»
Відокремленого структурного підрозділу
«Рівненський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України»
м.Рівне, Україна*

«ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ»

Фінансове забезпечення розвитку регіонів є одним з найвагоміших інструментів державної регіональної політики. Можливості його застосування перебувають у прямій залежності від наявності коштів, що виділяються на розвиток територій, а ефективність застосування – від здатності регіонів ці кошти використати.

Децентралізацію справедливо називають однією з найуспішніших реформ в Україні за період з 2014 року. Основою успіху стали чіткість намірів, проголошених владою, та зацікавленість з боку громад в отриманні більших повноважень, ресурсів та спроможності реалізовувати власні ініціативи самоврядного розвитку. Зміна системи управління територіями, децентралізація у сферах медицини, освіти демонструють значні темпи та головне – реальні позитивні зрушення.

Місцеві бюджети є системоутворювальним складником фінансової системи держави. Саме через місцеві бюджети держава активно проводить соціальну політику. На основі коштів місцевих органів, сконцентрованих у місцевих бюджетах, здійснюють фінансування до 70% видатків соціальної сфери [3, с. 43].

Говорячи про місцеві бюджети, ми маємо на увазі й бюджети ОТГ. Узагальнено можна сказати, що об'єднані територіальні громади (ОТГ) – це адміністративно-територіальні одиниці в Україні, які утворилися згідно з Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 р. Їх кількість постійно зростає, станом на 12 червня 2020 року відповідно до закону № 562-ІХ уряд визначив адміністративні центри і території територіальних громад. Усього було затверджено 1470 громад. У процесі децентралізації, всі ці об'єднання перейшли на нові прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. І на сьогодні вони мають можливість отримувати базову дотацію, або сплачувати реверсну дотацію, також мають право на отримання освітньої та медичної субвенції. Визначення суми базової дотації відбувається згідно зі ст. 99 Бюджетного кодексу України, відповідно до якої основними параметрами при розрахунку є чисельність населення, надходження податку на доходи фізичних осіб (60%), за останній звітний період та індекс податкоспроможності відповідного бюджету [1].

За 2018-2020 рр. кількість ОТГ в Україні постійно зростає, що зумовлює укрупнення дрібних адміністративно-територіальних одиниць і покращує їх фінансове забезпечення для реалізації повноважень. Більша частка таких видатків забезпечується за рахунок цільових субвенцій і базової дотації. Проте місцеві органи ОТГ, згідно із процесом бюджетної децентралізації, одержали більші повноваження щодо розподілу власних коштів бюджету ОТГ між потребами благоустрою території громади, технічного забезпечення комунальних підприємств, ремонту та реконструкції бюджетних установ, придбання обладнання, меблів освітнім і медичним закладам.

Розглядаючи особливості формування фінансових ресурсів ОТГ, варто вказати, що це відбувається шляхом зарахування до бюджетів цих громад доходів у вигляді обов'язкових загальнодержавних і місцевих податків, які складають на сьогодні, на жаль, найбільшу питому вагу у власних доходах бюджетів ОТГ, незначну частку складають неподаткові доходи та доходи від операцій із капіталом, а також вагому частку трансферти.

Формування власних доходів бюджетів ОТГ здійснюється за рахунок таких джерел: податок на доходи фізичних осіб (60%); акцизний податок; плата за землю; єдиний податок; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та інші.

Також серед джерел формування фінансових ресурсів ОТГ є кошти, залучені у вигляді державної підтримки на розвиток громад і розбудову інфраструктури (тут наявні також кошти, залученні від ЄС), залученні кошти Державного фонду регіонального розвитку під реалізацію інвестиційних проектів, залучені інвестиційні ресурси як із зарубіжних грантових фондів, так і з вітчизняних [2, с. 35].

З початку фінансової децентралізації власні доходи місцевих бюджетів стрімко зростають: якщо у 2014 році їх обсяг становив 68,6 млрд. грн., то в 2019 році – 275 млрд. грн. (в 4 рази більше) (рис. 1.).

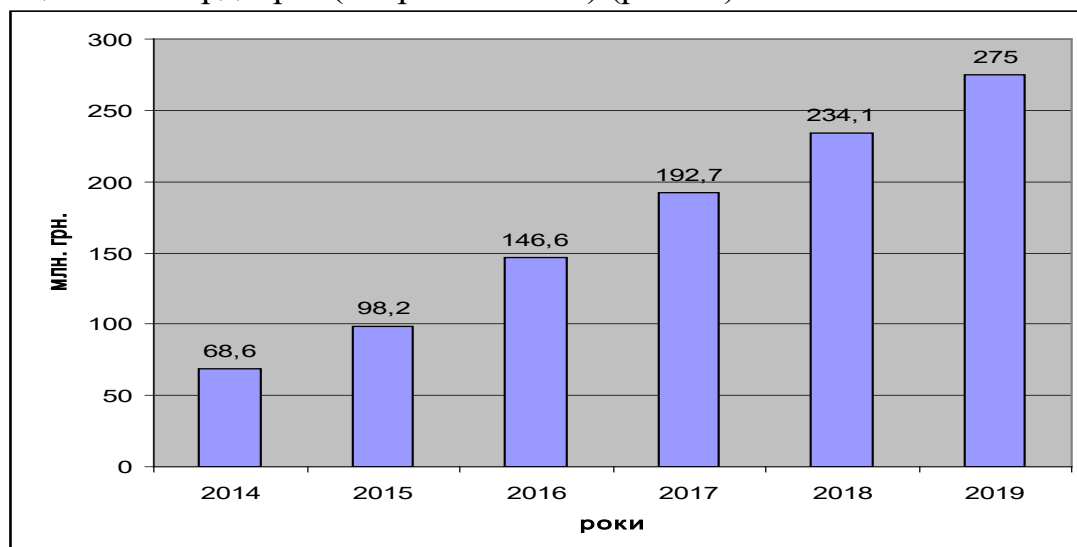

Рис. 1. Динаміка власних доходів загального фонду місцевих бюджетів за період 2014-2019 років [1]

Такі результати стали можливими завдяки розширенню повноважень і підвищенню зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні

надходжень до місцевих бюджетів, реалізації заходів щодо залучення резервів їх наповнення та підвищення ефективності адміністрування податків і зборів.

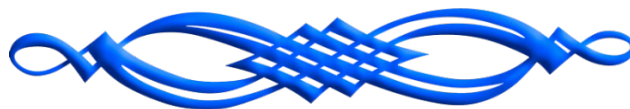
Як наслідок, усі ці зміни підвищили зацікавленість органів місцевого самоврядування збільшувати надходження до місцевих бюджетів, застосовувати заходи з пошуку резервів їх наповнення, а також підвищувати ефективність адміністрування як загальнодержавних так і місцевих податків і зборів.

Використання коштів бюджетів ОТГ позначається у їх видатках, які вони здійснюють у кількох напрямках, більшість із них делегуються для ОТГ державою [3, с. 17-25]: освіта; охорона здоров'я; соціальний захист і соціальне забезпечення; культура та мистецтво; фізична культура і спорт; органи місцевого самоврядування; транспорт і дорожнє господарство.

Висновки. Отже, завдяки фінансовій децентралізації, ОТГ збільшують надходження до місцевих бюджетів та переходять до прямих відносин із Державним бюджетом. Крім розширеного арсеналу податкових надходжень, ОТГ отримують передбачені законодавством державні трансферти для виконання своїх повноважень, насамперед щодо забезпечення громадян доступними та якісними базовими послугами. У свою чергу, розширені інституційні та фінансові можливості ОТГ стимулюють стратегування спроможних територіальних громад відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку-2020 та регіональних стратегій. ОТГ отримали розширені можливості для ініціювання та участі у формуванні стратегій розвитку та їх втілення шляхом реалізації програм і проектів місцевого розвитку. Відтак серед основних досягнень реформи децентралізації – підвищення спроможності територіальних громад до розвитку та забезпечення мешканців якісними та доступними послугами

Список використаних джерел:

1. Виконання доходів місцевих бюджетів. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Довідка_викон_МБ_2019_рік_.pdf
2. Дем'янчук О. І., Сипата М. В. Особливості формування та використання коштів об'єднаних територіальних громад в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2017. № 7(35). С. 34-38с.
3. Овчаренко Т. С., Бочі А., Поворозник В. О. Особливості формування та виконання бюджету об'єднаних територіальних громад. Київ : МЦПД, 2017. 136 с.

Погребняк Сергій

*аспірант Подільського державного
аграрно-технічного університету
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СОНЯЧНА ЕНЕРГЕТИКА – ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТОК ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Енергетика – основа розвитку сучасної цивілізації. Сьогодні недооцінити наскільки якісним і зручним стає життя в суспільстві з розвинутою енергетичною системою важко. Але в сучасні часи дорожчання традиційних джерел енергії і водночас скорочення їхнього ресурсного потенціалу, погіршення кліматичної ситуації на Землі, питання про освоєння відновлювальної енергетики є актуальними як ніколи [1]. Особливо болючою є дана проблема для України, яка є енергозалежною від імпорتنих поставок газу і нафти, а в останній час – і від поставок вугілля.

Відновлювана енергетика – це екологічно чисте невичерпне джерело енергії, яке не змінює функціональну структуру Землі та надає можливість зменшити навантаження на ресурсну базу та знизити загальну витрату ресурсів. При зазначеному мінімальному втручанні в природні функціональні процеси використання відновлюваних джерел енергії мінімально, подекуди взагалі не впливають на зміну клімату та забезпечують збереження екології на відміну від викопного палива, яке має здатність вичерпуватися, забруднювати атмосферу шкідливими викидами, що сприяє збільшенню парникового ефекту, погіршенню кліматичних умов та поширенню різноманітних хвороб внаслідок погіршення екології.

Запровадження відновлювальної енергетики в Україні набуває все більшої популярності. Так, за даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності) загальна частка енергії з ВДЕ збільшилась у 2,5 рази та склала 10,9% у 2020 році (у 2014 році – 4,0%). Загальна потужність відновлювальної енергетики становила майже 8000 МВт (станом на I кв. 2020 року) [2].

За оцінками міжнародного агентства IRENA, Україна має найбільший серед країн Південно-Східної Європи технічний потенціал використання ВДЕ – 408,2 ГВт (без урахування великих ГЕС). Найбільшою є технічна можливість застосування вітрових та сонячних електростанцій: 321 ГВт та 71 ГВт відповідно. Очікується, що у наступні 10 років вартість технологій ВЕС та СЕС знизиться на 13% та 57% відповідно, що значно сприятиме впровадженню ВДЕ в Україні [3].

З огляду на використання наявного сонячного енергетичного потенціалу Хмельницька область є досить перспективною. Щодо галузей, то готельна справа, бюджетна сфера та підприємства відпочинкового призначення найбільш актуальні сфери для користування технологіями отримання сонячної енергії. Річний сукупний енергопотенціал сонячного випромінювання в Хмельницькій області $24,3 \times 10^9$ МВт/год на рік [4]

Передумовами щодо впровадження сонячної енергетики є наступні : найвигідніший у економічному плані «зелений тариф» у ЄС; прив'язаність тарифу із курсом Євро; велика кількість придатних для розміщення сонячних електростанцій земель; застаріла, проте досить розгалужена система ліній енергопередач, що дозволить приєднати до всієї енергосистеми сонячні електростанції.

На сьогодні інвестиція у геліоустановку – це дуже ефективний спосіб отримання пасивного доходу, який на додаток компенсується державою. Особливо вигідним є вкладання коштів власне у «домашні» СЕС максимальною потужністю до 30 кВт. Так, Закон України «Про альтернативні джерела енергії» дозволяє будинковим СЕС із потужністю до 30 кВт здійснювати продаж електроенергії за «зеленим» тарифом, ставка якого на період з 01.01.2020 по 31.12.2024 становить 0,16 євроцентів. З 01.01.2025 по 31.12.2029 ставка становитиме 0,14 євроцентів [5]. Після закінчення дії «зеленого» тарифу у 2030 році, планується сформуванню іншу стратегію підтримки відновлюваних джерел енергії державою.

Саме тому на протязі трьох останніх років спостерігається висока динаміка росту числа СЕС в регіонах. За цей час кількість об'єктів сонячної енергетики, встановлених приватними господарствами, підвищилася майже на 3 тис. А власники вказаних домогосподарств вже інвестували майже 70 млн євро у власні СЕС [2].

З 2016 р. по перший квартал 2019 р. можемо спостерігати підвищення загальної потужності промислових СЕС більш ніж на 550 МВт. А інвестування в економіку регіонів приватного капіталу сонячної енергетики сягнуло рівня 550 млн євро. Цей факт також має значення для формування нових робочих місць, а також для поповнення бюджетів регіонів шляхом надходження значних податків [2].

За даними Держенергоефективності, з 2016 року до першого кварталу 2020 року домашні СЕС відпустили в енергосистему майже 500 тис. МВт-год електроенергії, з них найбільше у 2019 році - 281,8 тис. МВт-год, що майже у 100 разів більше за обсяг відпущеної е/е у 2016 році. У першому кварталі 2020 року цей показник вже становив 98,3 тис. МВт-год, з них майже 6 тис. МВт-год – спродуковано на Хмельниччині (6 місце в Україні) [2].

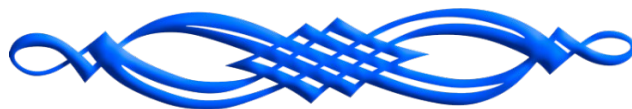
Станом на I квартал 2020 року понад 24 тис. українських домогосподарств встановили сонячні панелі і використовують "чисту" електроенергію, з яких близько 1300 – розташовані у Хмельницькій області (7 місце в Україні) з потужністю 36 МВт [2].

Щодо великих СЕС, то Хмельницька область генерує з Сонця близько 200 МВт електроенергії (5% від загальної потужності промислових СЕС). Зокрема на території області знаходиться 6-та за потужністю в Україні (64 МВт) Кам'янець-Подільська СЕС. Даний проект дозволяє забезпечувати електроенергією близько 5000 домогосподарств у Кам'янці-Подільському і дозволив створити більше 300 робочих місць. Крім цього щорічно у бюджет громади буде сплачуватися до 3 млн. грн. як орендні платежі за використання земельної ділянки [6].

Отже Хмельницький регіон є потенційно привабливим для впровадження відновлювальної енергетики, зокрема і сонячної. Значний енергопотенціал Хмельниччини, велика кількість придатних місць для розміщення великих СЕС, розвинені туристична сфера, мережа закладів рекреаційного призначення, як одних з головних споживачів «чистої енергії», вже зробили її однією з кращих в Україні по впровадженню і виробництву відновлювальної енергії.

Список використаних джерел:

1. Статистика Державної митної служби за січень-лютий 2020 року. Офіційний сайт Державної митної служби України. 2020. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-mitnitsi> (дата звернення 11.02.2021).
2. Інформація щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на 01.04.2020). Офіційний сайт Держенергоефективності. 2020. URL: https://saee.gov.ua/sites/default/files/1_kv_2020_VDE.pdf (дата звернення 11.02.2021).
3. «Розвиток відновлюваних джерел енергії в Україні». Звіт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарств в Україні. 2017. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/Rozvitok-VDE-v-Ukrai--ni.pdf> (дата звернення 11.02.2021).
4. Бобров Є. А. Енергетична безпека держави: монографія. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2013. 308 с.
5. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20.02.2003 р. №555-IV. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (дата звернення 11.02.2021).
6. У Хмельницькій області почала працювати одна з найбільших в Україні сонячних електростанцій - «Кам'янець-Подільська». Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. 2019. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-hmelnickij-oblasti-pochala-pracyuvati-odna-z-najbilshih-v-ukrayini-sonyachnih-elektrostantsij-kamyanec-podilska> (дата звернення 11.02.2021).
7. Кузнєцова Г.О. Механізми регулювання регіонального інноваційного розвитку на засадах впровадження відновлюваної енергетики: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05. Херсон, 2020. 541 с.

Полегенько Дмитро, Маланчин Михайло
здобувачі вищої освіти СВО магістр, ОПП Екологія,
науковий керівник – Щедрина М.А., старший викладач кафедри
управління та адміністрування,
Новокаховський гуманітарний інститут ЗВО Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»,
м. Нова Каховка, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Відмінності регіонального розвитку областей України спонукають до розробки механізму стимулювання соціально-економічного розвитку, який збільшить потенціал території за умови використання внутрішніх переваг. Основою такого механізму є аналіз рівня регіонального розвитку. Херсонська область, виходячи з типології регіонального розвитку, належить до регіонів з повільним рівнем розвитку [1, с. 18]. До цього типу також належать Сумська, Вінницька, Кіровоградська та Чернігівська області.

Спільні риси областей та місце Херсонщини серед регіонів цього типу [1, с. 20]:

- скорочення населення, що характерне для більшості областей України. Цей показник у розрахунку на 1000 осіб наявного населення в Херсонській області склав -8,3 особи, Вінницькій – -9,2, Сумській – -9,4, Кіровоградській – -9,9, Чернігівській – -13,1, при середньоукраїнському показнику – -4,7 особи;

- нижче середнього рівень урбанізації. Частка міського населення в Херсонській області становила 61,3%, а в областях такого типу – від 51,2% у Вінницькій до 68,9% у Сумській, середній показник по Україні – 69,3%;

- низька щільність населення – від 31,5 особи на 1 кв.км у Чернігівській області до 58,9 особи на 1 кв.км у Вінницькій області, в Херсонській області – 37 осіб на 1 кв.км, загальнодержавний показник – 70,3 особи;

- в економіці областей домінує частка сфери послуг (понад 40%);

- невисока частка областей в загальному обсязі ВВП України, що коливається у межах від 1,6% (Херсонська область) до 3,1% (Вінницька область);

- низький рівень ВРП на 1 особу – від 45532 (64,8% до середнього показника по Україні – 70233 грн) у Херсонській області до 58384 грн (83,1%) у Вінницькій області;

- низька питома вага у загальнодержавних обсягах: обсягів капітальних інвестицій – 1,2 – 1,6% (у Вінницькій області – до 3%), обсягів залучених іноземних інвестицій – 0,2 – 1,3%;

- незначна частка експорту областей в загальному обсязі експорту по Україні (від 0,6% у Херсонській до 1,7% у Сумській областях) (у Вінницькій області – до 3%);

- низький рівень середньомісячної заробітної плати до середньоукраїнського показника – 8865 грн, який становить 78,9% у Чернігівській області, 87,9% – у Вінницькій області), 79,6% – у Херсонській області;

- вищий, ніж у середньому по Україні (8,8%) рівень безробіття за методологією МОП (за винятком Сумської області) – від 9,9% у Вінницькій області до 11,6% у Кіровоградській (Херсонська область – 10,3%).

- регіони цього типу мають індекс регіонального людського розвитку нижче середнього рівня по Україні (0,65), від 0,61 (найнижчий рівень серед регіонів країни) у Кіровоградській і Чернігівській областях до 0,64 у Сумській, у Херсонській області – 0,62.

За результатом аналізу серед 11 показників регіонального соціально-економічного розвитку одним з ключових показників, що суттєво впливає на потенціал як області так і України, є частка експорту області в загальному обсязі експорту по Україні. Даний показник залежить від ринків збуту, які має область.

Формування експортного потенціалу області [2] як інструменту політики, який використовується для оцінки якісних і кількісних змін, що відбуваються в експорті регіону (області) та в зовнішньому середовищі функціонування експортерів товарів і послуг.

Регулярний моніторинг та оцінка відповідних змін є невідемним елементом стратегічного планування на регіональному рівні. Тобто без чіткої ідентифікації змін неможливо оцінити рівень інтеграції малого та середнього бізнесу. У рамках «Щорічної оцінки ділового клімату (ABCA) 2019» [2] були виявлені такі перешкоди виходу бізнесу на зовнішні ринки: складність проведення процедур оформлення документів, дозвільних процедур, непередбачуваність торговельної політики, обмеженість фінансових можливостей. Аналіз вказує, що перешкоджають саме регуляторні та адміністративні, а не ринкові фактори.

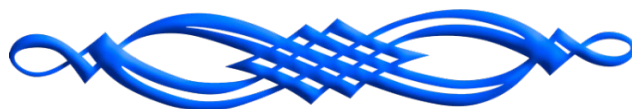
Враховуючи особливості сільськогосподарського регіону, можливо мінімізувати перешкоди через:

- створення в області інформаціо-консультаційних центрів з підтримки бізнесу, в т.ч сільсько господарства;
- популяризації та сприяння створенню в області бізнес-асоціацій підприємців;
- активізації взаємодії підприємців і влади з питання спрощення дозвільних та інших адміністративних процедур.

В результаті усунення перешкод можливо домогтися зміцнення позицій херсонських експортерів на внутрішньому та зовнішньому ринках, використовуючи раціонально та обґрунтовано аграрний потенціал регіону.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку Херсонської області на період 2021-2027 роки. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/strategiya-rozvytku-hersonskoyi-oblasti-na-period-2021-2027-rokiv.pdf> (дата звернення 30.01.2021).
2. Формування експортного потенціалу Херсонської області. URL: https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/20162017-86355281 (дата звернення 05.02.2021).

Федорчук Наталія

*кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри економіки,
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Аграрний сектор – один із найбільших і важливих секторів економіки України та Хмельницької області зокрема. В сучасних умовах, внутрішня потреба населення області основними продуктами харчування повністю забезпечується за рахунок власного виробництва. З року в рік агробізнес області має позитивну динаміку розвитку. У валовому виробництві сільськогосподарської продукції продукція рослинництва становить 76,2%, тваринництва – 23,8 відсотка. Найпотужнішою складовою галузі рослинництва Хмельниччини було і залишається зернове господарство, що в повній мірі забезпечує продовольчу безпеку регіону. У тваринництві переважає молочно-м'ясне скотарство та свинарство. Розвивається вівчарство, птахівництво та бджільництво.

Саме й тому, Хмельницька область має значні можливості для перетворення аграрного сектору економіки у високоефективний, експортоспроможний сегмент економіки шляхом підвищення економічної активності регіону, зростання його інвестиційної привабливості, використання новітніх технологій у виробництві, а також виходу на нові ринки збуту, які відкриються перед нами завдяки євроінтеграції. Сприятливі кліматичні умови, велика кількість водних ресурсів, родючі землі, якими володіє область, а також географічне розташування створюють можливості для реалізації невикористаного сільськогосподарського потенціалу у галузі вирощування овочів, фруктів, виробництва м'яса та переробки харчової продукції, виробництва екологічно чистих продуктів харчування. Собівартість виробництва не відрізняється від цін в інших країнах, проте високі проміжні витрати (велика кількість посередників, податки, відсутність належних приміщень для зберігання продуктів, центрів дистрибуції тощо) впливають на високу ціну збуту. Упродовж багатьох років великою проблемою цього сегменту ринку є слабкий розвиток його логістики. Підвищення продуктивності агропромислового сектору у найближчій перспективі дозволить підвищити конкурентоспроможність підприємств АПК, досягнути зростання виробництва і мотивації до підвищення продуктивності праці з необхідністю переходу на інноваційний шлях сталого розвитку. Все це буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань [1]:

1. Сприяння створенню та підвищенню конкурентоспроможності малих виробників сільськогосподарської продукції та їх об'єднань.
2. Стимулювання розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції.

3. Налагодження мережі збуту та логістики сільськогосподарської продукції.

4. Стимулювання нетрадиційних видів сільськогосподарського виробництва.

Від виконання поставлених завдань на перспективу будуть очікуватися такі кінцеві результати:

- підвищення ефективності та збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продукції переробної промисловості; підвищення експортного потенціалу регіональної агропродукції;
- розширення асортименту сільськогосподарського виробництва;
- розвиток імпортозамісних галузей сільського господарства та самозабезпеченість основними продуктами;
- забезпечення доступу сільгоспвиробників, особливо дрібних фермерських господарств до фінансових ресурсів, необхідних для вдосконалення технології та впровадження інновацій, використання нових, більш продуктивних сортів та порід для ведення сільського господарства;
- створення нових робочих місць на сільських територіях;
- зростання частки переробної продукції у загальному обсязі агровиробництва та зростання її доданої вартості;
- покращення доступу агровиробників до місцевого, національного та міжнародних ринків;
- активізація господарської діяльності у сільських населених пунктах;
- збільшення доходів індивідуальних домогосподарств;
- покращення просторової локалізації та диверсифікації агровиробництва;
- розбудова ланцюгів виробництва сільськогосподарської продукції;
- зниження можливості впливу посередників на ціни кінцевої продукції.

При цьому основними індикаторами досягнення основних цілей розвитку регіонального агропромислового сектору будуть [1]:

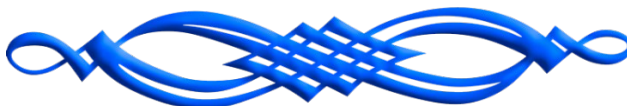
- обсяги виробництва валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь та на душу населення;
- кількість належних складських приміщень (сучасних овочесховищ) для тривалого зберігання; індекс виробництва харчових продуктів;
- обсяги кредитів і мікrokредитів, наданих сільгоспвиробникам;
- продуктивність праці у сільському господарстві;
- кількість нових суб'єктів господарювання в сільській місцевості;
- рівень зайнятості в сільській місцевості;
- кількість новостворених робочих місць у сільській місцевості;
- відсоток сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки в структурі експорту;

- кількість сільськогосподарських підприємств з високою інноваційною складовою;
- кількість об'єктів аграрної інфраструктури;
- частка продукції (робіт, послуг), реалізованої сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами, у загальному обсязі;
- кількість працевлаштованих працівників у сільській місцевості; рівень доходів індивідуальних домогосподарств.

Отже, головною умовою ефективної роботи регіонального аграрного сектору економіки на перспективу залишається розширення промислового виробництва продукції, інтенсифікація, спеціалізація та концентрація сільськогосподарського виробництва.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/strategiya-rozvytku-hmelnyczkoyi-oblasti-na-2021-2027-roky.pdf> (дата звернення: 20.02.2021).

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ НА МІКРО- І МАКРОРІВНІ.

Ищак Олена

*викладач I категорії циклової комісії «Економіка та підприємництва»
Фахового коледжу інженерії та управління Національного авіаційного
університету
м. Київ, Україна*

ОСНОВНІ СУЧАСНІ ЗАХОДИ ТА ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Важливу роль у розвитку інноваційної моделі ринкової економіки відіграють фундаментальні дослідження і наукова діяльність, які здійснюються в академічних інститутах, вищих навчальних закладах і галузевих спеціалізованих інститутах, лабораторіях.

Дослідження традиційно вважаються сферою активної державної політики. Річ у тім, що наукові ідеї не можуть безпосередньо використовуватися у господарській діяльності, метою якої є прибуток. Тому підприємства і організації досить стримано йдуть на пряме фінансування досліджень та придбання інноваційної продукції, хоча відчувають велику потребу в їх результатах, щоб протистояти у конкурентній боротьбі, і то тільки за умови сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату на макро- і мікрорівнях.

Виходячи із останніх положень, можна сказати, що у вітчизняній економіці вже формуються поки що здебільшого потенційні передумови, які дозволяють говорити про зростання попиту на інноваційний товар. До них можна віднести посилення конкурентного тиску на внутрішньому та зовнішньому ринках, що підштовхує підприємства до розуміння важливості інноваційної переорієнтації виробництва, зростання бюджетного фінансування потреб науково-технічного розвитку, збільшення частки іноземних замовлень на виконання досліджень.

Пожвавлення інноваційної активності при відсутності коштів – складний процес, а в умовах сучасної економічної кризової ситуації і дестабілізації в економіці, ця складність зросла у багато разів. Тому вирішення задачі комплексного фінансового забезпечення, переведення економіки на інноваційний тип розвитку виходить на перший план.

В нинішніх умовах держава у багатьох випадках бере на себе функцію забезпечення підприємницької діяльності одним із надважливих ресурсів інноваційного процесу - науковими знаннями та ідеями. Саме тому в офіційних документах найбільш розвинутих країн світу науково-технічний прогрес розглядається як єдина ланка: заохочення наукових ідей і їх розробки -> інноваційне підприємництво -> широкомасштабне використання.

Для України, що стала на шлях ринкових перетворень, розробка оптимальних форм державного регулювання сфери науки і техніки набуває важливого значення, оскільки науково-технічний прогрес є основним

фактором економічного зростання підвищення продуктивності праці, економії сировини, матеріалів і входження до двадцятки найбільш розвинутих країн світу.

Активно працюючи в науковій і інноваційній сферах, держава зобов'язана формувати цілі і принципи своєї економічної політики і власні пріоритети в цій галузі. Цілями наукової та інноваційної політики країн Західної Європи, США і Японії, як правило, є збільшення вкладу науки і техніки в розвиток економіки країни; забезпечення прогресивних перетворень у сфері матеріального виробництва; підвищення конкурентоздатності національної продукції на європейському та світовому ринках; покращення економічної обстановки; збереження і розвиток сформованих наукових шкіл.

Визначаючи цілі власної політики, держава одночасно розробляє принципи, на основі яких буде здійснюватися і політика в науковій та інноваційній сферах, а також механізм реалізації цієї політики. Ці заходи і принципи залежать від сформованої господарської системи країни, величини впливу державних інститутів на економічну діяльність.

До основних заходів і принципів державної політики в науковій та інноваційній діяльності слід віднести: економічну свободу наукової і науково-технічної творчості; правову охорону інтелектуальної власності; інтеграцію наукової, науково-технічної діяльності і освіти; підтримку конкуренції в сфері науки і техніки; концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках наукового розвитку; стимулювання ділової активності в науковій, науково-технічній та інноваційній діяльності; розвиток міжнародного наукового співробітництва. Вище вказаними заходами і принципами керуються в реалізації державної наукової та інноваційної політики всі найбільш розвинуті країни світу, проте питома вага їх впливу на механізм реалізації досить різна, чим і обумовлена класифікація стратегій у цій галузі.

Між розвинутими країнами світу спостерігаються суттєві розбіжності в частині витрат на дослідження та розробку у валовому суспільному продукті. Якщо розглядати витрати на ці потреби, як відсоток від валового національного продукту, то у розвинутих країнах світу на початку ХХІ ст. вони становили 3%, але лідером є Швейцарія; далі йдуть Німеччина, Японія і, з певним відставанням, Південна Корея та США. За роки незалежності Україна за показником науково-технічного потенціалу і витратами на ці потреби опустилася з 9-ї (2,6%) на 52-у позицію у світі (0,4%). За обсягом фінансування науково-дослідних робіт у число лідерів країн світу входять США – державні витрати становлять більше 50%; Японія, Німеччина, Швейцарія, Швеція, Південна Корея (понад 40%). До другої групи країн з високими технологіями входять Великобританія, Франція, Голландія, Італія та ряд інших країн. Україна відстає від розвинутих країн світу в десятки разів.

Як показує досвід розвинутих країн, основними формами державної підтримки інноваційної діяльності є: пряме фінансування; надання окремим винахідникам і малим реалізаторам (підприємствам) безпроцентних банківських позик; створення венчурних інноваційних фондів, які користуються значними податковими пільгами; зниження державних

патентних митних зборів для індивідуальних винахідників; відстрочка оплати патентних митних зборів з ресурсозберігаючих винаходів; право на прискорену амортизацію основних виробничих фондів; створення розгалуженої мережі технополісів та технопарків. За рівнями і формами підтримки у світовій практиці та економічній теорії прийнято виділяти державні стратегії активного втручання, децентралізованого регулювання, а також змішані стратегії.

Суть стратегії активного втручання полягає у визнанні державою наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності головною і домінуючою складовою економічного зростання національного господарства. Як правило, після прийняття декларації даного принципу відбуваються значні зміни в законодавстві і у зовнішній політиці держави. Так, наприклад, Японія, керуючись даною стратегією, отримала неофіційну назву «острівного концерну». Це пояснюється тісним зв'язком між державним управлінням і товаровиробниками, які виступають «єдиним фронтом» на міжнародній арені. Слід відмітити, що держава в даному випадку не тільки виконує координуючі функції, але і бере на себе активну роль в організації і фінансуванні важливих проектів, реалізація яких вносить найбільш вагомий вклад у розвиток національної економіки. Стратегія активного втручання нарівні з повномасштабною підтримкою вищої школи і значними пільгами комерційним організаціям, виробляючим власні науково-дослідні роботи, приносить значну вигоду для Франції, Голландії, Японії та інших країн світу. Хоча, на думку неолібералів, надмірне втручання держави суперечить самій природі економіки і поступово руйнує її.

Стратегія децентралізованого регулювання представляє собою більш складний механізм участі держави в науковій та інноваційних сферах. На відміну від стратегії активного втручання, при якій домінуюча роль у виборі переваг науково-технічного розвитку належить державі, в стратегії децентралізованого регулювання на перше місце виходять організації та інші суб'єкти господарювання, а роль держави спрямовується на створення останнім необхідних правових, економічних та інших умов, для перетворення вже існуючих науково – технологічних досягнень в об'єкти економічних відносин.

Вплив держави, за цієї стратегії, на наукову та інноваційну діяльність здійснюється за такими основними напрямками: 1) держава виступає в якості фактору пропозиції науково – технічних зв'язків і розробника інфраструктури інноваційної сфери; 2) створюються умови, сприяючі підвищенню інноваційної активності всіх учасників інноваційної сфери і виділяються державні ресурси для формування початкового попиту на нововведення, які знаходять широке розповсюдження у господарській практиці. У цій стратегії існують також податкові пільги та інші стимулятори наукової і інноваційної активності. Даній стратегії дотримуються США та Великобританія.

Змішана стратегія, в основному, використовується в країнах, де в економіці домінуючу роль відіграє державний сектор, і держава сама зацікавлена в підтримці високого експортного потенціалу галузей цього

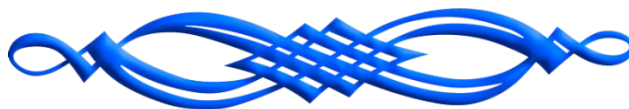
сектору. По відношенню до організацій держава використовує стратегію активного втручання, до інших недержавних організацій - стратегію децентралізованого регулювання (це характерно для Швеції та інших країн).

За роки незалежності і переходу від централізованого управління економікою до ринкової системи господарювання в Україні, нажаль, так і не розроблена жодна чітка стратегія державної політики в науковій, науково-технічній та інноваційній діяльності. Механізм державної підтримки науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні знаходиться тільки на стадії формування. Передбачається велика робота по створенню ефективної інфраструктури інноваційної діяльності, без якої не є можливим подальший розвиток на шляху світового прогресу.

Тому Україна повинна зробити свій вибір у напрямку постійної модернізації економіки і широкого впровадження інновацій у промисловості та посісти, таким чином, гідне місце поміж розвинених постіндустріальних країн світу.

Список використаних джерел:

1. Волков О.І., Денисенко М.П., Гречан А.П. Економіка та організація інноваційної діяльності: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 662 с.
2. Заблоцький Б.Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності: навч. посібник. Львів: Новий світ. 2008. 456 с.
3. Йохна М.А., Стадник В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник. К.: Видавничий центр «Академія», 2005. 400 с.
4. Лепейко Т.І., Корда В.О., Лукашов С.В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. 440 с.
5. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 400 с.

Легкий Олег
кандидат економічних наук, викладач кафедри
міжнародних економічних відносин,
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

**ПЕРСПЕКТИВИ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НАУКОВИХ
ПРОПОЗИЦІЙ ТА ІДЕЙ У ЗВО**

Знання – це сконцентрований згусток інтелекту нації. При цьому ринковий механізм сфери знань не лише виражає сукупність організаційно-економічних відносин, інституційних форм господарювання, методів управління, а й функціонує насамперед як соціально-економічний механізм

реалізації соціальних гарантій найважливіших прав людини і забезпечення рівних стартових можливостей. Проте, незважаючи на значущість ринкового механізму, регулююча роль держави як координатора економічного життя суспільства зберігається й якісно вдосконалюється [1, 14].

У діяльності закладів вищої освіти та наукових інституцій інших типів існують об'єктивні перешкоди для формування ринку наукової пропозиції та розробок на принципах «чистої» конкуренції. До них варто зарахувати унікальність і великомасштабність сфери освіти і науки.

Освіта і наука щораз більше орієнтуються на потреби економіки, що виявляється у підвищенні частки підприємницького сектору як у виконанні, так і у фінансуванні досліджень, концентрації останніх у високотехнологічних галузях та сфері послуг і зростаючій інноваційній орієнтації науки. Більш тісні зв'язки між тематикою досліджень та корпоративною стратегією компаній виявляються у трансформації інституціональних форм наукової діяльності (переміщення промислових досліджень зі спеціалізованих наукових підрозділів корпорацій у виробничі, що сприяє подоланню внутрішньофірмових бар'єрів, зниженню трансакційних витрат і більш ефективному втіленню наукових результатів у продукти й послуги). Водночас видозмінюються методологія (інтеграція галузей знання, розвиток міждисциплінарних досліджень, математизація науки тощо), інструментарій (мікроелектроніка, мініатюризація приладів, комп'ютеризація, використання Інтернету й ін.) та організація науки (виникнення мережевих, асоціативних структур, тимчасових колективів, поширення проектного фінансування та ін.) [1, 19].

Таким чином, маркетингові аспекти комерціалізації наукової діяльності ЗВО все частіше починають виникати в контексті пошуку зацікавлених у дослідженнях сторін ззовні, налагодженні зв'язків із громадськістю, брендингу та висвітлення компетентності вирішення потенційних завдань.

Ключовими ознаками ефективної маркетингової діяльності будь-якого підприємства, установи чи організації в умовах Четвертої промислової революції є комплексність маркетингового підходу та адаптивність методики роботи над проектами. Комплексність підходу характеризується не лише відштовхуванням від концепції інтегрованих маркетингових комунікацій, але і єдності ментальних концептів при маркетингових комунікаціях, особливо, якщо різними активностями займаються різні структурні підрозділи чи зовнішні підрядники.

Адаптивність у маркетинговій практиці полягає у використанні методології AGILE в організації роботи відділу маркетингу. Статистика

свідчить про успішне застосування цієї методології у групах, що мають проектний характер роботи [2, 438].

Отже, ЗВО повинні навчитися ефективному управлінню своїми науковими «потужностями» та відповідному їх просуванню. Успішні приклади такої діяльності можна помітити у європейських та американських університетах. Різноманітні хаби, дослідницькі центри, лекторії та інші організаційні форми при зарубіжних ЗВО успішно співпрацюють із бізнесом, некомерційними організаціями й державою [3].

Проаналізувавши зазначену практику, для вітчизняних ЗВО рекомендується низка етапів менеджменту маркетингу своїх наукових резервів.

1. Розробити та постійно вдосконалювати концепцію «банку ідей» сфер, напрямків, конкретних компетенцій науковців, що можуть задовольнити наявний ринковий попит, який повинен бути попередньо вивчений.

2. Визначити організаційну структуру (якщо необхідно) та механізм реалізації замовлень і співпраці, відповідно його юридично оформивши.

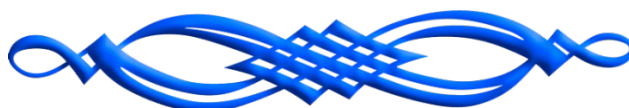
3. Сформувати маркетинговий план для просування і комунікації, його ресурсно забезпечити.

4. Аналізувати результативність та ефективність маркетингових комунікацій, опираючись більше кількісні методи у випадку їх цифрового вираження, та якісні – при традиційному маркетингу.

Відповідний узагальнений алгоритм повинен підвищити престижність наукової складової ЗВО та налагодити довгострокову співпрацю із зовнішніми інституціями, що забезпечить сталий розвиток усіх зацікавлених сторін. Деталізація та особливості кожного з цих етапів, а також повноцінний аналіз успішних практик є перспективними напрямками майбутніх наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Матвіїв М. Я. Маркетинг на ринку знань : дис. ... докт. ек. наук : 08.00.04. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2010. 42 с.
2. Легкий О.А. Організація відділу маркетингу в умовах Четвертої промислової революції. *Економіка та суспільство*. 2018. №14. С. 431-439.
3. Research Centers and Programs (The Wharton School, The University of Pennsylvania). URL: <https://marketing.wharton.upenn.edu/research/centers/> (last accessed: 21.02.2021).

Нікішина Надія

здобувачка вищої освіти

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Мунько Анна

кандидат наук з державного управління,

доцент кафедри управління та адміністрування Дніпропетровського

державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україні

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

На сьогодні регіональна політика в Україні реалізується переважно через управлінські апарати адміністративно-територіальних одиниць – областей, районів тощо і насамперед через органи виконавчої влади. Зазначені органи самі потребують суттєвого реформування відповідно до Концепції адміністративної реформи в Україні.

Адміністративною реформою започатковано регіоналізацію України шляхом здобуття регіонами самостійності в рамках компетенцій, передбачених законами, але не визначені механізми здійснення регіонального управління. В першу чергу це стосується інституційного забезпечення розвитку регіонів за умов відсутності єдиних підходів формування сучасних інститутів (організаційних структур), які б мали можливість формувати єдину стратегію розвитку регіону з урахуванням інтересів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектору та були б здатні реалізовувати таку стратегію [2, с. 135].

У загальнодержавних масштабах управління регіональною політикою здійснює одне з управлінь Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. На регіональному рівні діють місцеві державні адміністрації. Але всі ці структури є державними установами. Це призводить до значного дистанціювання зусиль центральної виконавчої влади від нагальних потреб розвитку регіонів. Крім того, державна влада спроможна забезпечити надання послуг населенню тільки на мінімальному рівні.

Державна влада спроможна забезпечити надання послуг населенню тільки на мінімальному рівні. Створені вже в Україні організаційні структури локального характеру, на зразок вільних економічних зон, територій пріоритетного розвитку, ставлять на меті, перш за все, формування «м'якого» клімату щодо розвитку бізнесу, інвестування на якійсь окремій території. Як наслідок – підприємства в таких локальних зонах функціонують з метою отримання прибутку, вирішуючи проблеми місцевого характеру (соціальна інфраструктура) опосередковано за рахунок збільшення робочих місць, виробленої продукції і таке інше. Практика функціонування таких структур свідчить про досить суперечливі наслідки їх існування. З фінансової (бюджетної) точки зору вони себе не виправдовують тому, що з обігу вилучається більше бюджетних коштів завдяки податковим пільгам ніж

отримується коштів від активізації підприємницької діяльності. В Автономній Республіці Крим такі інституції теж є, вони функціонують, але згідно рішення уряду найближчого часу подібні структури буде ліквідовано. Тобто уряд поступово позбавляється таких інституцій, не створюючи інших.

З іншого боку – бюджетне забезпечення заходів щодо розвитку регіонів України перетворюється на проблему в умовах обмеженості бюджетів усіх рівнів. І це відбувається частково через неузгодженість дій місцевої влади стосовно системного, планомірного розвитку відповідної території. Потрібна консолідація зусиль шляхом налагодження міжсекторального співробітництва в цьому напрямі.

За цих обставин проблема полягає в тому, що в Україні ще не створено дієвих інституцій регіонального рівня, які б функціонували поза межами суто адміністративного впливу, координували діяльність вже створених організаційних структур та відповідали за розробку та реалізацію програм економічного розвитку регіонів України в межах визначеної концепції економічного розвитку регіону [3, с. 364].

Сьогодні у певному регіоні діють такі види структур: державні, корпоративні, ринкові комерційні структури і структури самоорганізації фізичних осіб. Безумовно, що з метою реалізації ефективної регіональної політики необхідна взаємодія всіх зазначених структур, отримання певного інтегрального результату.

Як відзначає В. Керецман, у регіонах України діють державні та недержавні інституції, які впливають або потенційно можуть впливати на регіональний розвиток та регіональне управління і повинні так чи інакше бути представлені у регіональних агентствах розвитку, це зокрема: місцеві органи виконавчої влади; територіальні органи центральних органів виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; окремі суб'єкти підприємництва чи їхні структурні підрозділи; об'єднання громадян та їхні структурні підрозділи, які відповідно до своїх статутів займаються проблемами регіонального розвитку [1, с. 80].

Факультативними учасниками регіонального управління є: адміністрації спеціальних економічних зон чи подібних структур; національні адміністрації транснаціональних регіонів (єврорегіонів).

Узагальнивши досвід європейських країн, зокрема Польщі, можна навести класифікацію, які безпосередньо залучаються до процесу.

Діяльність державних, громадських та приватних інституцій регіонального розвитку, що має спрямовуватись на ефективний регіональний розвиток, сьогодні не координується. Потреба в такій координації існує, тому то вирішити питання регіонального розвитку лише через структури виконавчої влади чи місцевого самоврядування неможливо, як неможливо досягти цілей регіонального розвитку тільки через громадські об'єднання чи бізнесові структури.

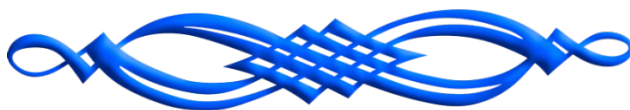
Агентства регіонального розвитку – це інституції, основним завданням яких є сприяння розвитку і зростання соціально-економічного потенціалу та конкурентоспроможності певної території, а також рівня та якості життя її

населення. Це структури, створені на засадах партнерства між приватним, державним та громадськими секторами з метою комплексного розв'язання проблем певної території [2, с.24].

Таким чином, сьогодні Україна в межах визначеної концепції розвитку регіонів країни, повинна створити дієву систему інституцій, які б мали можливість працювати на добробут певної території, узгодити свої дії з іншими організаційними структурами, створювати умови розроблення стратегії розвитку регіону та її реалізації. Можливо, це буде система Агенцій регіонального розвитку з репрезентуванням державних, громадських, приватних інтересів. Потенціал такої моделі дуже великий, а головне – вона виправдала себе в інших країнах, що є кращим свідченням її апробації.

Список використаних джерел:

1. Керецман В. До питання створення і функціонування регіональних агенств розвитку в Україні. *Вісник УАДУ*. 2019. № 2. С.77-81.
2. Саврич А. Перспективи формування Агенцій регіонального розвитку в Україні і Польщі. *Економічний часопис*. 2019. № 7 – 8. С. 23-25.
3. Тарахонич Т., Тарахонич О. Регіональна політика: теоретико-історичний аспект. *Зб. наук. пр. УАДУ*. 2019. Вип. 2. Київ : УАДУ. С. 364-369.
4. Топчієв О.Г. Концепція державної регіональної політики України й шляхи її реалізації. *Актуальні проблеми державного управління*. Вип.4. Одеса: Астро-принт, 2020. С.130-139.

Нісходовська Олена

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки,
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Подільського державного аграрно-технічного університету
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У теперішній час, для успішної підприємницької діяльності, термін «інновації» виступають ключовим фактором. В Україні ця проблема ефективного економічного розвитку є досить актуальною, оскільки активізація інноваційної діяльності підприємств має стати основною рушійною силою для забезпечення їх розвитку через удосконалення вже існуючих чи нових виробничих процесів, підвищення ефективності всіх аспектів виробничої та господарської діяльності, виявлення нових перспективних форм і напрямів ведення бізнесу.

У світовій економічній літературі ви не знайдете однозначного визначення поняття «інноваційна діяльність», тому що цей термін перебуває у постійному розвитку, доповнюючись деякими аспектами, які враховуються

при особливості економічного розвитку окремої країни. Тому в загальному розуміння, термін «*інноваційна діяльність*» підприємства характеризується його здатністю сприймати і використовувати науковий, науково-технічний та інтелектуальний потенціал в даній галузі економіки. Основу інноваційної діяльності підприємства становить переведення виробництва на виготовлення принципово нової техніки, застосування нових технологій, продукту чи послуг для задоволення суспільних потреб (якості продукції, зниження її собівартості).

Головна мета інноваційної діяльності полягає саме в пошуку нових ідей в області техніки, технології та організації виробництва. Ця мета досягається в ході виконання пошукових, фундаментальних, теоретичних, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, які закінчуються розробкою та втіленням у виробництво конкурентоспроможного продукту. Виконання робіт в рамках інноваційної діяльності включає самостійну розробку нововведень, а також їх придбання, ліцензування, патентування і поширення власних інноваційних ідей.

На жаль, за даними більшості експертів-науковців, стан інноваційної діяльності в Україні є нестабільний. Основною причиною зниження інноваційної активності підприємств це не приймання участі з боку держави, що призводить до зменшення обсягів фінансування інновацій за рахунок державного бюджету. У підтвердження цих слів приведені дані із статистичного щорічника України з розділу наукова та інноваційна діяльність за 2015–2019 рр. (табл. 1).

Таблиця 1.

Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності
за джерелами надходження (за даними Держкомстату [1])

Джерело	2015 р.		2018 р.		2019 р.	
	млн. грн	% до загального обсягу	млн. грн	% від загального обсягу	млн. грн	% до загального обсягу
Усього	13813,7	100,0	12180,1	100,0	14220,9	100,0
У тому числі за рахунок коштів власних	13427,0	92,2	10742,0	88,0	12474,9	87,7
державного бюджету	55,1	0,4	639,1	5,2	556,5	3,9
місцевих бюджетів	38,4	0,3	13,4	0,1	109,9	0,8
вітчизняних інвесторів	74,3	0,5	109,7	0,9	72,3	0,5
іноземних інвесторів	58,6	0,4	107,0	0,9	42,5	0,3
кредитів	113,7	0,8	473,9	3,9	853,2	6,0
інших джерел	46,6	0,4	95,0	0,8	111,6	0,8

Проаналізувавши дані з таблиці 1, ми бачимо, що найбільша сума фінансів на інноваційну діяльність надходила аж у 2015 р., і це за рахунок

власних коштів. Проте тенденція до покращення є, у 2019 році фінансування з державного бюджету дещо збільшилось. Сподіваємось, що ситуація в країні стабілізується та інтерес держави стане вищим.

Для формування сприятливих для інноваційного розвитку підприємства важливо особливу увагу приділити формуванню кадрового забезпечення шляхом постійного навчання, перепідготовки, підвищення професійного рівня [2]. Підприємство, що стало на інноваційний шлях розвитку, має функціонувати відповідно до таких принципів:

- адаптивності – прагнення до підтримання певного балансу зовнішніх і внутрішніх можливостей розвитку (внутрішніх спонукальних мотивів діяльності господарюючого суб'єкта та зовнішніх, що генеруються ринковим середовищем);

- динамічності – динамічне приведення у відповідність цілей і стимулів діяльності підприємства (у тому числі його власників, менеджерів, фахівців, працівників);

- самоорганізації – самостійне забезпечення підтримки умов функціонування, тобто самопідтримка обміну ресурсами (інформаційними, матеріальними, фінансовими) між елементами виробничо-збутової системи підприємства, а також між підприємством і зовнішнім середовищем;

- саморегуляції – коригування системи управління виробничо-збутовою діяльністю підприємства відповідно до змін умов функціонування;

- саморозвитку – самостійне забезпечення умов тривалого виживання і розвитку підприємства (відповідно до його місії та прийнятої мотивації діяльності) [3, с. 44];

- альтернативності – один із варіантів економічної політики, поведінки економічних суб'єктів, який необхідно вибрати на основі порівняння з іншими.

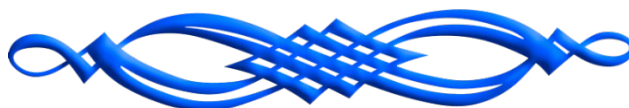
Управління інноваційним розвитком суб'єкта господарювання має бути орієнтоване на досягнення поставлених цілей (завоювання більшої частки ринку, збільшення прибутку в перспективі, забезпечення високих темпів стійкого економічного розвитку і т.п.) в умовах конкурентного середовища. Ці цілі слід належним чином враховувати, та узгоджувати з можливостями їхнього досягнення.

Отже, інноваційний розвиток є визначальним фактором росту ефективності діяльності підприємства, підвищення якості продукції, економічного використання ресурсів, запобігання екологічним наслідкам індустріалізації. Тільки за умови досягнення високого рівня інноваційної діяльності підприємств економіка країни зможе зайняти гідне місце у світовому процесі економічного розвитку. Саме інновація, сприяє динамічному саморозвитку та забезпечує конкурентоспроможність на всіх ієрархічних рівнях економіки. Інноваційний розвиток підприємств – це визначений безперервний рух, що базується на впровадженні і реалізації інновацій, які зумовлюють поліпшення кількісних та якісних характеристик

діяльності підприємства, забезпечують зміцнення його ринкових позицій та створюють умови для його прогресивного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Булеев И.П. Институциональные аспекты инновационной деятельности. Структурні реформи і трансформації в промисловості: перспективи і пріоритети: тези доп. і повідом. Міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 17 груд. 2010 р.). Донецьк, 2010. –С.83–84.
3. Ілляшенко, С.М. Інноваційний менеджмент. Суми: ВТД – Університетська книга, 2010. –334 с.
4. Ілляшенка С.М. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємства у транзитивній економіці: Монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005.-582с. С15, 20;
5. Сербенівська А.Ю. Сутність та значення інноваційних процесів в діяльності підприємств. Ефективна економіка URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

Сушарник Ярослав

*кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів та економіки
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні повноцінний розвиток фінансового ринку будь-якої держави неможливий без інтеграції національної економіки до світової економічної системи. Без даного етапу недосяжна еволюція суспільного виробництва країни, а також задоволення потреб фізичних та юридичних осіб загалом. Основу глобалізації складають процеси у сфері економіки та фінансів, що є фундаментом глобальних процесів в інших сферах.

Характерними проявами фінансової глобалізації для кожної окремої держави є зростання ролі міжнародних кредитних відносин, міжнародного руху капіталів та джерел надходження доходів і розміщення активів в інших країнах. В основі фінансової глобалізації лежить вільний рух капіталів і валюти, їх перетинання національних кордонів, що призводить, в свою чергу, до формування глобальних фінансових ринків і світового фінансового середовища [1].

Глобалізація фінансових ринків – процес стирання кордонів між національними ринками, інтеграції фінансових інструментів, учасників ринку,

органів регулювання, механізмів торгівлі цінними паперами стандартизації правил і т. п. [2]

Процес інтеграції у міжнародну економіку відбувається в одних країнах швидше, ніж в інших. Унаслідок повільного економічного реформування Україна переживає не найкращі часи: швидкими темпами зростають зовнішній та внутрішній державні борги з сумнівними перспективами погашення та обслуговування; небаченого рівня сягнула «тонізація» економіки; погіршився стан банківської системи, яка характеризується як найвідсталіша у світі при найвищих цінах за надання фінансових послуг; відбулося катастрофічне падіння матеріального добробуту населення, що спричинило дохідно-майнове розшарування українського суспільства та інше [1, с. 77].

Сьогодні процеси міжнародної фінансової інтеграції у фінансовому секторі України мають свої особливості, адже у структурі руху капіталу домінують прямі іноземні інвестиції та прослідковується тенденція виходу на міжнародні ринки облігації. Що ж до операцій на міжнародних фінансових ринках, то фінансові послуги в цілому поступово лібералізуються. За таких умов основною сферою інтеграції є інтернаціоналізація банківського сектора. Так, питома вага активів небанківських фінансових інститутів в Україні становить близько 2% ВВП, тоді як в розвинених країнах Центральної Європи він коливається від 20 до 40% [3].

Незважаючи на невід'ємність процесу фінансової глобалізації на світових фінансових ринках, потрібно враховувати не тільки вигоди від даного процесу, а й певні негативні моменти, щоб мінімізувати в подальшому ступінь їх негативного впливу на фінансовий сектор та економіку певної держави, а в даному випадку України, загалом.

Сучасний етап фінансової глобалізації має цілий ряд особливостей. Можемо спостерігати високий рівень торговельної відкритості України, в той же час – надзвичайно низькі темпи інтеграції до світового фінансового ринку. Досить високий рівень відкритості економіки України проявляється в першу чергу в міжнародній торгівлі. Але з огляду на структуру вітчизняного експорту, який переважно складається з продукції гірничо-металургійного комплексу, хімічної, текстильної галузей, тобто продукції з низьким рівнем доданої вартості, його обсяги певною мірою залежать від кон'юнктури світового фінансового ринку.

Очевидно, що в цій ситуації одним із головних завдань уряду стає обмеження масштабів такого впливу. Проте варто ще раз наголосити, що цей вплив є лише відображенням проблем у фінансовому секторі. Свідчення цьому – в першу чергу низький обсяг іноземних інвестицій та низький рівень міжнародних кредитів [4].

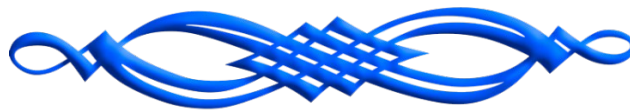
Розвиток фінансового ринку в умовах глобалізації підвищує вимоги до регулятивної ролі держави. Україна ще недостатньо інтегрована в світову фінансову систему і не використовує всі можливості цього процесу, з іншого боку – має перспективи для того, щоб з допомогою регулятивних механізмів мінімізувати негативні наслідки глобалізації.

В Україні спостерігається тенденція до збільшення суми залучення зовнішніх коштів, збільшуючи тим самим відповідно і суму державного боргу країни. Відповідно спостерігається негативна тенденція, оскільки Україна має все більші зобов'язання перед МВФ та іншими установами, проте виплати за кредитами здійснюються у незначних сумах, що свідчить про те, що Україна ще не скоро розрахується за своїми зобов'язаннями і на протязі всього цього періоду буде беззаперечно залежати від економіки тих країн, що стали для нашої країни позичальниками.

Отже, для подальшого ефективного функціонування економічної системи в Україні рекомендується удосконалення банківської системи таким чином, щоб вона відповідала стандартам країн, з якими планується інтеграція, а також обмежити залучення нових позикових коштів до країни, з метою зниження зовнішнього боргу держави, а також забезпечувати якісний та надійний контроль на ринку фінансових послуг. Також фінансовий ринок України потребує розроблення нових заходів та механізмів, здатних створити сприятливі умови для залучення довгострокового іноземного капіталу до пріоритетних для України виробництв і галузей економіки і водночас нівелювати потенційні ризики внаслідок поглиблення інтеграції національної економіки у світовий фінансовий простір.

Список використаних джерел:

1. Болдова А.А. Ринок фінансових послуг України: глобалізаційний аспект. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. С. 77-78.
2. Міркін Я.М., Міркін В.Я. Англо-російський тлумачний словник з банківської справи, інвестицій і фінансових ринків. Понад 10 000 термінів Москва: Альпіна Бізнес Букс, 2006. 424 с.
3. Стратегія розвитку фінансового сектору України. *Проект*: веб-сайт. URL: <http://www.dfp.gov.ua/748.html>. (дата звернення: 13.02.2021)
4. Стукало Н.В. Становлення концепції розвитку національної фінансової системи України в умовах глобалізації. *Економіка та держава*. Дніпро. 2009. С. 16-27.

Шершун Ольга
аспірантка, провідний інженер
відділу економіко-екологічних проблем приморських регіонів
Інституту проблем ринку та
економіко-екологічних досліджень НАН України
м. Одеса, Україна

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Інноваційна діяльність західного регіону України була проаналізована за

такими характеристиками: кількість інноваційно активних підприємств; витрати на фінансування інноваційної діяльності за областями; частка інноваційно активних підприємств.

Зведена інформація по даним інноваційної діяльності Західного регіону у 2018 році представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Зведена інформація по даним інноваційної діяльності Західного регіону у 2018 році [1]

Область	Кількість промислових підприємств	Кількість інноваційно активних промислових підприємств	Витрати на інновації
<u>Львівська</u>	329	44	416 914,5
<u>Івано-Франківська</u>	132	28	146 153,0
<u>Закарпатська</u>	125	12	20 206,2
<u>Рівненська</u>	138	8	5 795,2
<u>Тернопільська</u>	96	20	137 125,6
<u>Волинська</u>	107	14	85 399,8
<u>Чернівецька</u>	61	9	54 811,6
Всього по Західному регіону	988	135	866 405,9
Всього по Україні	4733	777	12 180 072,5

За даними Державної служби статистики України у Львівській області у 2018 році була зосереджена третина інноваційно активних промислових підприємств Західного регіону, при цьому Львівська область зайняла четверте місце по всій Україні за кількістю інноваційно активних підприємств. Частка ж інноваційно активних підприємств, у 2018 році, склала 13,37 %. Таке відсоткове співвідношення було розраховане для всіх областей Західного регіону, як результат, найбільш активними в плані інноваційної діяльності у 2018 році були Івано-Франківська і Тернопільська області, для яких частка інноваційно активних підприємств склала 21,21 % та 20,83 % відповідно. Для даних областей розрахований показник є навіть вищий ніж для України загалом (16,42 %). Найнижче відсоткове співвідношення між загальною кількістю промислових підприємств і кількістю інноваційно активних промислових підприємств спостерігалось у Рівненській області (5,80 %).

Щодо розподілу фінансування інноваційної діяльності підприємств по областях Західного регіону, то по сумі витрат перше місце з 2015 по 2018 рік посідала Львівська область [1, 2, 3, 4]. Загальна сума витрат на інновації у Західному регіоні України у 2018 році склала 866 тисяч гривень, або приблизно 7 % від витрат на здійснення інноваційної діяльності по всій Україні. У 2017 році даний показник складав 8,5 % [2], у 2016 – 3,7 % [3], у 2015 – 3,6 % [3], у 2014 – 8,6 % [4]. Тобто частка витрат на інновації Західного регіону від загальної суми витрат на інновації по всій Україні з року в рік сильно відрізнялася, але в цілому залишалася на низькому рівні.

Необхідно вказати, що Західний регіон, як і будь який суб'єкт інноваційної діяльності може являтися як користувачем так і джерелом інновацій тому повинен статистично розглядатися в обох напрямках.

Якщо розглядати Західний регіон не з точки зору користувача інновацій, а як джерело інноваційних проектів, то складається наступна ситуація: за даними Державного реєстру інноваційних проектів, що формується згідно «Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів» [5], з 2019 року було зареєстровано п'ятнадцять інноваційних проектів [6], виконавцями п'ятох з яких є суб'єкти підприємницької діяльності Західного регіону. Детальна інформація по даним проектам представлена в таблиці 2.

Таблиця 2

Інноваційні проекти, виконавцями яких є суб'єкти підприємницької діяльності Західного регіону [6]

Назва інноваційного проекту	Назва виконавця проекту	Термін виконання проекту	Дата видачі свідоцтва
«Розробка та виробництво промислового NIR-сепаратора для розділення сумішей полімерів»	ПМП НВФ «Продекологія»	2019-2020 р.	21 лютого 2019 р.
«Створення свиногокомплексу із впровадженням інноваційної технології рідкої годівлі з використанням високотехнологічного обладнання компанії WEDA»	ТОВ «ВЕДА ПОДІЛЛЯ»	2019 р.	01 липня 2019 р.
«Розробка та виробництво високопродуктивної жнивarki кукурудзяної 12 рядкової»	ПП «Виробничо-конструкторське об'єднання МААНС»	2020-2021 р.	09 січня 2020 р.
«Розробка та виробництво базової автоемалі з підвищеною покривельною здатністю та унікальними властивостями»	ТОВ «Колор С.І.М.»	2020-2021 р.	09 січня 2020 р.
«Створення та впровадження телекомунікаційної мережі на основі інноваційних базових станцій, оснащених малопотужними передавачами в Ку-діапазоні»	ТзОВ Телерадіокомпанія «Західтелесервіс»	2020-2022 р.	09 січня 2020 р.

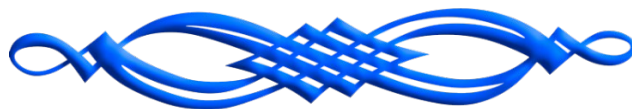
Як результат, на сім областей Західного регіону припадає третина інноваційних проектів зареєстрованих в Державному реєстрі інноваційних проектів в період з 2019 по 2021 рік. Слід відмітити, що всі виконавці представлених інноваційних проектів є суб'єкти приватного підприємництва.

Можна зробити висновок, що не зважаючи на низький рівень фінансування інноваційної діяльності Західний регіон є інноваційно активним, особливо з точки зору реєстрації інноваційних проектів.

Список використаних джерел:

1. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» у 2018 році. Державна служба статистики України. Київ, 2019. 108 с.

2. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» у 2018 році. *Державна служба статистики України*. Київ, 2018. 178 с.
3. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» у 2018 році. *Державна служба статистики України*. Київ, 2017. 141 с.
4. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» у 2018 році. *Державна служба статистики України*. Київ, 2015. 255 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів» від 17 вересня 2003 р. № 1474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1474-2003-%D0%BF#n10>
6. Державний реєстр інноваційних проектів. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/innovacijni-proekti/derzhavnij-reyestr-innovacijnih-proektiv>

Щегельська Наталія
викладач кафедри фінансів і економіки
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна

РОЛЬ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Туризм є важливою галуззю економіки у будь-якій країні, у тому числі і в Україні. Умови висококонкурентного ринку і поширення ролі глобальних корпорацій призводить до великої кількості підприємств які змушені вишукувати шляхи удосконалення для інтеграції і реалізації цілей підприємницької діяльності. Однією з перспективних форм економічної інтеграції є формування інноваційних кластерів, що являють собою групи підприємств, організацій, фірм і установ, діяльність яких знаходиться в одній сфері бізнесу за економічними інтересами та регіональною ознакою.

Новизна кластерного підходу полягає у високій значущості соціального, економічного та територіального розвитку. Один із найважливіших показників діяльності кластерів є забезпечення високої конкуренції продукції на ринку, саме тому кластерний розвиток, як окремих регіонів країни так і країни в цілому базується на характерних ознаках сучасної інноваційної економіки. Кластери являють певну комбінацію конкуренції – коли об'єднання в одних сферах допомагає успішно вести конкурентну боротьбу в інших.

Основоположниками теорії кластера були А. Маршалл і Б.С. Ястремский, які обґрунтували доцільність формування та функціонування кластерів у рамках промислового виробництва [1].

Туристичний кластер регіону здатний підвищити ефективну діяльність суб'єктів господарювання, які входять до його складу. Це дає змогу посиленню обміну інформації і впровадженню нововведень, полегшення питань координації спільних дій, з'являється можливість спільного використання інфраструктурних об'єктів обслуговуючих туристів. Реальністю стає підготовка кадрів у великих освітніх структурах, порівняння господарюючими суб'єктами-конкурентами ефективної діяльності один у одного. На території функціонування туристського кластера виникає можливість створення сприятливих умов для появи нових структур, пов'язаних з трудовими ресурсами що відповідає за розташовуються в регіоні кваліфікації, особливих режимів оподаткування і інвестиційної діяльності у рамках господарювання учасників кластера.

Туризм відіграє ключову роль в розвитку економіки. Це природні, історичні, соціально-культурні об'єкти туристського показу, а також усі об'єкти, здатні задовольнити духовні потреби туристів, сприяти розвитку їх фізичних сил. На мій погляд, Україна повністю відповідає умовам кластеризації туристській діяльності. У всіх регіонах України яскраво виражені національний колорит і українська гостинність, збереглась історична екзотика, місцеві традиції, кожної території [2].

Складовою кластерних механізмів удосконалення регіональної структури галузі туризму є кластерна ініціатива, що визначається як організована спроба збільшити темпи зростання і конкурентоспроможність кластера в певному регіоні, залучаючи до проєкту кластерні фірми, державу і дослідні інститути. У своїй багатокомпонентній основі туристичний кластер формує додатковий синергетичний та компліментарний актив завдяки:

- підготовці та підвищенню кваліфікації кадрів туристичного супроводу й обслуговування;
- координації сумісних дій, посиленню обміну інформацією, досвідом, інноваційними технологіями, сумісному використанню обслуговуваних інфраструктурних об'єктів дестинації;
- можливості реально порівняти роботи фірм-конкурентів, ефективності їхньої діяльності;
- наявності трудових ресурсів відповідної кваліфікації;
- застосуванню особливих режимів оподаткування, інвестування, соціальних ініціатив;
- інституційна підтримка правовому регулюванню, наданню субвенцій.

На території України діють територіально-рекреаційно-туристичні комплекси (кластери), які відомі ще за радянських часів, такі як Моршин, Миргород, Трускавець, що об'єднують свої зусилля з просування продукту дестинації, сформованого на основі природних ресурсів та джерел санаторно-курортного комплексу. Однак сьогодні є багато успішних кластерних утворень у сфері туризму пізнавального, пригодницького та етнографічного типів, місто краси та захоплення для будь якого туриста – Кам'янець-Подільський туристичний кластер, кластер «Оберіг» (Хмельницька область); — кластер

«Вознесенськ» (частина «Південного золотого кільця України»); — туристично-рекреаційний кластер «Дністровський каньйон» (Тернопіль); — кластери сільського зеленого туризму Херсонщини, Закарпаття, Одещини та багато інших, які доводять своїм існуванням ефективність державного-приватного партнерства заради досягнення мети — сталого розвитку туризму в регіоні, якісного надання туристичних послуг, забезпечення робочими місцями місцевих жителів, стимулювання попиту та підтримання його належного рівня.

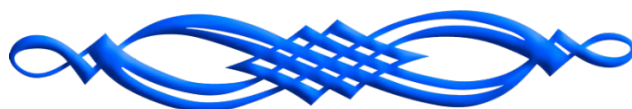
Метою створення сприятливих умов розвитку туристичних кластерів є реалізація комплексу заходів на рівні національної економіки, що дає можливість розвитку:

- ✓ розроблення та удосконалення законодавства з питань створення й регулювання діяльності кластерів в Україні;
- ✓ інформування потенційних учасників про переваги туристичних кластерів;
- ✓ державна підтримка розвитку туристичних кластерів, зниження адміністративних бар'єрів;
- ✓ підвищення ефективності системи навчання і підготовки спеціалістів у сфері туризму та готельно-ресторанної справи [3].

У сучасних умовах розвитку туризму і економіки регіонів потрібні науково-методичні основи розробки та впровадження моделей туристичних кластерів, що містять логіко-структурні зв'язки. Розвиток підприємницького сектора регіонального туристично-рекреаційного комплексу багато в чому залежить від взаємодії з громадським сектором а саме: ефективної взаємодії влади і бізнесу в туристично-рекреаційній сфері на відповідній території.

Список використаних джерел:

1. Азоев Г. Л., Челенков А. П. Конкурентные преимущества фирмы. М.: ОАО «Типография «НОВОСТИ», 2000. 256 с.
2. Брижань І. А., Савицька І. М. Вплив кластерних об'єднань на розвиток підприємств і регіонів. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. С. 189-194.
3. Андреева Г. П. Проблемы змістовного наповнення понятійного апарату інноваційної діяльності. Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Дніпропетровськ : ДНУ. 2008. Випуск 237: В 6 т. Т. II. 448-457 с.

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ, ЗАЙНЯТІСТЬ ТА ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР.

Бачинська Олена

*кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів і економіки
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Гуменюк Ірина

*кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів і економіки
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НПП ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗВО

Ефективність праці викладачів варто розглядати як один з факторів забезпечення якості освітніх продуктів ЗВО. У свою чергу, результативність праці викладацького штату визначається сукупністю чинників, реалізація яких неможлива без наявності дієвої системи мотивації науковців.

Результати праці науково-педагогічних працівників мають перспективний характер і суттєво відрізняються від праці в сфері виробництва, яка спрямована на досягнення короткострокових матеріальних результатів. Результативність роботи викладачів неможливо оцінити протягом короткого відрізка часу, оскільки її очікуваний продукт – підготовка освічених фахівців – довготривалий процес. Тому при розробці дієвих механізмів мотивації і стимулювання науково-педагогічної праці слід подолати протиріччя між тимчасовим інтересом і довгостроковою доцільністю.

Сьогодні тривожною є ситуація пов'язана з рівнем «відпливу інтелекту» з України, який є одним з найбільших у світі. За даними Державної служби статистики України, за останні 3 роки чисельність науковців зменшилась майже на 18%, а в порівнянні з 1991 р. – на 78%. Найбільша частка науковців покинули незалежну Україну в період з 1991 по 1995 рр., друга хвиля інтелектуальної міграції припала на 2008-2010 рр., а третя хвиля – на 2014-2015 рр. Безумовно відтік інтелектуального капіталу пов'язаний з відсутністю мотивації науковців. Слід відзначити, що рівень заробітної плати українського викладача один з найнижчих у світі. За офіційними урядовими даними нині середня зарплата викладача становить близько 250 доларів на місяць (табл. 1). Як бачимо, загалом посадові оклади у 2020 році порівняно з 2018 роком збільшилися лише на 19,3 %.

Єдина тарифна сітка розрядів і коефіцієнтів з оплати праці науково-педагогічних працівників

№	Посади	Розряд	Тарифні коеф-ти	Посадовий оклад, грн з округленням			Відхилення 2020 р. до 2018 р.	
				2018 р	2019 р	2020 р	+/-	%
1	Старший лаборант	6	1,45	2555	2785	3048	493	19,3
2	Асистент	16	2,79	4916	5360	5865	949	
3	Старший викладач	17	3	5286	5763	6306	1020	
4	Доцент	19	3,42	6026	6570	7189	1163	
5	Професор	20	3,64	6414	6992	7651	1237	
6	Завідувач кафедри	21	3,85	6784	7396	8093	1309	
7	Ректор	25	4,51	7947	8664	9480	1533	

Джерело: [1, с. 188]

Нарахування зарплати викладачам закладів вищої освіти має свою специфіку й відрізняється навіть від оплати праці інших працівників освітньої галузі (наприклад, учителів шкіл). Окрім оплати за окладом викладачі ЗВО отримують ряд доплат і надбавок, сума яких може перевищувати 50% окладу.

Небезпечною тенденцією є падіння престижу професії науковця, про що свідчить стан справ з аспірантурою і докторантурою. На жаль, якісний показник діяльності аспірантур та докторантур в Україні – кількість захищених дисертації, вкрай низький і коливається на рівні 25-30% від загальної чисельності випущених аспірантів і докторантів (табл. 2).

Таблиця 2

Основні показники діяльності аспірантури та докторантури в Україні

	2010 р.	2015 р.	2019 р.
<i>Кількість закладів, що мають аспірантуру на кінець року</i>	530	490	417
Кількість аспірантів на кінець року, осіб	34653	28487	25245
Прийнято до аспірантури за рік, осіб	10626	9813	7381
Випущено з аспірантури за рік, осіб	8290	7493	2913
у тому числі з захистом дисертації	1954	1958	751
<i>Кількість закладів, що мають докторантуру на кінець року</i>	263	283	253
Кількість докторантів на кінець року, осіб	1561	1821	1113
Прийнято до докторантури за рік, осіб	603	650	511
Випущено з докторантури за рік, осіб	459	563	511
у тому числі з захистом дисертації	132	169	143

Джерело: [2]

На нашу думку, система мотивації науково-педагогічних працівників вищої школи повинна базуватись на сукупній дії дев'яти мотивуючих факторів (гроші, повага, талант, інтерес, варіант, повноваження, навчання, інформація,

порядок), від рівня ефективності яких залежить якість освітніх продуктів і, як наслідок, конкурентоспроможність освітнього закладу.

Для аналізу результативності мотиваційної системи ЗВО рекомендуємо використовувати мотиваційний потенціал викладачів. Вхідними даними для аналізу є значення мотиваційних потенціалів викладачів, вихідними – заходи спрямовані на удосконалення системи управління персоналом ЗВО. Модель мотиваційної системи зображено на рисунку 1.

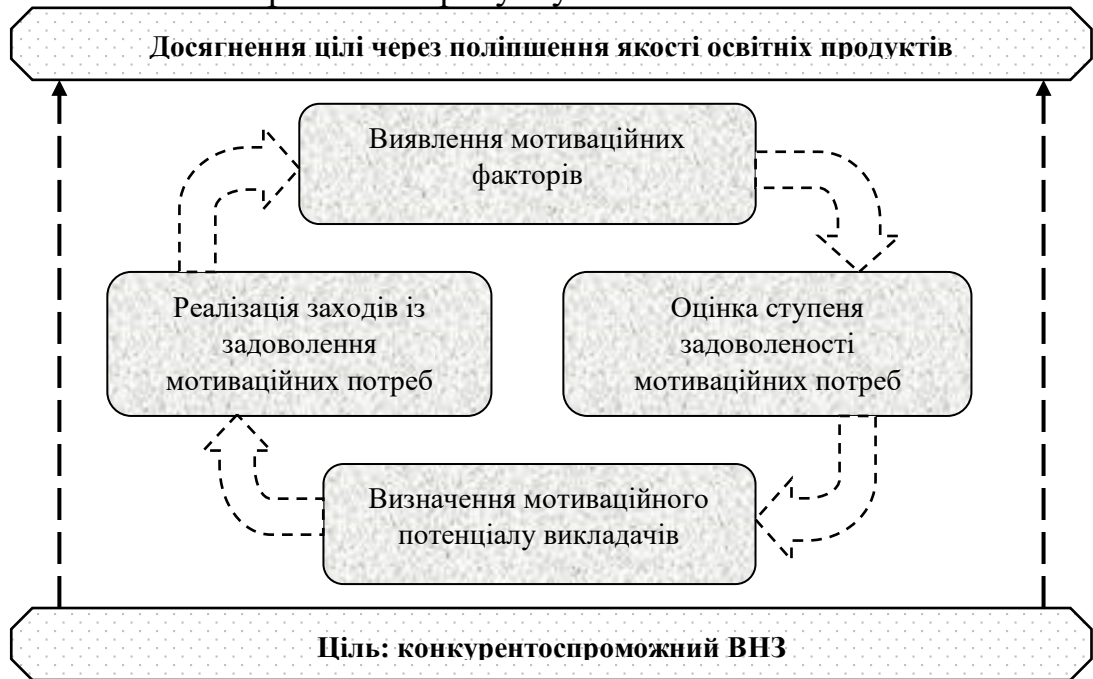
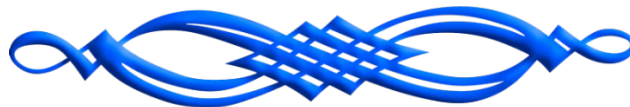

Рис. 1. Модель системи мотивації працівників ЗВО

Однак, у забезпеченні високого рівня наукових досліджень не варто покладатись лише на кошти держави. Якщо фундаментальна наука фінансується в Україні, як і в усьому світі, за рахунок державного бюджету, то прикладні дослідження та розробки слід підтримувати на паритетних засадах держави і підприємницьких структур. Світовий досвід показує, що основою для діалогу між представниками держави, науки і бізнесу є кластерний підхід до інноваційного розвитку економіки. Україні кластери потрібні і як виробничо-технологічні об'єднання, що консолідують виробничий, науковий і освітній потенціал його учасників, і як альтернатива діючій системі економічного управління країною.

Список використаних джерел:

1. Остапчук Т.П., Бірюченко С.Ю., Боровська А.О. Мотивація науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти як функція управління персоналом. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socoeconom/article/view/16711/15555>
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Грицаєнко Микола

кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь, Україна

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК СКЛАДОВА ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

В інноваційному розвитку економіки першорядну роль відіграють інформація і знання, носієм яких є людина – тобто, людський капітал, від стану якого залежить забезпечення моделі організації суспільного виробництва, яка в найбільшій мірі відповідає сучасним умовам.

В 2020-му році за індексом людського розвитку, який визначається Всесвітнім банком, Україна посіла 163-є місце серед 174 країн, пропустивши вперед Уганду (162-е місце), Тувалу (161-е місце), Туреччину (160-е місце) [1].

Індикаторами стану людського капіталу можуть слугувати показники, які доцільно розглядати в регіональному розрізі (табл. 1). Так, за валовим регіональним продуктом на одну особу, тис. грн., у 2019-му році лідирують м. Київ (283,1) і Полтавська область (123,8), відстають Чернівецька (37,4) і Луганська (16,3) області. За кількістю зайнятого населення, тис. осіб, на першому місці Дніпропетровська область (1419,6) і м. Київ (1393,8), на останньому – Волинська (381) та Луганська (308,3) області. Наявний дохід в розрахунку на одну особу, тис. грн., у 2019-му році був найбільшим у м. Києві (173,7) і Дніпропетровській області (89,0), найменшим відповідно у Донецькій (39,8) і Луганській (25,0) областях. При цьому найвища середньомісячна заробітна плата штатного працівника, тис. грн., була в м. Києві (15,8) і Донецькій області (11,7), найменша відповідно в Чернігівській (8,2), Херсонській (8,2) і Чернігівській (8,1) областях. В 2019-му році найбільша кількість студентів у коледжах, технікумах і училищах, тис. осіб, була в Дніпропетровській області (18,4) і м. Києві (17,0), найменша відповідно у Закарпатській (2,7) та Луганській (2,3) областях.

Таблиця 1

Індикатори стану людського капіталу в регіонах України в 2019-му році

	Валовий регіональний продукт, млрд. грн.	Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, тис. грн.	Середня чисельність наявного населення, тис. осіб	Зайняте населення у віці 15 років і старше, усього, тис. осіб	Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн.	Кількість студентів у коледжах, технікумах, училищах, тис. осіб	Кількість студентів університетах, академіях, інститутах, тис. осіб	Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, млн. грн.
Україна	3560,6	84,2	42027,8	16668,0	69140	10497	173,6	1266,1	27480,2
Вінницька	111,5	71,1	1552,9	662,1	65503	9299	8,3	33,1	307,8
Волинська	60,4	58,3	1033,4	381,0	53990	8663	6,2	17,8	286,2

Внесок молодих вчених у соціально-економічний розвиток Західного регіону

Дніпропетровська	369,5	114,8	3191,6	1419,6	89042	10751	18,4	89,6	8314,3
Донецька	192,3	46,0	4148,9	751,5	39843	11716	7,6	25,8	2353,0
Житомирська	77,1	62,9	1214,2	524,2	62571	8528	8,9	18,0	181,6
Закарпатська	52,4	41,7	1255,3	509,6	47852	9202	2,7	18,9	268,5
Запорізька	147,1	85,8	1696,6	745,2	76062	10480	4,3	61,9	2879,6
Івано-Франківська	78,4	57,0	1370,7	581,6	56514	8817	5,9	29,4	633,6
Київська	198,2	112,5	1774,5	772,5	76232	11003	3,8	21,1	965,0
Кіровоградська	64,4	67,8	939,3	384,9	58461	8360	4,8	8,6	183,8
Луганська	35,2	16,3	2143,9	308,3	24975	8731	2,3	17,8	452,4
Львівська	177,2	70,2	2517,1	1079,5	67353	9271	10,6	105,1	520,9
Миколаївська	79,9	70,3	1125,5	500,2	64700	9976	4,1	25,3	922,8
Одеська	173,2	72,7	2378,8	1024,4	75288	9246	9,9	85,3	395,1
Полтавська	174,1	123,8	1393,7	592,8	72843	9846	5,3	36,6	1485,5
Рівненська	56,8	49,0	1155,1	490,3	55917	8967	3,6	26,5	530,1
Сумська	68,5	63,0	1074,8	491,8	65932	8579	3,7	27,4	651,9
Тернопільська	49,1	46,8	1042,3	418,8	50536	8275	6,8	32,8	19,8
Харківська	233,3	86,9	2667,0	1266,0	66547	9081	14,9	150,4	1235,8
Херсонська	55,2	52,9	1032,8	456,1	58129	8187	5,4	19,4	100,7
Хмельницька	75,6	59,6	1259,7	537,1	58934	8672	4,1	25,8	318,9
Черкаська	93,3	76,9	1199,2	532,3	59626	8838	5,2	30,9	354,6
Чернівецька	33,9	37,4	903,0	406,7	49142	8066	6,7	19,8	122,1
Чернігівська	70,6	69,7	998,5	437,7	59972	8206	3,0	14,7	352,5
м. Київ	833,1	283,1	2959,1	1393,8	173677	15776	17,0	324,3	3643,9

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Студентів університетів, академій та інститутів, тис. осіб, у 2019-му році було найбільше в м. Києві (324,3) і Харківській (150,4) області, найменше відповідно у Чернігівській (14,7) та Кіровоградській (8,6) областях. Поточні витрати на охорону природного навколишнього середовища, млн. грн., відповідно були найбільші в Дніпропетровській області (8314,3) і м. Києві (3643,9), найменші в Херсонській (100,7) та Тернопільській (19,8) областях. Можна зробити висновок, що найвищі показники людського капіталу в м. Київ та Дніпропетровській області, найнижчі – у Луганській та Чернівецькій областях.

Існує щільна лінійна залежність між розміром валового регіонального продукту (Y) та чинниками людського капіталу:

$$Y = 45,6 - 0,036x_1 - 4,05x_2 + 2,25x_3 + 0,03x_4; R = 0,96; D = 0,92,$$

де x_1 – зайняте населення у віці 15 років і старше, усього, тис. осіб;

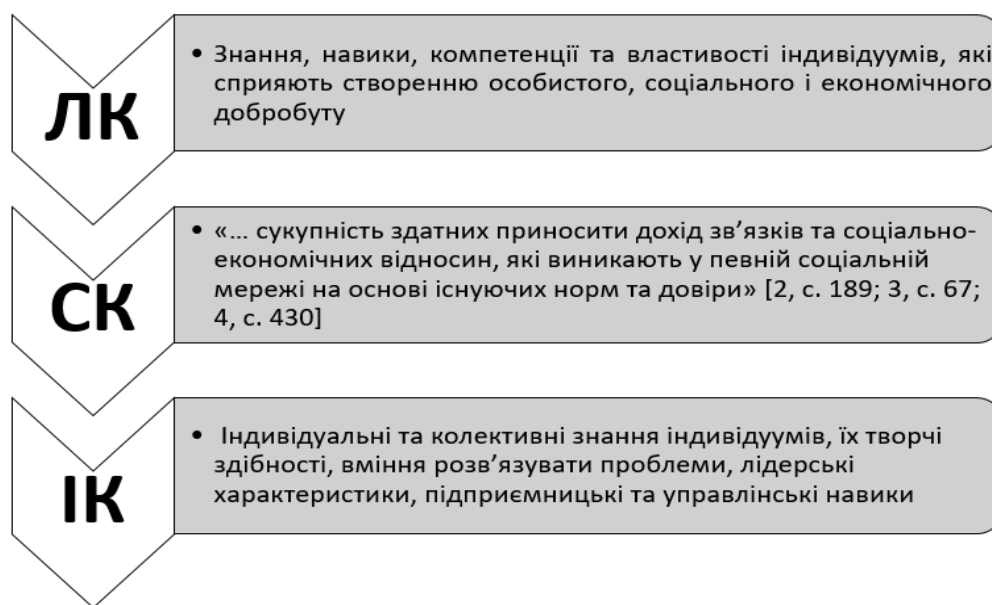
x_2 – кількість студентів у коледжах, технікумах, училищах, тис. осіб;

x_3 – кількість студентів в університетах, академіях, інститутах, тис. осіб;

x_4 – поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, млн. грн.

Найбільший вплив на розмір валового регіонального продукту серед чинників, включених в модель, здійснює кількість студентів університетів, академій, інститутів (коефіцієнт регресії 2,25), що підтверджує висновок про суттєву роль інформації і знань у розвитку економіки регіонів.

Ефективність використання людського капіталу залежить від соціального капіталу, який визначається як «... сукупність здатних приносити дохід зв'язків та соціально-економічних відносин, які виникають у певній соціальній мережі на основі існуючих норм та довіри» [2, с. 189; 3, с. 67; 4, с. 430]. За оцінками Solability – аналітичного центру стійкого розвитку – в 2020-му році Україна посіла 82-е місце серед 180-и країн світу після Лебанону (81-е місце), Сенегалу (80-е місце), Тайланду (79-е місце) [5]. На рис. 1 наведено схему взаємодії між людським, інтелектуальним і соціальним капіталами, де останній виконує головну комунікативну функцію. Соціальний капітал поєднує людський капітал з інтелектуальним завдяки створенню усталених соціальних мереж, що надає доступ до спільного використання дефіцитних ресурсів.

Рис. 1. Взаємодія людського (ЛК), інтелектуального (ІК) та соціального (СК) капіталів

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Завдяки системі норм підвищується рівень передбачуваності дій членів суспільства, що формує довіру, а також встановлює взаємну відповідальність, тим самим підвищує ефективність взаємодії між капіталами.

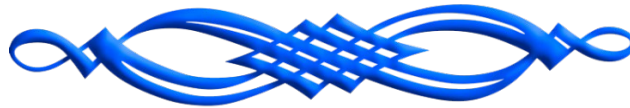
Список використаних джерел:

- Human Capital Project // The world bank : web-site. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital> (appeal date: 15.02.2021).
- Грицаєнко Г.І., Грицаєнко М.І. Соціальні інвестиції в соціальний капітал.

Бізнес Інформ. 2018. № 1. С. 188-194.

3. Грицаєнко М.І. Соціальний капітал територіальних громад та їх об'єднань. *Modern Economics.* 2017. №4. С. 63-74.
4. Hrytsaienko M., Hrytsaienko H., Andrieieva L. and Boltianska L. The Role of Social Capital in Development of Agricultural Entrepreneurship. *Modern Development Paths of Agricultural Production.* 2019. pp. 427-440.
5. The Social Capital Index 2020 // Solability : web-site. URL: <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index/social-capital> (appeal date: 15.02.2021).

Добровольська Елла

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Омелянчук Дарія

*здобувач вищої освіти ОС «Магістр» спеціальності 051 «Економіка»
Подільського державного аграрно-технічного університету
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОЇ СИЛИ В РЕГІОНІ

Нинішня демографічна ситуація в Україні викликає занепокоєння, адже за прогнозними даними відділу економічних і соціальних досліджень ООН, до 2050 року населення нашої країни становитиме близько 26 млн. осіб. Дещо оптимістичнішим є прогноз вітчизняних науковців, розроблений Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України, за яким до вказаного періоду населення України становитиме 36,3 млн. осіб. Зазначені тенденції створюють реальні загрози національній, у тому числі економічній, безпеці країни, що призведе до дефіциту трудових ресурсів, зниження обсягу валового внутрішнього продукту країни та продуктивності праці, а загалом до погіршення якості трудового потенціалу суспільства [1].

Важливим чинником та одним із основних елементів, від якого залежать кінцеві результати виробництва в економіці країни, є трудові ресурси [3]. Дослідження економічної активності населення Хмельницької області виявило помірне підвищення рівня зайнятості населення.

Кількість економічно активного населення Хмельницької області в 2019 році склала 574,6 тис. осіб, з яких кількість сільського економічно активного населення є в 1,3 рази нижчою, ніж міського і склала 243,6 тис. осіб. Питома вага сільських зайнятих складає 41,9 %, міських – 58,1% загального обсягу зайнятого населення Хмельницької області. Кількість безробітних в 2019 році

склала 45,8 тис. осіб, з яких 48,3 % займають сільські і 51,7% - міські мешканці Хмельницької області (табл. 1).

Таблиця 1

Населення Хмельницької області за економічною активністю і місцем проживання, тис. осіб за 2018-2019 рр.

Показники	2018 р.			2019 р.		
	Усього	у тому числі		Усього	у тому числі	
		міське населення	сільське населення		міське населення	сільське населення
Економічно активне населення:						
у віці 15-70 років	570,0	329,0	241,0	574,6	331,0	243,6
працездатного віку	547,7	319,5	228,2	548,9	320,2	228,7
Зайняті						
у віці 15-70 років	522,0	305,0	217,0	528,8	307,3	221,5
працездатного віку	499,7	295,5	204,2	503,2	296,5	206,7
Безробітні						
у віці 15-70 років	48,0	24,0	24,0	45,8	23,7	22,1
працездатного віку	48,0	24,0	24,0	45,7	23,7	22,0

Суттєвих змін в структурі зайнятості за видами економічної діяльності за останні роки в області не відбулося. Найбільшими за чисельністю зайнятих залишаються сільське господарство, лісове та рибне господарство, промисловість, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, будівництво, державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування.

На сучасному етапі розвитку економіки України простежуються негативні тенденції на ринку сільської праці. Зокрема, щодо значного рівня безробіття серед сільського населення й неефективного використання персоналу в сільськогосподарських підприємствах. Рівень зареєстрованого безробіття по Хмельницькій області у 2019 році склав 8,0% до економічно активного населення у віці 15–70 років і є вищим, ніж в цілому по Україні на 0,4%.

Безробіття визначається неминучим супутником ринкової економіки. Проблема сільського безробіття значно складніша, ніж забезпечення роботою міського населення. Дослідження економічної зайнятості працівників аграрної сфери свідчить, що головною причиною безробіття сільського населення є структурні зміни, пов'язані з різким спадом обсягів сільськогосподарського виробництва, а також повільне впровадження ринкових перетворень у сільській місцевості та диверсифікації економіки села. Хоча в цьому плані маємо відзначити, що вже почали відбуватися і певні позитивні зрушення [4].

Після 2015 року рівень безробіття мав тенденцію до зменшення, а у 2019 році становив 9,1 відсотка. При цьому за показником рівня зареєстрованого безробіття важко оцінити загальну ситуацію щодо зайнятості в області, оскільки він відображає лише потреби частини населення у сприятливих умовах працевлаштування за допомогою служби зайнятості. Ще одним негативним явищем, яке існує на ринку праці регіону, є тіньова економіка та неофіційне працевлаштування. Велика кількість економічно активного населення

працездатного віку працюють нелегально або зайняті не повний робочий день та сезонно. Велика кількість населення області продовжує шукати більш високооплачувану роботу за кордоном, що також не сприяє поліпшенню ситуації.

Доходи населення є одним з найважливіших показників добробуту суспільства, рівня соціально-економічного розвитку суспільства. Збільшення доходів населення призводить до зростання обсягів споживання – це, відповідно, до збільшення попиту, що, у свою чергу, стимулює розвиток виробництва [5].

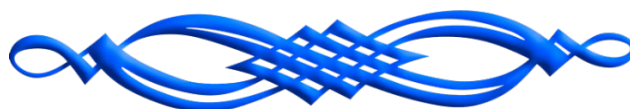
Доходи населення формуються за рахунок оплати праці робітників, виплат соціальних із фондів, підприємницьких доходів, доходів від власності, соціальних виплат та інших доходів. Основним структурним компонентом доходів населення є заробітна плата.

Рівень середньомісячної заробітної плати має тренд до поступового підвищення. У 2019 році середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника у порівнянні з 2011 року зросла на 6596,9 грн. або у 4,2 раза. Але це не означає, що рівень життя також підвищився, оскільки разом із зростанням заробітної плати зростали і ціни на товари та послуги, інфляція та курс валюти. Так, середня заробітна плата за 2011 рік склала 2075,1 грн при курсі 7,99 гривні за долар або 260 доларів. У 2019 році середня зарплата склала 8672 грн при курсі 27,7 або 313 доларів.

Демографічна ситуація в області містить ризики для майбутнього розвитку її територій, що пов'язано, головним чином, з від'ємним природним та міграційним приростом населення, незбалансованістю у співвідношенні між чоловіками та жінками, диспропорцією вікових груп, що є стримуючим фактором у режимі відтворення населення та поступово призводить до скорочення чисельності осіб працездатного віку, зростання демографічного навантаження на суспільство та економіку регіону невиробничим населенням. У ході проведеного аналізу встановлено, що середньомісячна і реальна заробітна плата зростає, але розміри середньомісячної плати коливалися в територіальному розрізі та у розрізі видів діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бажан І. Трудовий потенціал України: формування та використання: моногр. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. 144 с.
2. Качан Є., Шушпанов Д. Управління трудовими ресурсами: навч. посіб. Київ: ВД «Юрид. книга», 2005. 358 с.
3. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект. К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. 370 с.
4. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: моногр. / за ред. З. Варналія. Київ: Знання України, 2005. 498 с.
5. Сай І.А. Особливості формування трудових ресурсів в економіці. Економіка і держава. 2008. №2. С. 103-104.

Комарніцька Оксана

*аспірант, викладач кафедри фінансів та економіки
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

МІГРАЦІЙНІ ПОТОКИ НАСЕЛЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ, ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ЗВ'ЯЗКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Одразу після проголошення незалежності, формування міграційної політики в Україні відбулося практично спонтанно, за відсутності кадрів, необхідних фінансових ресурсів та в умовах складної міграційної ситуації, що в подальшому істотно вплинуло на всі міграційні процеси, коли частина економічно активного населення залишає (інколи назавжди) країну, не маючи змоги реалізувати свій потенціал.

Науковці визначають міграцію як процес переміщення населення через кордони тих чи інших територій, пов'язаний зі зміною місця проживання, що може мати постійний чи тимчасовий характер [1, с. 19].

Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні є неоднозначним. Позитивний ефект зовнішньої міграції, виявляється у значному зменшенні рівня безробіття в країні, збільшенні кількості трудових ресурсів за рахунок позитивного міграційного сальдо, а також припливу капіталу у вигляді приватних переказів, який складає значну частку від ВВП. Натомість, гостро постають проблеми втрати працівників робітничих професій, які мають значний попит в Україні та кваліфікованих кадрів.

Показники внутрішньої міграційної рухомості впливають на стан і розвиток трудового потенціалу в частині, коли населення переїжджає в регіони, де праця оплачується краще, є можливості до самовираження та самореалізації, більш зручні умови праці, місцевість сприяє зміцненню здоров'я або його підтримці тощо. Однак, на жаль є і негативні моменти міграційних процесів, це - скорочення трудового потенціалу в наслідок розриву сімейних зв'язків, відстрочення шлюбів та народження дітей, труднощів переїзду та адаптації до нових умов життя, що негативно впливає на здоров'я мігрантів, частоту їх захворюваності.

Особливо актуальним є дане питання для України, де спостерігається низький рівень розвитку економіки, незадовільний життєвий рівень більшості населення та ін.

За даними соціологічних досліджень, основним чинником мобільності осіб з відповідним загальноосвітнім рівнем є їх молодість. Прагнення перейти з одного підприємства на інше або переїхати в іншу місцевість є обернено пропорційним вікові працівника. Оскільки у міграції беруть участь переважно люди молодших вікових груп, у місцях їх прибуття зростає частка молоді, що створює підґрунтя для покращання демографічної ситуації (створення сім'ї, зростання народжуваності, зменшення частки населення старшого віку, а отже, і загальних коефіцієнтів смертності), накопичення якісного трудового потенціалу. Працівники вищої кваліфікації змінюють місце роботи рідше, ніж

нижчої. Низька заробітна плата є однією з причин зміни місця роботи. Працівники, які не мають на даному підприємстві перспективи зростання, часто значно мобільніші за тих, у кого є такі перспективи [2, с. 29].

Підприємства в складних економічних умовах стоять перед важким вибором. Вони змушені замінити існуючий висококваліфікований персонал який вимагає достойної заробітної плати за свою роботу віддаючи перевагу низькооплачуваним некваліфікованим працівникам, чим змушують емігрувати найбільш досвідчену робочу силу. І так досить високий рівень міграції до країн Європи, на даний час ще більше змінюється та завдає втрат українським підприємствам. Незмінними у негативному сенсі залишаються високий рівень прихованого безробіття, старіння населення та депопуляція, участь працездатного населення у бойових діях, що значно скорочує чисельність трудового потенціалу України та його можливості.

Отже, важкі життєві умови, низька заробітна плата, неспроможність реалізувати себе у професійній сфері спонукають багатьох українців приймати ризиковані пропозиції працевлаштування за кордоном і погоджуватися на умови праці, на які в іншій ситуації вони б не погодилися. Трудові мігранти, здебільшого з вищою освітою, за кордоном задовольняють попит на тяжку фізичну роботу, яку відмовляються виконувати місцеві жителі, що зводить нанівець трудовий потенціал вітчизняного дипломованого спеціаліста.

Отже, в сучасних умовах чисельність і склад населення, як в Україні в цілому, так і в Хмельницькій області значною мірою змінюється під впливом міграційних процесів, що ускладнюють демографічну ситуацію загостренням зростання кількості міграційних потоків, яким притаманні динамічність та невпорядкованість. В процесі дослідження встановлено, що Хмельницька область виступає постачальником робочої сили як в інші регіони України, так і в інші країни, що зменшує чисельність і масштаби трудового потенціалу регіону. Проте, з 2019 року спостерігається зменшення сальдо міграції, що свідчить про зниження інтенсивності міграційних потоків, яка пов'язана із пандемією.

Регулювання трудових міграцій в основному лежить в площині зайнятості через регулювання ринку праці, а тому окрему увагу заслуговує дослідження потенційних наслідків від входження України у світовий та регіональні ринки праці та ринок праці Європейського Союзу. За умов посилення світової економічної кризи міграційні процеси набувають інших форм. На ринку праці західних країн українці займали чільне місце, оскільки робоча сила їх була найдешевша, а якість роботи висока. Однак негативні явища в економіках багатьох країн Європейського Союзу змусило наших співвітчизників повертатись назад до України в цілому та Хмельницьку область зокрема.

Кадрові ризики підприємств у зв'язку з помітним дефіцитом робочої сили постійно посилюються, а укомплектованість окремих із них залишається неповною. З огляду на реальні тенденції розвитку трудового потенціалу низки раніше провідних підприємств, можна прогнозувати ускладнення в кадровому забезпеченні в найближчі періоди, адже якщо в його складі значна частка осіб, які старші за 45–50 років, а робочі місця непривабливі для молоді (низька

заробітна плата, несприятливі умови праці тощо) і підприємство не займається власною модернізацією, то можуть бути непередбачувані наслідки для його майбутнього. Адже кількості молоді, яка вступає в трудове життя, не вистачить навіть на просте заміщення працюючих передпенсійного і пенсійного віку, а це, за офіційною статистикою, – більшість нині зайнятих в економіці. Складніше за все буде забезпечити втрати робітників фізичної праці – групи кваліфікованих робітників індустріальних галузей економіки та сільського господарства. Це стосується, певною мірою, і нині успішних в фінансово-економічному відношенні підприємств, які можуть відчувати труднощі з кадровим забезпеченням і не лише за робітничими професіями в найближчі 10–15 років. Як вихід – підвищення ефективності праці на основі модернізації економіки з великою складовою інноваційних технологій, що передбачає необхідність ефективних кроків у розвитку трудового потенціалу підприємств.

Якщо на показник загального міграційного сальдо для держави в цілому внутрішні міграційні процеси не здійснюють ніякого впливу, то для будь-якої адміністративно-територіальної одиниці роль внутрішніх і зовнішніх міграційних потоків може бути дуже значна і неоднозначна. Загалом, для області найбільш відчутною була міжрегіональна міграція, за рахунок якої повністю сформувався міграційне скорочення населення.

Як свідчать статистичні дані Хмельниччина щороку втрачає значну кількість працездатного населення через міграцію саме всередині країни. Такі внутрішньообласні міграції найчастіше обумовлені економічними причинами, зокрема значна їх частка відбувається в основному у напрямку «село – місто» у пошуках заробітку, що нині здебільшого пов'язано з кращими можливостями працевлаштування, навчання, які людина може мати в місті, а також зі значними відмінностями в умовах праці та побуту. Внутрішня міграція наносить додаткове навантаження на ринок праці регіону, що впливає на збільшення рівня безробіття та навантаження кількості безробітних на одне робоче місце у регіоні.

Головними чинниками посилення трудової міграції сьогодні виступають незадовільний попит на робочу силу в Україні, низький рівень оплати праці, приваблива матеріальна оцінка трудової діяльності та зростання попиту на працю іноземців за кордоном [3, с. 32]. Так, за останні роки міграційні процеси за типом поселень в Хмельницькому регіоні характеризуються тенденціями відпливу сільських мешканців до міст і, відповідно, збільшенням чисельності міського населення.

Як показали результати дослідження в регіоні склалась несприятлива соціально-економічна ситуація, оскільки, інтенсивність міграційних процесів виступає індикатором зниження рівня життя населення, яка не сприяє поліпшенню міграційних процесів. Найбільші втрати несуть сільські поселення, що обумовлюються прискореними тенденціями зростання вибуття і скорочення прибуття населення на ці території, що спричинило різке загострення структурних диспропорцій економіки України, продемонструвало неієдздатність моделі ринкової економіки, яка встановилася у попередні роки.

Отже, при значному зменшенні чисельності жителів регіону особливо небезпечною залишається ситуація у сільській місцевості, де інтенсивність міграційного скорочення значно вища, ніж у місті. Це пов'язано перш за все з гіршими умовами проживання, недостатньо розвинутою соціальною інфраструктурою, відсутністю роботи тощо. Таким чином наявний трудовий потенціал сільської місцевості погіршується не лише якісно в зв'язку з відсутністю можливості до навчання та самовдосконалення але й кількісно, в зв'язку з міграційними потоками.

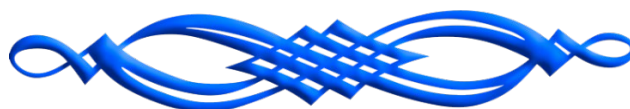
Оскільки Поділля – регіон із яскраво окресленою сільськогосподарською спеціалізацією, тому вагому роль у економічному розвитку Хмельниччини відіграє сільське господарство. Враховуючи це, відтік населення з сільської місцевості зменшує її трудовий потенціал, що веде до занепаду сільськогосподарського виробництва.

Висновки. Визначено залежність міграційної поведінки від факторів «виштовхування», які підвищують рівень міграційного потенціалу та каталізують його реалізацію. Тому пріоритетними напрямками регулювання міграційних процесів слід визначити: 1) з попереджувальною метою мінімізувати фактори виштовхування, що активізують міграційну поведінку населення; 2) позитивізувати наслідки міграційних процесів, тобто впроваджувати заходи щодо компенсації втрат від міграції населення, 3) удосконалити стратегічні регіональні плани у кількісному та якісному вираженнях міграційного руху.

На нашу думку, для поліпшення ситуації яка склалась необхідно перш за все вжити наступних заходів: державне регулювання зайнятості в регіоні; надання пільг підприємствам, які здійснюють працевлаштування вперше; поліпшення податкового законодавства, та сприяння розвитку малого підприємництва; юридичний супровід тих хто хоче відкрити приватне підприємство; покращити співпрацю навчальних закладів з роботодавцями.

Список використаних джерел:

1. Миграция населения: теория, политика: Учебное пособие / [д-р экон. наук, проф. Воробьева О.Д., д-р экон. наук, проф. Топилин А.В., д-р социол. наук, Мукомель В.И. и др.] ; Под редакцией д-р экон. наук, проф., профессора О.Д. Воробьевой, д-р экон. наук, проф. А.В. Топилина, Москва: Экономическое образование, 2012. 364 с.
2. Буркинський Б.В., Нижник В.М., Ніколайчук М.В. Ефективність використання трудового потенціалу: теорія і практика: монографія /Б. В. Буркинський, В. М. Нижник, М. В. Ніколайчук. Хмельницький: ХНУ, 2009. 223 с.
3. Якість трудового потенціалу та управління трудовою сферою в Україні: соціальна експертиза: Монографія / О.І. Амоша, О.Ф. Новикова, В.П. Антонюк, Л.В. Шаульська, та ін. / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2006. 208 с.

Лаврук Наталія

*кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів та економіки
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

РОЛЬ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ВІДТВОРЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ

Добробут та благополуччя кожної держави та її регіонів безпосередньо залежить від способів мобілізації ресурсного потенціалу. Приклади таких держав, як Швейцарія, Японія, Тайвань, Південна Корея, Сінгапур, Гонконг та інших свідчать про те, що навіть із дефіцитом природних ресурсів можна досягти суттєвих економічних та соціальних результатів завдяки ефективному використанню існуючого трудового й адміністративного потенціалу.

Сьогодні маємо той факт, що динамічно розвиваються ті регіони країн і світу, де функціонування економіки підпорядковано, передусім, інтересам людини, а регіональна політика орієнтована на збереження та ефективно залучення в економіку головного ресурсу – людського, створення умов для високоєфективної праці, розвитку особистості, задоволення матеріальних і духовних інтересів, прав і свобод.

Вагомий внесок у розроблення науково-методичних засад управління процесом відтворення, формування та використання трудового потенціалу зробили: Д. Богиня, О. Бугуцький, В. Горкавий, О. Гудзинський, В. Дієсперов, Ю. Краснов, О. Грішнова, Е. Лібанова та інші науковці.

Враховуючи тенденції світового розвитку, зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема констатують, що найпривабливіші перспективи в новому тисячолітті очікують ті території, які матимуть людський потенціал, зокрема трудоворесурсне забезпечення, що за кількістю та якістю відповідатиме вимогам часу, перспективам інноваційного розвитку, новітнім потребам економіки та суспільства.

З розвитком науково-технічного прогресу в структурі економічного потенціалу зростає значення його трудового чинника, оскільки речові матеріальні елементи виробництва перетворюються в діючі продуктивні сили лише в тому випадку, коли до виробничого процесу включається людина. Люди, що володіють відповідними здібностями і професійними навичками, є головною продуктивною силою, а ступінь уміння населення створювати споживні вартості, засоби до праці стає важливою передумовою сукупного виробництва, а, отже – головним фактором нагромадження багатства [1].

Соціально-економічне зростання будь-якого суспільства базується передусім на розвитку та ефективному використанні найціннішого ресурсу сьогодення – трудового потенціалу суспільства та посиленні його інноваційної активності.

Трудовий потенціал є економічною категорією, яка виражає взаємовідносини між людьми з приводу ефективного відтворення елементів суспільного виробництва та їх привласнення з метою задоволення потреб

особистості, сім'ї, організацій, регіонів, держави, вирішення глобальних проблем людства. Функціонування трудового потенціалу відбувається на певних етапах його відтворювального циклу – формування, реалізації, використання, збереження та розвитку, які є взаємопов'язаними і взаємообумовленими.

Неефективні реалізація і використання наявного трудового потенціалу призводять до його кількісного скорочення та погіршення якості, що, у свою чергу, знижує рівень життя населення та становить загрозу для економічної та соціальної безпеки країни та її регіонів.

До Західного (Карпатського) економічного регіону в Україні прийнято відносити територію Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей, що становить 9,4% території України. Карпатський регіон межує з Польщею, Румунією, Молдовою, Угорщиною і Словаччиною.

Впродовж останніх десяти років в Карпатському регіоні чисельність постійного населення зменшилась на 66,3 тис. осіб, або на 1,1%. Станом на 1 січня 2020 р. тут проживає близько 6009,9 тис. осіб, що становить 14,4% населення України. Сільське населення складає 43,6% всього населення регіону. Найвища частка селян у структурі населення Закарпатської області – 62,8%. У Львівській області, навпаки, переважають мешканці міст, їх частка склала 61,1% [3].

У демографічній ситуації регіону є негативна тенденція. Починаючи з 2010р. в Закарпатській області спостерігається скорочення населення. Якщо у 2010 р. скорочення становило 2546 особи, у 2015р. скорочення населення Західного регіону прискорилося до 6891 особи на рік. А на початок 2020 р. темп скорочення зріс до 20845 осіб [3].

Темп скорочення чисельності наявного населення за останній рік становив 99,65%. Негативні тенденції намітились в усіх областях Західного регіону: в Івано-Франківській (темп скорочення чисельності наявного населення на 01.01.2020 р. до 01.01.2019 р. склав 99,62%), у Чернівецькій (99,7%), у Львівській (99,6%) області та Закарпатській (99,76%) областях. Порівняно з підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 р. кількість населення області зменшилася на 1002,4 тис. осіб, або на 14,2%, у тому числі міського населення – на 543,2 тис. осіб (11,6%), сільського – на 459,2 тис. осіб (20,1%) [4].

Рівні економічної активності і зайнятості населення працездатного віку в Івано-Франківській області дещо нижчі (60,3%), ніж в Закарпатській і Львівській областях. У 2019 р. вони становили відповідно 60,6 і 61,1%. В Чернівецькій області аналогічний показник у 2019р. становив 62,1%. Слід відмітити, що показники економічної активності і зайнятості населення працездатного віку, зафіксовані в Західному регіону у 2019 р., є одними з найнижчих серед всіх регіонів України, найгірші показник економічної активності у областях: Тернопільській (58,8%), Донецькій (58,1%), Волинській (55,9%). Зміни в структурі зайнятості характеризуються зменшенням частки зайнятих в промисловості та АПК і зростанням питомої ваги зайнятих у торгівлі, діяльності готелів та ресторанів [2].

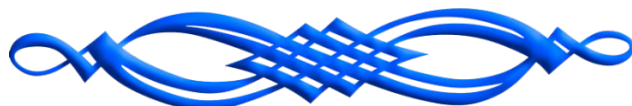
Основними напрямками розв'язання проблем розвитку трудового потенціалу України є: забезпечення розширеного відтворення населення і продовження тривалості його трудової діяльності; всебічний розвиток інтелектуальних, духовних та фізичних здібностей; забезпечення ринку праці висококваліфікованою робочою силою; створення матеріально-технічних і соціально-економічних передумов для продуктивної зайнятості населення; забезпечення захисту прав і гарантій праці; посилення відтворювальної, стимулюючої та регулюючої функцій заробітної плати та підвищення трудових доходів; зниження рівня виробничого травматизму і професійних захворювань[5].

Основними особливостями формування і реалізації трудового потенціалу у відтворенні економічного потенціалу західного регіону є: значне погіршення співвідношення між працездатним і непрацездатним населенням; високі показники нереалізованого трудового потенціалу (економічно неактивне населення); суттєве обмеження пропозиції кваліфікованої робочої сили; зростання обсягів та рівня офіційного і прихованого безробіття; збереження високих обсягів трудової міграції; розвиток інтелектуальної міграції, головним чином серед молоді.

Отже, ефективне функціонування ринкової економіки в регіонах вимагає вирішення складних завдань, серед яких – максимально повне використання потенційних можливостей, формування здатності швидко адаптуватися до змінної ситуації на ринку. А також дані проблеми є характерними для більшості прикордонних областей України, і тому необхідно більш глибоко і зважено формулювати пріоритети державної політики регіонального розвитку у стратегічних документах та розробляти інструменти їх досягнення з урахуванням значного загострення соціальних проблем, тенденцій формування нової регіональної політики ЄС.

Список використаних джерел:

1. Маркс К. Сочинения: в 50 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – [2-е изд.]. – М.: Политиздат, 1955 -1981. Т. 26. – 1978. – 286 с.
2. Економічна активність населення України 2018: Статистичний збірник / Державна служба статистики України: [Електронний ресурс]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/zb_EAN_2018.pdf
3. Населення України за 2019 рік: Демографічний щорічник / Державна служба статистики України: [Електронний ресурс]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_nas_2019.pdf
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Ресурсний потенціал регіону : навч. посіб. / авт.-упоряд. : М. К. Орлатий, С. А. Романюк, І. О. Дегтярьова та ін. ; за заг. ред. М. К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2014. – 724 с.

Місько Алла

*викладач кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА МОТИВАЦІЮ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ

Корпоративна культура – один із найефективніших засобів мотивації та залучення працівників, що позитивно впливає на стабілізацію та сталий розвиток соціально-трудова відносин. Такий вплив буде спрямований на позитивні зміни в мотиваційних функціях культури, розвитку довірливих відносин між працівником і роботодавцем в основних питаннях.

Сутність корпоративної культури – це специфічна форма існування взаємозалежної системи, яка включає в себе ієрархію цінностей, що домінують серед співробітників організації та сукупність способів їх реалізації, що переважають в ній на певному етапі розвитку [5].

Найслабше місце у корпоративній культурі вітчизняних підприємств – мотиваційні функції, а саме: ігнорування пунктів колективного договору, використання керівництвом службового становища у власних цілях, недотримання кодексу корпоративної культури працівника, висока диференціація між доходами керівника та підлеглих працівників тощо. [1]

Корпоративна культура підприємства дає змогу розв'язати дві ключові проблеми: встановити оптимальні зв'язки підприємства із зовнішнім середовищем (зовнішня адаптація) та сприяти стабільній та продуктивній роботі персоналу на партнерських засадах (внутрішня інтеграція) [4].

Характерним для багатьох українських підприємств залишається направленість найманих працівників на вирішення окремих проблем, при цьому не формуючи загальні цінності, цілі і принципи поведінки у компанії, що породжує існування декількох субкультур в межах однієї організації.

Більшість вчених, які займаються питаннями організаційної культури стверджують, що організаційна культура здійснює потужний вплив на виробничі показники і довгострокову ефективність підприємства, окремих найманих працівників, їх моральні якості, відданість справі, продуктивність праці, стан фізичного і емоційного добробуту.

Налагодження культури в організації є тим ґрунтом, який дозволяє поєднати зусилля керівництва і лінійного персоналу для досягнення цілей і задач організації.

Завдяки своїм специфічним функціям та спрямованості (позитивній чи негативній) корпоративна культура може значно впливати на трудову поведінку, мотивацію саморозвитку працівників, а також на деградацію трудового потенціалу підприємства.

Роль корпоративної культури часто недооцінюється роботодавцями у мотивації трудової діяльності, що негативно позначається на соціально-трудова відносинах, в результаті чого виникають конфлікти. Корпоративна

культура є невід'ємною частиною адміністративної, морально-психологічної, соціально-економічної мотивації персоналу до ефективної праці, взаємодії працівників, професійного зростання, прояву ініціативності тощо. Формування методів мотиваційного впливу має відбуватися на основі соціального діалогу між керівництвом і працівниками, в напрямку реалізації цілей колективно-договірної регулювання праці. Методами мотивації можуть стати усі форми матеріального і нематеріального стимулювання та покарання працівників: зміна розміру заробітної плати, величини премій, компенсаційних пакетів, різноманітних пільг, зміна посади в рамках організації, надання можливості підвищення кваліфікації за рахунок підприємства, надання повноважень прийняття рішень у роботі тощо. Але якщо працівниками буде помічена відсутність реалізації проголошених корпоративних цінностей з боку керівництва, корпоративна культура втрачає свою ефективність і позитивний вплив на соціально-трудова відносини в межах компанії [2].

Отже, корпоративна культура суттєво впливає на трудову поведінку, мотивацію саморозвитку персоналу, зміну рівня трудового потенціалу підприємства завдяки своїм специфічним функціям та спеціалізації.

За умов правильно сформованої стратегії корпоративної культури підприємство отримує можливість успішного розвитку діяльності загалом і персоналу, зокрема. Для цього необхідно застосувати сукупність різних важелів стосовно формування, підтримки та розвитку мотивації діяльності персоналу підприємства.

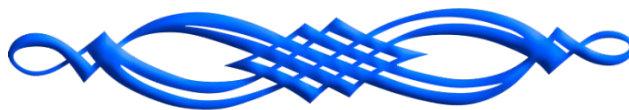
На сучасних підприємствах недостатньо враховуються психологічні аспекти мотивації при виборі напрямку професійної, виробничо-організаційної та інноваційної діяльності у сфері управління персоналом.

Потужна корпоративна культура повинна бути побудована на етичних принципах ведення бізнесу, соціальній відповідальності та моральних цінностях. Це передбачає дотримання громадянської позиції, відкритість і щирість турботу про персонал. Корпоративна культура розвивається і впроваджується управліннями вищого рівня за умови підтримки колективу, ефективної взаємодії формальних і неформальних лідерів. Важливими елементами реалізації ефективної корпоративної стратегії є розвиток корпоративної культури, дотримання етики бізнесу, організації ефективної міжфункціональної командної праці та діяльності стратегічних підприємств, що має важливе соціально-економічне значення.

Список використаних джерел:

1. Башук Т.О. Доцільність формування корпоративної культури на підприємстві. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 2. С. 179-184.
2. Мозгова О.О. Сучасні моделі корпоративної культури. URL: http://www.rusnauka.com/23_WP_2011/Economics/10_91230.doc.htm.
3. Семикіна М.В. Діагностика впливу корпоративної культури на стан соціально-трудова відносин. *Соціально-трудова відносини: теорія та практика: зб. наук. пр.* 2015. № 2 (10). С. 54-63.

4. Смоленюк П.С. Корпоративна культура як основа розвитку організації. *Наука й економіка*. 2010. № 1. С.123-128.
5. Чернишова Т.О., Немченко Т. А. Деякі аспекти корпоративної культури організації. *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*. 2010. вип. 17.

Рокотянська Анастасія
*аспірантка кафедри регіональної політики та публічного
адміністрування Одеського регіонального інституту
державного управління НАДУ при Президентіві України
м. Одеса, Україна*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОВІРИ ЧЕРЕЗ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах розвитку країни, реформування та передачі повноважень органів виконавчої влади з центрального на місцевий рівень, укрупнення районів, зайнятість населення, виступає важливим чинником формування соціальної довіри на рівні регіону.

Розробляючи нові стратегії та плани соціально-економічного розвитку, кожен регіон зацікавлений у зниженні рівня безробіття, розвитку ринку праці, виходу з тіньової зайнятості населення, удосконаленню регулювання міграційними процесами та підвищенні якості надання соціальних послуг у сфері зайнятості Державною службою зайнятості або іншими надавачами соціальних послуг у сфері зайнятості населення.

Соціальними послугами у сфері зайнятості виступають: адаптація на робочому місці, наставництво (стажування), супровід на робочому місці, послуги перекладу (жестовою мовою), транспортування до місця/ з роботи, представництво інтересів, соціально-психологічна реабілітація, послуга соціальної інтеграції та реінтеграції та інше [1].

Аналізуючи сучасний стан надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення у Західному регіоні України, за допомогою Реєстру надавачів соціальних послуг (далі - Реєстр) [2], розробленого та впровадженого у тестовому режимі Міністерством соціальної політики України (далі - Мінсоцполітики) було виявлено недостатньо розвинену систему надання соціальних послуг (Таблиця 1.1.), що у даному випадку не сприяє формування соціальної довіри серед населення регіону. У межах дослідження регіону за основу було взято такі стандартизовані види соціальних послуг як:

а) «162.1 - Соціально-трудова адаптація», яка здійснюється для пристосування осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі осіб з інвалідністю, осіб, які перебували у спеціалізованих або інтернатних закладах, осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження або

позбавлення волі на певний строк, до нових трудових умов, здійснення своїх безпосередніх трудових обов'язків [3];

б) «165 - Соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці», що за стандартом передбачає комплекс заходів, які мають на меті підтримку отримувача соціальних послуг в процесі подолання життєвих труднощів, а саме: відновлення та підвищення соціального статусу у суспільстві, виконання ролі посередника (організація консультацій інших фахівців, супровід та представлення інтересів отримувача послуг, допомога в оформленні документів тощо) [4].

Таблиця 1.1.

Кількість організацій з надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення за критерієм «Соціально-трудова адаптація» та «Соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці» у Західному регіоні України

Область	Державні/районі/місцеві центри зайнятості	Центри надання соціальних послуг	Громадські організації та благодійні фонди
Львівська область	29	4	10
Чернівецька область	14	-	1
Волинська область	19	-	1
Закарпатська область	15	-	1
Рівненська область	18	-	1
Тернопільська область	17	1	1
Івано-Франківська область	17	-	1

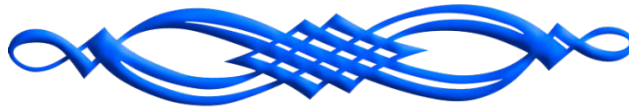
Отже, аналізуючи Таблицю 1.1., а саме кількісні показники організацій, які надають соціальні послуги у сфері зайнятості населення, можна зробити висновок, що єдиною областю у Західному регіоні України, яка забезпечена надавачами соціальних послуг є Львівська область. Також виходячи з наведених даних у таблиці спостерігається тенденція до надання соціальних послуг у сфері зайнятості переважно в Державних центрах зайнятості, не розвиненим є надання послуг у Центрах надання соціальних послуг, які повинні опікуватися особами, які опинилися в складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, у тому числі при працевлаштуванні. Поодинокими випадками є надання соціальних послуг благодійними організаціями та фондами допомоги.

Здійснивши огляд забезпечення надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення в Західному регіоні України, доцільним є вдосконалити та розвинути систему користування послугами соціально незахищених верств

населення регіону. З цією метою Державним центрам зайнятості необхідно здійснювати укладання договорів з надавачами соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах, які повинні створювати центри/відділи надання соціальних послуг, де працівник центру зайнятості або ж фахівець із соціальної роботи надавав би за потребою, такі послуги мешканцям громади, що сприяло б формуванню соціальної довіри громади до влади. Такі центри/відділи соціальних послуг повинні забезпечувати найкращі інтереси громади, сприяючи зростанню показників зайнятості населення у регіоні.

Список використаних джерел:

1. Міністерства соціальної політики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/>
2. Реєстр надавачів соціальних послуг URL: <https://www.msp.gov.ua/content/reestr-nadavachiv-socialnih-poslug.html>
3. Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації Мінсоцполітики України; Наказ, Стандарт, Картка [...] від 18.05.2015 № 514.
4. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці Мінсоцполітики України; Наказ, Стандарт, Форма типового документа [...] від 21.09.2016 № 1044.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Бачинська Марина,

*кандидат педагогічних наук, викладач соціальних дисциплін
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу.
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОЗВИТКУ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВСЬКОЇ Й СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Вступ. Робота з людьми з особливими потребами є одним з найбільш складних аспектів соціальної роботи та передбачає особливу увагу і соціальний захист з боку суспільства, держави. Необхідність вдосконалення системи соціальних послуг, підвищення якості обслуговування з урахуванням специфічних потреб клієнтів, розширення ринку соціальних послуг шляхом впровадження в сучасну практику перевірених традиційних технологій і застосування інноваційних наукових розробок – все це зробить життя людей з обмеженими можливостями більш комфортним та сприятиме їх особистісному становленню й розвитку їхнього творчого потенціалу.

Оскільки основою соціальної роботи з даною категорією громадян є реабілітація, що сприяє формуванню і зміцненню психофізіологічного, професійного і соціокультурного потенціалу особистості, розвитку інноваційних підходів та технологій соціальної роботи, то використання арт-терапевтичних технологій при реабілітаційній роботі з людьми з функціональними обмеженнями набуває в умовах сьогодення особливої актуальності. Такі методики є важливими, оскільки, як зазначає дослідниця О. Медведєва «Мистецтво, арт-терапія є джерелом нових позитивних вражень особистості, вона породжує нові креативні потреби та способи їх задоволення в тому чи іншому виді мистецтва. Тож підвищення естетичних потреб учнів та студентів із функціональними обмеженнями, активізація їхніх потенційних можливостей у практичній художній діяльності та творчості – це і є реалізація соціально-психологічної функції мистецтва» [3, с. 20]. Саме такий підхід дозволяє нам визначити мистецтво і, зокрема, арт-терапію як основний компонент соціально-психологічної адаптації учнівської та студентської молоді із функціональними обмеженнями в соціокультурному середовищі, унікальну технологію їх особистісного становлення шляхом формування ціннісного ставлення до власного життя та життя оточуючих.

Питаннями вивчення особливостей впливу арт-терапії на процеси реабілітації та соціокультурної інтеграції учнівської й студентської молоді з інвалідністю займалися й продовжуються займатися чимало відчизняних дослідників: Н. Каншоністова, М. Козігора, В. Кондрашин, С. Миронова, Л. Обухова, Л. Одинченко, М. Плоткін, О. Сорока, Л. Тіхонович, О. Чебикіна та ін.). Заслужують на увагу роботи, присвячені організації реабілітаційної роботи через методи арт-терапії (Т. Зінкевич-Євстігнеєва, А. Копитін, А.

Панова, О. Холстова, І. Малишевська, Л. Шаповал та ін.). Однак, варто зазначити, що враховуючи багатогранність, поліфункціональність, перспективність, доступність, оригінальність, результативність арт-терапевтичних методик, ця проблематика продовжує цікавити вчених на сучасному етапі соціокультурного розвитку нашого суспільства. Що й зумовило вибір тематики нашого дослідження.

Основна частина. Ефективність шляхів реабілітації людей з особливими потребами через лікування мистецтвом (арт-терапії) є перспективним через здатність до перенесення акценту з дефектів людини на її здібності, що дозволяє спиратися на культурологічний підхід до реабілітації. Культура є ключовою умовою розвитку людини, а її значення не обмежується рекреаційними функціями. Більш того, розвиток відбувається не при пасивному споживанні надбань культури,

а в процесі активного оволодіння нею. Творчі імпульси такого розвитку завжди давало мистецтво.

Саме в культурно-дозвілєвій діяльності стає можливим вільне творче самовираження, оптимально розвиваються інтелектуальні та емоційні, духовні і фізичні ресурси людини, що дозволяє підвищити рівень психологічного спокою та стабілізувати емоційний стан окремої особистості або групи людей.

Основними функціями арт-терапії є: катарсична (яка звільняє від негативних станів); регулятивна (зняття нервово-психічної напруги, регуляція психосома-тичних процесів, моделювання позитивного психоемоційного стану); комунікатив-но-рефлексивна (забезпечує корекцію порушень спілкування, формування адекватної міжособистісного поведінки, самооцінки).

Важливо звернути увагу на те, що арт-терапії не робиться акцент на цілеспрямоване навчання і, отже, оволодіння практичними навичками і вміннями в будь-якому вигляді художньої діяльності.

Ефективність арт-терапії зростає, якщо її проводити у формі групових занять і заохочувати учнівську та студентську молодь до виконання різних цікавих завдань, наприклад:

1) предметно-тематичні вправи – людина та її предметно-соціальне оточення (наприклад, «Родинне дерево», «Моє захоплення»);

2) образно-символічний тип, для якого характерним є відображення у творчості різних моральних категорій («Добро», «Зло», «Щастя». Відбувається перенесення образів, створених уявою людини, у реальність, що допомагає їй вчитися конструктивним шляхом виражати свої емоції та почуття, розкривати власні творчі здібності [1; 2].

3) ігри-вправи із активним застосуванням зображувальних матеріалів (фарб, олівців, паперу, пластиліну, воскової крейди, маркерів тощо), спонукання підростаючого покоління до вивчення їх фізичних властивостей та зображувальних можливостей – «Малювання пальцями», активна робота з кольорами (кольоротерапію), пластиліном, тістом.

Арт-терапевтична робота обов'язково передбачає врахування особливостей психіки та емоційного стану учнівської та студентської молоді з

інвалідністю. На думку С. Миронової, під час занять з арт-терапії можуть виникнути такі труднощі як: підвищена втомлюваність, розсіяна увага, сповільнений темп сприймання, тривале входження в процес роботи.

Слід зазначити, що арт-терапія є ефективною за умови дотримання спеціалістом певної послідовності етапів, зокрема:

- 1) допомога учню (студенту) в підготовці до створення образу (читання казок, вибір матеріалів для творчої роботи);
- 2) творчо-діяльнісний етап (праця над створенням зображення);
- 3) обговорення створеного образу зі спеціалістами;
- 4) доопрацювання художнього образу за бажанням людини або в разі виникнення необхідності;
- 5) презентація та обговорення створених образів на різних творчо-сімейних заходах. [4].

Важливими інструментами, якими керується фахівець під час проведення арт-терапії є її методи. Серед них, в свою чергу, можна виділити такі:

Лялькотерапія як одна з арт-терапевтичних методик застосовується з метою навчання учнів ідентифікації зі своїм улюбленим героєм мультфільму, книги або казки з використанням іграшок. Чимало науковців переконані, що лялькотерапія є одним з різновидів терапії мистецтвом. Суть лялькотерапії полягає у використанні ляльки як базового об'єкту психоемоційної взаємодії. Це дозволяє зняти негативні емоційні прояви, навчитися долати конфліктні ситуації формувати важливі навички самообслуговування.

Музикотерапія як один з видів терапії мистецтвом, сприяє покращенню комунікативних навичок, активності в міжособистісній взаємодії та соціалізації. Цей терапевтичний метод допомагає коригувати функціонально-рухову діяльність. Музична терапія викликає позитивні емоції, покращує інтелектуальну діяльність учнів (студентів).

Ізотерапія – це метод, що полягає у створенні спонтанного малюнка. Це допомагає дитині вільно виражати свої емоції, настрої, прагнення та почуття, формувати позитивні думки про майбутнє

Казкотерапія допомагає дитині отримувати цінний життєвий досвід, що дозволить їй вийти за рамки свого звичного життя та стати більш відкритою до вивчення чогось нового. Цей метод також дозволяє дитині побачити нові життєві грані очима свого персонажа і подивитися на власні проблеми з іншого боку. Основними завданнями казкотерапії є: корекція проблем мовлення, розвиток дрібної моторики, підвищення активності мислення та його спрямування в нестандартне творче русло.

Звертаємо увагу на те, що практичним прикладом підтвердженням високої ефективності застосування арт-терапії для допомоги дітям з функціональними обмеженнями є створення в нашому західноукраїнському регіоні центру «Літня арт-терапевтична майстерня». Започаткована майстерня 24 липня 2019 року для 20 дітей та молодих людей з різними фізіологіями захворювань та 20 батьків, що потребують соціально-психологічної підтримки та проживають в 11 районах Львівської обл., зокрема в м. Дрогобич. Захід був реалізований в межах конкурсу мікропроектів для інститутів громадянського

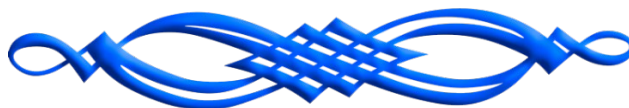
суспільства. Відтак, під час проведення «Літньої терапевтичної майстерні» діти та молодь мали змогу пропрацювати свої проблеми з залученими арт-терапевтами шляхом групових та індивідуальних занять. Також провели консультаційні тренінги для членів сімей та фахівців, які надали можливість здобути нові знання та навички з питань інвалідності та роботи з вадами психофізичного розвитку, самооцінки особливих дітей та їх повноцінної соціальної реалізації як майбутніх особистостей. Окрім цього, відбулися індивідуальні заняття, ігри, майстер-класи «Петриківський розпис», «Писанка», «Піскові пейзажі», заняття з казкотерапії, музикотерапії, фелт-терапії та ін. [5].

Висновок. Отже, узагальнюючи вище викладений матеріал, хочемо зазначити, що реабілітаційне спрямування прийомів та методів арт-терапії полягає в самопізнанні, розвитку психоемоційної сфери дитини з інвалідністю, розширенні соціального кругозору, посиленні розвитку пізнавальних психічних процесів (пам'яті, уваги, сприймання).

І, як показали психологічні тести та консультації, проведені з вихованцями, учасниками західноукраїнського центру «Літня арт-терапевтична майстерня», що після завершення роботи літньої майстерні, даний захід сприяє активізації творчої уяви дітей та молоді з особливими потребами, стабілізації емоційного стану, підвищенню рівня креативності, творчої самостійності, впевненості у власних силах та формує бажання учнівської й студентської молоді з особливими потребами вносити свій практичний вклад у соціокультурний прогрес Українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Акатов Л. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: учеб. пос. для студ. высш. уч. заведений. Москва : гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 369 с.
2. Кіпріянов, І., Ковальчук, Т. Використання арт-терапії у роботі з дітьми з особливими потребами. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Випуск 5 (48), 2014. С. 77-81.
3. Медведева Е., Левченко И., Комиссарова Л., Добровольская Т. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании : учеб. пособие для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. Москва. : Издательский центр «Академия», 2001. 248 с.
4. Миронова С. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей з вадами інтелекту. *Дефектологія*. №3, 2003. С. 41-45.
5. Національна асамблея людей з інвалідністю України: Всеукраїнське громадське об'єднання. Львівський арт-терапевтичний простір «Сонячна долина»: Річний звіт. 2020. Електронний ресурс. URL: <https://naiu.org.ua/u-lvovi-diye-art-terapevtychnyj-prostir-sonyachna-majsternya/>.

Боршуляк Наталія

*викладач кафедри соціальної роботи та психології,
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ ВІДНОСИН У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. Протягом десятиліть туризм зазнавав постійного зростання та поглиблення диверсифікації, щоб стати однією із самих швидкозростаючих сфер економіки у світі. Сучасний туризм тісно пов'язаний з розвитком і охоплює все більше нових напрямів а саме, ця динаміка перетворила туризм на ключовий стимул соціально - економічного прогресу. Сьогодні обсяг туристичного ринку дорівнює та перевершує експорт нафти, продуктів харчування або автомобілів. Туристичний бізнес став одним із основних гравців на ринку міжнародної торгівлі і в той же час є одним з основних джерел доходу для багатьох країн, що розвиваються. Це зростання йде рука в руку з посиленням диверсифікації та конкуренції між дестинаціями. Глобальне поширення туризму в промислово розвинених і розвинених країнах забезпечує економічні вигоди та зайнятість у багатьох суміжних галузях. За даними Всесвітньої туристичної організації (World Tourism organization – UNWTO), у 2016 р. частка туризму у світовому ВВП склала 10%, 1/10 робочих місць належить сфері туризму, обсяг експортних надходжень – \$ 1,5 трлн, 7% – частка у загальному світовому експорті та 30% – світового експорту послуг [1]. Сучасний туризм часто називають феноменом суспільства споживання за декількома причинами. По-перше, це один з самих наочних проявів глобалізації в культурному, економічному і політичному вимірах. По-друге, масовий туризм одночасно виступає як продукт глобалізації. Тільки в період інтенсивного розвитку транснаціональних зв'язків стало можливим створення відносно дешевого і доступного міжнародного пасажирського транспорту. Нарешті, саме сучасне суспільство споживання з багаточисельним середнім класом сформувало попит на такий вид відпочинку, як туризм. Останній став помітним драйвером зростання в секторі послуг та економіки у цілому [2]. Все це обумовлює актуальність дослідження тенденцій глобалізації та регіоналізації відносин у сфері туризму в зв'язку з економічною роллю, суспільною значущістю туризму, необхідністю обґрунтування напрямів розв'язання суперечностей, які виникають у процесі функціонування соціального економічного інституту туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблемам теоретико - економічного аналізу глобалізації, розуміння і тлумачення цього феномену, дослідженню причин формування та наслідків глобалізаційних процесів, їх впливу на функціонування світової економіки приділяли значну

увагу такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як: О. Білорус, М. Вульф, В. Власов, Г. Гордєєва, А. Горєлов, М. Козловець, Н. Навроцька, А. Проскуріна, Є. Семенюк, С. Сіденко, М. Симонова, О. Снегова, Л. Шило, М. Ялі та ін. Безпосередньо приділенню уваги науковців питанням впливу процесів глобалізації на розвиток туризму присвячені роботи О. Валуйського, Г. Ворошилової, С. Грїбової, Д. Єсімової, В. Зайцевої, К. Кучеренко, К. Лебедева, Я. Мариняка, А. Парфїненка, М. Рожко, І. Селєзньової, Г. Скляра, В. Шалаєва та ін. Однак в опублікованих працях ще недостатня увага приділена глобалізації та регіоналізації відносин у сфері туризму, що й обумовило актуальність даного дослідження.

Метою дослідження є характеристика взаємозв'язку глобалізації та регіоналізації, виявлення відмінних рис та особливих факторів впливу кожного з цих процесів на сферу туризму в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізуємо погляди відомих учених на рушійні сили та причини розвитку сучасного процесу глобалізації економіки.

Глобалізація - процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та [уніфікації](#), «глобалізм» і «глобалізація» М. Козловець вважає, що їх доцільно розглядати у двох аспектах: теоретико-методологічному і науково-галузевому. Перше передбачає з'ясування загальної сутності цього явища і процесу, а друге – його конкретну сутність і прояв у конкретних сферах життєдіяльності соціуму. Щодо поняття «глобалізм», то воно постає як об'єктивний стан взаємопроникнення економічних, соціально-політичних, культурних та інших сфер життя між країнами і народами. Завершальним є поняття «глобалізація», яке виступає процесом встановлення взаємозв'язків в економічній, соціальній, політичній, духовно-культурній та інших сферах життєдіяльності різних соціумів і котрий регулюється політикою держав, їх лідерів та інших суб'єктів. Глобалізація – це зміни всієї ієрархії життєдіяльності людства, внутрішньо суперечливий, парадоксальний процес, оскільки іншим аспектом глобалізації є процес локалізації, який містить явища інтеграції і дезінтеграції [3, с. 119–120, 129]. Схожу позицією займає Є. Семенюк, стверджуючи, що глобалізація уособлює як досягнення світової спільноти, так і найгостріші її проблеми. Сприяючи оптимізації якихось аспектів життя, вона водночас детермінує і нові суперечності всередині людства. Звичайно, це природно: без суперечностей немає розвитку, соціального поступу. Важливо лише, щоб такі суперечності не перетворювалися на антагоністичні конфлікти, що загрожують людству глобальною катастрофою [4, с. 15]. Погоджуються з пануючою думкою О. Білорус та В. Власов, які також виокремлюють ці поняття і вважають, що глобалізація – це універсалізація всіх сфер громадського життя, що зумовила нову стадію інтернаціоналізації господарського життя, злам національних кордонів, розвиток світових ринків товарів, послуг, фінансів, праці,

інформації, тобто апофеоз усесвітньої ринкової економіки. Глобалізація – політична, економічна і соціальна система пост-монополістичного капіталізму (імперіалізму). Вона неминуче веде до суспільного соціально - економічного устрою, який є нічим іншим, як новим імперіалізмом [5, с. 18, 24–25]. Викладені тези щодо тлумачення даних категорій мають за основу погляди дослідників Швейцарського економічного інституту (Swiss Economic Institute), які розробили проект визначення Індексу рівня глобалізації країн світу (KOF Index of Globalization), які визначають глобалізацію як процес, який руйнує національні кордони, інтегрує національні економіки, культури, технології та управління, а також формує складні відносини і взаємозв'язки, опосередковані через різноманітні потоки, що включають людей, капітали, ідеї тощо. Тому даний індекс включає в себе змінні, що вимірюють економічні (обсяг міжнародної торгівлі, рівень міжнародної ділової активності, торговельні потоки, міжнародні інвестиції, тарифна політика, обмеження і податки на міжнародну торгівлю тощо), соціальні (рівень культурної інтеграції, відсоток іноземного населення, міжнародний туризм, міжнародні особисті контакти, обсяг телефонного трафіку, поштових відправлень, транскордонних грошових переказів, інформаційні потоки, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури тощо) та політичні (членство держав в міжнародних організаціях, участь в міжнародних місіях, ратифікація міжнародних багатосторонніх договорів, кількість посольств та інших іноземних представництв в країні та аспекти глобалізації [6].

У широкому розумінні – це процес універсалізації, становлення єдиних для людства зв'язків та відносин у різних галузях суспільного життя, стадія історичного процесу, що зачіпає інтереси усіх народів, якісно новий рівень об'єднання сучасного суспільства. У вузькому значенні – це конкретні явища, процеси та тенденції в глобалізованому світі. Глобалізація – нове вимірювання загальності людського буття, складний та суперечливий процес сходження народів до формування глобальної людської спільноти під впливом потужних соціально-інформаційних змін в усіх сферах соціуму. Науковець вважає, що глобалізацію та міжнародний туризм можна розглядати як суперечливу єдність об'єктивного і суб'єктивного. Однак сучасне людство ще не стало суб'єктом, який у змозі спрямувати власний розвиток гуманітарними, соціально-культурними траєкторіями. Як наслідок, сучасний етап глобалізації не лише збагачує творчі сили людини та суспільства, а й спричиняє явища, що ускладнюють життя особистості і суспільство людей.

Отже, глобалізація впливає на міжнародний туризм суперечливо: в одних ситуаціях відкриває сприятливі перспективи, в інших – породжує проблеми та небезпеку. Задля стійкого розвитку міжнародний туризм має пристосовуватися до змін [7, с. 309–311]. Аналогічний підхід до даної категорії має Л. Шило, наголошуючи, що основними причинами формування глобалізаційних процесів стали: процес інтернаціоналізації, який приводить

до поглиблення співробітництва між країнами та посилення їх взаємозалежності; науково-технічний прогрес (вихід на якісно новий технічний рівень організаційно-економічних відносин); загострення проблем, що є загальними для всіх країн світу і важливими з точки зору збереження та розвитку людської цивілізації. Тому глобалізацію можна визначити як вищу стадію інтернаціоналізації, а у широкому розумінні – це сукупність таких процесів і явищ, як транскордонні потоки товарів, послуг, капіталу, технологій, інформації та міждержавне переміщення людей; територіальну та інституціональну переважання орієнтації на світовий ринок у торгівлі, інвестуванні та інших трансакціях [8, с. 63–64].

Заслуговує на увагу цікавий погляд на дану проблему О. Снегової, яка вважає, що глобалізація нероздільно пов'язана з процесами модернізації суспільства. Вона стверджує, що глобалізація – об'єктивний процес, який втілюється взаємодією взаємопов'язаних тенденцій. Цей процес, заломлюючи і синтезуючи зовнішні впливи, розвивається за своєю внутрішньою логікою. Сплавляючи воедино результати людської діяльності і тим самим надаючи їм нової якості, глобальні процеси трансформують вигляд всієї світової спільноти. На відміну від глобалізації, модернізація, у вузькому розумінні, здійснюється, головним чином, цілеспрямовано і реалізується в формі проектів. Відмінності двох розглянутих процесів виявляються і в їх спрямованості. Глобалізація розвивається одночасно по вертикалі і горизонталі, а вектор модернізації спрямований вертикально: від «дикості» до «цивілізації». В суб'єкт-об'єктному плані модернізація оцінюється двояко: з позиції загальноісторичного розвитку процес модернізації суспільств об'єктивний, а з позиції здійснення, вибору альтернатив розвитку модернізація носить суб'єктивний характер. Це обертається розбалансованістю взаємодії різних сфер діяльності, територій, культурних спільнот. Наростання глобальних загроз свідчить про те, що сучасна модернізація не справляється зі своєю традиційною роллю. Модернізація все частіше розглядається як глибоко суперечливий процес, що тяжіє до кризи культури і загрожує катастрофою не тільки на рівні відсталих країн, а й найбільш передових товариств. Модернізація більше не може гарантувати вирішення суперечностей глобалізації. Таким чином, на думку дослідниці, глобалізація є сучасною формою модернізації, в ході якої змінюється співвідношення об'єктивності та суб'єктивності в процесах культурної взаємодії на користь перших, що не скасовує необхідності контролювання глобалізаційних процесів [9, с. 165–167]. Як зазначає з цього приводу С. Сіденко, істотна суперечність сучасної глобалізації полягає в тому, що вона об'єктивно спрямована на об'єднання світу шляхом його гомогенізації й універсалізації на основі еталонних інститутів, технологій і зразків поведінки, нашттовхується на принципово несумісні політичні системи і культурні норми, рівні соціально-економічного та політичного розвитку країн, способи життя,

уклади, системи цінностей, які важко уніфікувати. Тому спроби форсувати універсалізацію в політичній, економічній, культурній сферах часто мають примусовий, нав'язаний характер. У даний час науковці, політики та громадські діячі дійшли висновку, що глобалізація як процес розвитку взаємозалежності країн і регіонів світу досягла такого рівня, на якому виникає необхідність постановки питання про створення системи глобального управління.

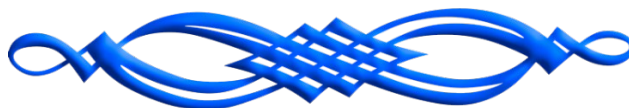
Отже, проаналізувавши зміст основних підходів до тлумачення категорії глобалізації та її сучасних форм, необхідно зробити деякі узагальнення та висновки. По-перше, глобалізація як процес має різне тлумачення, якому можна надати різне значення і наповнення залежно від типу учасників (суб'єктів) глобальної економіки або конкретної сфери життєдіяльності соціуму. По-друге, глобалізація – суперечливе явище, що відбиває зміну якості розвитку світової економіки, міжнародних відносин і має як позитивні, так і негативні наслідки. По - третє, глобалізація має різні форми прояву – економічну, політичну, культурну, інформаційну та територіально-демографічну, які впливають на розвиток і функціонування світової економіки та суспільства.

Список використаних джерел:

1. UNWTO Annual Report 2016 / World Tourism Organization UNWTO URL: <http://media.unwto.org/publication/unwto-annual-report-2016>.
2. Развлечение для миллиарда. Деньги. Экономический еженедельник издательского дома «Коммерсантъ». 2014. №35 (993). 8-14 сент. С. 59–68.
3. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
4. Семенюк Е. Глобалізація: філософський аналіз поняття. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2007. №578: Філософські науки. С. 10–15.
5. Білорус О., Власов В. Глобалістика -нова синтетична наука. Вісник НАН України. 2010. №3. С. 17–26.
6. KOF Index of Globalization. Сайт дослідження URL: <http://globalization.kof.ethz.ch>.
7. Валуйський О.О., Федорченко В.К., Пазенок В.С., Кручек О.А. та ін. Глобалізація сучасного світу та проблеми міжнародного туризму. Туризмологія: концептуальні засади туризму: монографія. Київ: ВЦ«Академія», 2013. С. 307–315.
8. Шило Л.А., Захаренко І.В., Касян Ю.В. Особливості розвитку світової економіки в умовах глобалізації. Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного

- транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту». 2013. Вип. 5. С. 62–66.
9. Снеговая О. А. Глобализация как историческая форма модернизации. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. 2013. №12 (38): в 3-х ч. Ч. I. С. 165–167. URL: www.gramota.net/materials/3/2013/12-1/39.html.
10. Сіденко С. Соціально-економічний вимір сучасної глобалізації. Міжнародна економічна політика. 2004. №1. С. 72–93.
11. Вулф М. Определяя будущее глобализации. Финансы и развитие. Ежеквартальный журнал Международного Валютного Фонда. 2014. Вып. 51. №3. С. 22–25.
12. Ялі М.Х. Парадигма глобалізації: основні підходи. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 123. Ч. I. С. 62–73.

Волощук Марина

*викладач кафедри соціальної роботи та психології
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: АДАПТАЦІЯ ТА СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ

В сучасній освіті і науці вивчення адаптації в процесі активного використання інформаційно-комунікативних ресурсів стає все більше актуальним. В період карантинних умов, пов'язаних із Covid – 19, багато проблем виникає у зв'язку з обмеженням у комунікації та взаємодії людини у суспільстві, ускладнюється процес соціалізації особистості та виникають бар'єри, в тому числі психологічні. Умови та природа виникнення бар'єрів у психологічних дослідженнях є неоднозначною. Засвоєння теоретичного та практичного матеріалу, опанування іноземною мовою вивчається як надбання комунікативної компетенції на основі сформованої лінгвістичної компетенції. Нові форми взаємодії з застосуванням дистанційної форми комунікації, інтенсивне використання інформаційно-комунікативних ресурсів для опанування іноземної мови, змінюючи звичні аудиторні заняття заняттями у віртуальному просторі, на первинному етапі, викликає тривогу, страх, невпевненість учасників освітнього процесу. Ці емоційні стани можуть служити тригером для виникнення бар'єрів в опануванні іноземної мови.

Розглядаючи комунікативні бар'єри, слід відзначити думку І. Зязюна, який вважає, що бар'єрами є перешкоди, які зумовлюють опір впливу співрозмовника. На думку І. Зязюна, ці бар'єри можна класифікувати наступним чином: фізичні (простір, дистанція та час, якими викладач віддаляє себе від студентів, «закриває» себе); гностичні (коли педагог не приділяє уваги адаптації власного мовлення до рівня студентського розуміння, висловлюється занадто великими реченнями, швидко); естетичні; емоційні; психологічні (виникають у вигляді негативних установок на основі попереднього негативного досвіду) [1].

Психологічні бар'єри та їх виникнення в опануванні іноземної мови є предметом та об'єктом вивчення: Висоцька О. Л. [2], Каскевич А. А. [3], Сопілко Н. В. [4], Карпенко Г. В. [5], Массанов А. В. [6]. Можна виділяти безліч причин та умов виникнення бар'єрів, враховуючи також сучасні умови та складнощі опанування іноземної мови з використанням платформ та ресурсів мережі Інтернет. Однак незмінним є об'єкт і предмет вивчення особливостей запобігання та подолання психологічних бар'єрів у вивченні іноземної мови.

Ключовою щодо профілактики та подолання психологічних бар'єрів слід відзначити *ефективну організацію навчання*, здійснення акценту для здобувачів освіти на практичному значенні іноземної мови в професійному становленні та зростанні майбутніх фахівців в галузі економіки, обліку і оподаткування, соціальної роботи, психології, фінансів тощо. На думку професора Джека Річардса, емоції є часто «особливістю мовних занять...Одне важливе питання стосується впливу, вплив відноситься до ряду емоційних факторів, які можуть впливати на вивчення мови і використання мови» («Emotions are often a feature of language classes ... One important issue relates to affect. Affect refers to a number of emotional factors that may influence language learning and language use») [7].

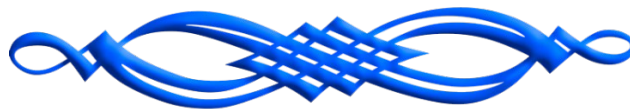
Тому під час створення необхідних умов для засвоєння теоретичного та практичного матеріалу з іноземної мови, слід враховувати дві особливості: вивчення мови (language learning) та використання мови (language use). Організація сприятливих педагогічних умов вивчення іноземної мови з метою подолання психологічних бар'єрів, має включати наступні складові: посилення мотивації до вивчення іноземної мови, враховуючи професійний компонент, та здатності до застосування розвивальної стратегії у подоланні бар'єрів як під безпосереднім керівництвом викладача, так і під час самостійного опрацювання окремих тем з іноземної мови; створення сприятливої психологічної атмосфери, яка виключатиме негативні емоційні стани (страх невдачі, страх бути незрозумілим та неприйнятним іншими членами суспільства, комунікативний страх помилитись, попередній негативний досвід щодо вивчення іноземної мови та ін.).

Студент неодмінно має бути включеним у мовне середовище, враховуючи його рівень знання і засвоєння іноземної мови, та відчувати себе комфортно у відповідному мовному середовищі.

Тому, погоджуючись з О. В. Іванігою [8], слід відзначити ключову роль педагога у контексті подолання здобувачами освіти психологічних бар'єрів під час вивчення іноземної мови, адже викладач має завдання не лише надавати нові знання студентам, а й застосовувати педагогічні заходи превентивного характеру, що передбачатимуть профілактику можливості виникнення психологічних бар'єрів, вибудовуючи відповідну комунікативну інтеракцію та комунікативну стратегію. Адже саме така стратегія сприятиме ефективному засвоєнню іноземної мови, організації ефективного освітнього простору та процесу засвоєння нових компетентностей, оптимального та приємного для студентів та викладачів.

Список використаних джерел:

1. Зязюн І.А. Основи педагогічної майстерності : навчальний посібник для педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Москва : Посвіта, 1989. 302 с.
2. Висоцька О. Л. Психологізація навчального процесу з іноземних мов (дискурсні міркування). *Дискурс іноземномовної комунікації*. Львів, 2002. С. 445–452.
3. Каскевич А. А. Языковой барьер как психологический феномен при обучении иностранному языку. URL : www.nauka.filol.pln.na.
4. Сопілко Н. В. Особливості подолання психологічних бар'єрів у студентів у процесі навчання : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07. Хмельницький, 2008. 268 с.
5. Карпенко Г. В. Психологія праці та вибір професії : навчально-методичний посібник. Суми : Університетська книга, 2008. 168 с.
6. Массанов А. В. Психологічні бар'єри в самовизначенні особистості. Одеса : Видавець М. П. Черкасов, 2010. 371 с.
7. Jack C. Richards Psychological barriers in speaking English. Website of educator & arts patron Jack C. Richards. URL : <https://www.professorjackrichards.com/psychological-barriers-in-speaking-english/>
8. Іваніга О.В. Психологічні бар'єри студентів немовних спеціальностей під час вивчення англійської мови та шляхи їх подолання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. № 61. 2018. Т.2. С. 60-63.

Глов'юк Оксана
*викладач кафедри соціальної роботи та психології
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м.Кам'янець-Подільський, Україна*

Палилюцько Оксана

кандидат історичних наук, викладач

кафедри соціальної роботи та психології

Подільського спеціального навчально-реабілітаційного

соціально-економічного коледжу

м.Кам'янець-Подільський, Україна

ЗНАЧЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ У СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Внаслідок соціально-економічних реформ в Україні відбуваються соціальні перетворення, що в свою чергу сприяли змінам багатьох педагогічних орієнтирів. У сучасному соціокультурному просторі, в умовах становлення нового ринку праці, особливу значущість набуває виховання відповідальної, активної, ініціативної, креативної особистості, яка спроможна реалізувати власні життєві перспективи.

Крім того, на даний час, весь цивілізований світ значну увагу приділяє формуванню культурно-етичної норми, яка полягає у глибокій повазі до членів суспільства з інвалідністю. Провідною стратегією політики багатьох країн можна вважати науково обґрунтоване та доведене практикою твердження, що «економічно доцільним є здійснення інвестиції в людський капітал скрізь, де це можливо, замість прямого інвестування в соціальне обслуговування» [2].

Відповідно до цієї стратегії залучення осіб з інвалідністю в суспільство розглядається як стратегічний напрям соціального інвестування для майбутнього.

Насамперед питання соціальної інклюзії повинні знайти своє відображення у сфері освітньої політики, тому що освітня система є віддзеркаленням стану суспільства й водночас є важливим засобом його перебудови. Освіту слід розглядати як засіб розвитку людського капіталу, підвищення економічних показників, посилення індивідуальної спроможності. Освіта сприяє розвитку здатності особистості приймати власні рішення та більше того – творити свою долю, тобто сприяє формуванню життєвих перспектив молодій людині.

Як динамічне утворення в структурі особистості, життєва перспектива формується під впливом різноманітних життєвих ситуацій, особистісного розвитку та особистих досягнень і є результатом взаємодії життєвої ситуації, з огляду на її об'єктивні характеристики, та особистісних якостей молодій людині. «Як невід'ємна складова самосвідомості, життєва перспектива формується суб'єктом крізь призму оцінки власних можливостей, власного досвіду та об'єктивної ситуації, в якій особистість розвивається, та є передпозицією щодо інтеграції людини в соціумі» [5].

Життєва перспектива, виходячи із можливостей, досягнень людини та її ціннісних пріоритетів, визначає образ майбутнього і детермінує характер та цільову орієнтацію діяльності особистості загалом. Обмеження деяких можливостей фізичного функціонування людини з інвалідністю, водночас утруднення можливостей для самореалізації, вимагає ефективної побудови

стилю життя із залученням компенсаторних механізмів для формування ефективної взаємодії «Я» та світу у життєвому просторі.

Особливості формування життєвої перспективи у осіб з інвалідністю визначаються перш за все ставленням до свого стану здоров'я та власних можливостей. Тому інвалідність, як певна ситуація розвитку, впливає на побудову життєвої перспективи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблемою становлення життєвого шляху в специфічних умовах індивідуального розвитку займалися Л.В. Тищенко “Психологічні особливості життєвих перспектив студентів з обмеженими функціональними можливостями” [6], Клименко О.Є. “Дослідження життєвої перспективи осіб з інвалідністю” [2].

Попри ґрунтовні теоретичні напрацювання в напрямі життєвої перспективи та її конструювання, недостатньо вивчені закономірності та особливості формування життєвої перспективи у осіб з інвалідністю. Особливу увагу при дослідженні формування життєвої перспективи у студентів з особливими освітніми потребами варто акцентувати на значенні соціокультурної діяльності у даному процесі.

Соціокультурну діяльність можна визначити як якісно новий рівень використання людиною своїх здібностей і здатностей, що виявляються у створенні культурних цінностей і спрямовуються на особистий розвиток людини через засвоєння нею певної системи знань, норм, зразків і цінностей. Це та діяльність, що забезпечує стійку рівновагу між суспільним і культурним, оскільки культурне відставання від постійних соціальних змін призводить до дезорганізації життєдіяльності, особливо у молодіжному середовищі.

Соціокультурній діяльності притаманна цілеспрямованість та послідовність, адже це вияв активності, що спрямована на досягнення визначеної мети, аналіз ситуації та середовища, в яких має діяти особистість.

Ідеали юнацького віку разом з потребою у самовизначенні і самоствердженні допомагають молодій людині спланувати свої життєві перспективи, знайти оптимальні засоби їх досягнення. Прагнучи до самоствердження, визнання своєї ролі у суспільному житті, молодь намагається більше часу проводити у спілкуванні з друзями або ж займатися улюбленою справою. На жаль, значній частині студентів з особливими освітніми потребами важко реалізувати дані потреби.

Саме тому, постає необхідність активного спрямування зусиль для розкриття особистісного потенціалу, пошуку ресурсів, набуття соціальних компетенцій, підвищення активності та діяльності, спрямованої на досягнення бажаних цілей у вище зазначеної категорії студентів.

У даному контексті соціокультурну діяльність можна розглядати як систему форм, засобів і методів, що регулюють процеси соціального становлення людини з інвалідністю, а також як самостійну підсистему суспільних систем соціальної підготовки, соціального виховання та освіти. При такому підході визначається роль соціокультурної діяльності як фактора соціалізації особистості студентів з особливими освітніми потребами.

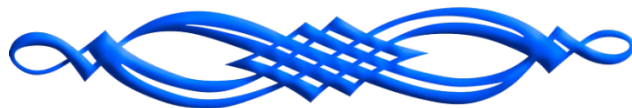
Можна стверджувати, що соціокультурна діяльність, являє собою педагогічну систему, яка нерозривно пов'язана з іншими сферами людської діяльності та відіграє активну роль у формуванні суспільних цінностей, установок, норм поведінки. Даний процес зорієнтований на особистість, на розкриття закладеного в ній духовного та творчого потенціалу.

У зв'язку з тим, що темпи соціально-політичних і соціально-економічних змін у суспільстві випереджають темпи зміни поколінь, сучасна молодь змушена значно частіше змінювати свої ціннісні орієнтації, накреслювати нові перспективи життєдіяльності. Значущість виховної роботи з формування соціокультурних цінностей зростає, коли молода людина має визначитися у професійному майбутньому, у своїх ціннісних орієнтаціях та життєвих планах.

Зважаючи на недостатню ефективність традиційних інститутів у напрямку підтримки соціалізації та реалізації завдань соціального виховання студентів з особливими освітніми потребами, цілком доречним є пошук нових виховних впливів на молодь, одним із яких і є соціокультурна діяльність. Постає необхідність у створенні сприятливих умов, за яких вплив соціокультурного середовища сприятиме особистісному зростанню та розкриттю внутрішнього потенціалу студентів з інвалідністю.

Список використаних джерел:

1. Бабенко Н.Б. Вплив соціально-культурної сфери на соціалізацію особистості. Культура і сучасність, 2008. № 1. С.141–147.
2. Клименко О.Є. Дослідження життєвої перспективи осіб з інвалідністю на основі «Психологічної автобіографії» / О.Є. Клименко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Херсон, 2014. – Вип. 1. Т.2. С. 39-45
3. Кочубей Н.В. Соціокультурна діяльність: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2015. 122 с.
4. Соціологія культури: навч. посібник / О.М. Семашко, В.М. Піча, О.І. Погорілий та ін.; за ред. О.М. Семашка, В.В. Пічі. Київ: Каравела, Львів: Новий світ, 2002. 334 с.
5. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності/Т.М.Титаренко. Київ: Либідь, 2003. 376с.
6. Тищенко Л.В. Психологічні особливості життєвих перспектив студентів з обмеженими функціональними можливостями. Автореф. дис...канд.психолог.наук. Київ, 2010. 28 с.

Колісник Марина

*викладач кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Існують різні методики навчання англійської мови. Викладаючи іноземну мову, необхідно звертати увагу на нові способи стимулювання мовлення студентів. Однак класичні заклади все ще намагаються вчити старими методами і за старими книгам. При цьому завжди будуть виникати проблеми, і ви ніколи не станете говорити англійською добре. Використовуючи нові методи, можна легко навчитися говорити англійською і вдосконалюватися в цьому. Ви зможете говорити як носій мови.

Минуло чимало часу з тих пір, коли вивчення іноземної мови зводилося до пасивного заучування нових слів і виразів. Одноманітність, нудне зубріння граматичних правил і, в кращому випадку, вміння перевести українську фразу на іноземну мову - ось що було межею досконалості в освоєнні чужоземного.

І хоча світу давно відомо величезна кількість підходів до вивчення іноземної мови, справжній революційний переворот в методах викладання англійської мови в нашій країні стався лише в ХХ ст. Змінилися підходи, цілі. Сьогодні іноземні мови вивчають всі. Пропорційно кількості людей зросла і кількість методик.

Однак кожна з методик має як плюси, так і мінуси. Принципи роботи старої школи сьогодні схильні до гострої критики, незважаючи на те, що застосування «класики» приносило плоди, і чималі. Питання лише в тому, якою ціною вдавалося досягти цих результатів. Як правило, для того, щоб оволодіти мовою, доводилося довго сидіти над книгами, приділяючи багато часу перекладу, читання текстів, заучування нових слів, виконання різних вправ і переказу. Для зміни діяльності пропонувалися такі завдання, як написання творів або диктантів.

Однією з найстаріших методик є класична, або фундаментальна. Мета класичної методики – не стільки вивчення, скільки розуміння тонкощів і деталей принципів роботи іноземної мови. Головне завдання, яке переслідує класична методика – це формування граматичної бази, що вивчається. Цільова аудиторія – люди, що починають вивчати англійську мову «з нуля». Ця методика добре знайома тим, хто, починав вивчати англійську в школі. Варто відзначити, що саме їй віддають перевагу багатомовні вузи, як в Казахстані, так і в прикордонних державах. Спрощена схема така - вивчення граматики, основних правил, які згодом застосовуються в конкретних прикладах і закріплюються за допомогою вправ. Найпопулярніший представник традиційної методики Бонк Н.А. Її відомий «підручник Бонка», написаний в співавторстві з іншими представниками тієї ж традиційної методики є

своєрідним шаблоном. Цей підручник витримав жорстку конкуренцію з новітніми методиками, які прийшли з Заходу і продовжує залишатися еталоном. Єдиним мінусом, точніше навіть, недоліком класичної методики є убогий досвід розмовної мови. Заповнити цей недолік можна, приєднавши до класичної методикою інші методи комунікативного навчання.

Один з таких методів – так званий лінгвосоціокультурний метод. Прихильниками вищевказаного методу є ті, хто вважає, що сучасний метод у вивченні іноземної мови не повинен бути набором лексико-граматичних правил. Навпаки, відсутність позамовних чинників призводить до того, що вивчення англійської мови стає нудним і безрезультативним. Іноземна мова допомагає людині не просто говорити, а й дає можливість самовираження. Дотримуючись принципів лінгвосоціокультурного методу можна сміливо заявити, що іноземна мова - це своєрідне дзеркало, в якому знайшли відображення життя, традиції і звичаї, культура та історія мови [1].

Однак, останніми роками в топі найпопулярніших методик викладання іноземних мов знаходиться комунікативна методика, яка займає перший рядок у рейтингах і підрахунках статистів. Ця методика відмінно зарекомендувала себе в Америці і Європі. Комунікативна методика прийшла і до нас, зайнявши почесне місце в провідних мовних вузах республіки. Методика заснована на інтеграції двох основних методах викладання іноземних мов: традиційного і сучасного. Як випливає з назви, важлива роль в комунікативній методиці відведена спілкуванню. Основною метою, яку переслідує дана методика, є подолання мовного бар'єру. Головне – позбавити людину від страху перед чужою мовою, від страху говорити іноземною мовою і при цьому розвинути інші мовні навички та вміння, зокрема усну і письмову мову, читання, аудіювання. Варто відзначити, що граматику вивчається в процесі говоріння, спілкування іноземною мовою. Принцип полягає в наступному: спочатку студенти завчають і запам'ятовують мовні формули, вирази, словосполучення і тільки потім розбирають граматичні конструкції, що зустрічаються в завчених фразах. Говорячи простими словами, діє принцип усного випередження.

Про те, що в комунікативній методиці особливе місце займає практика спілкування, говорить і сама назва. Комунікативна методика направлена на розвиток умінь і навиків говоріння іноземною мовою. Варто також відзначити, що застосування методики впливає безпосередньо на структуру заняття. Дуже часто на заняттях необхідно використовувати ігрові ситуації, проводити групову роботу, розробляти завдання на пошук помилок, на вміння зіставляти і порівнювати. Як правило, такі заняття змушують активно працювати не тільки пам'ять, а й логіку, що дозволяє розвинути вміння мислити аналітично і образно і, в свою чергу, спонукає висловлювати думки.

Сьогодні розвиток сучасної індустрії робить доступними при вивченні англійської мови новітні інтерактивні ресурси: комп'ютери останнього покоління, Internet, ТВ програми, газети, журнали.

Дуже важливо застосовувати на практиці все вищеперераховане. Це сприяє пробудженню у студентів інтересу до історії, культури, традицій

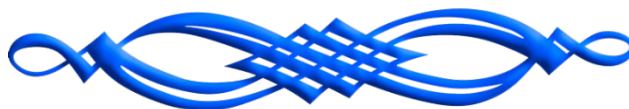

країни, що вивчається і допомагає формувати навички, які будуть необхідні у майбутньому. Навчання - це активна взаємодія викладача і студента, і воно не може носити односторонній характер. Саме від викладача залежить те, наскільки успішним буде процес навчання. [2]

Очевидно, що кожен викладач орієнтується в відповідності зі своїм особистим досвідом у виборі методів і прийомів роботи. Але, ґрунтуючись на результатах проведеної дослідно-практичної роботи, можна стверджувати, що використання різноманітних прийомів в рамках комунікативного, індуктивного, дедуктивного методів дає позитивний результат і, безсумнівно, сприяє підвищенню ефективності навчання.

Список використаних джерел:

1. Селевко Г.К. Сучасні освітні технології: навч. посібник. М.: Народ-ве освіти, 1998. 256 с.
2. Соловова Е.Н. Методика навчання іноземних мов: базовий курс лекції: посібник для студентів педвузів та вчителів. М.: Просвещение, 2002. 256 с.
3. Crystal D. The Cambridge encyclopedia of the English language. New York: Cambridge University Press, 1995. 489 p.
4. Van Ek J. A. Objectives for foreign language learning. Volume 1: Scope. Strasbourg, Council of Europe Press, 1986. 89 p.
5. Dam L. Intermediate English: An Experiment In Learning And Teaching. Copenhagen: Danmarks Laererhjskole (Mimeo), 1983. 116 p.

Комарніцька Людмила
кандидат філологічних наук,
в.о. завідувача кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна

АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ ПРО ВИХОВНУ РОБОТУ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ПЛАНОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ТЕХНІКУМУ У 90-Х РР. ХХ СТ. – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Сьогодні Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж – це один з найпотужніших навчальних закладів Поділля, де вищу освіту можуть отримувати студенти з особливими потребами. Цьогоріч коледж святкуватиме свій славний ювілей – 50-річчя. Не даремно кажуть: «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього». Отож, деякі факти з життя коледжу.

Серед пріоритетних напрямків діяльності технікуму у 90-х роках була виховна робота. 30 серпня 1991 р. директор технікуму В. Г. Цопа звертав увагу

на такі труднощі, які постали у вихованні підростаючого покоління і загалом у виховній сфері: «Деформація соціалізму, задимлена атмосфера застою, подвійна мораль привели до знівечення ідеалів, прагматизму, втраті перспектив, різкого загострення міжнаціональних відносин. Недоліками у виховній роботі є недостатня гнучкість, перевага навчальної діяльності при слабкій участі у творчій праці, слабкий розвиток самоуправління в учнівських колективах, коли майже всі відповідальні справи впроваджуються тільки вихователями, а учням залишається тільки роль виконавців, підміна діяльного начала словесним вихованням, відхід від реальних проблем, небажання рахуватися із змінами в свідомості і поведінці молоді. Одна із причин кризового стану суспільствознавства полягає в тому що на протязі тривалого часу всі відповіді на питання сучасного життя ми намагаємося знайти в минулому, у вченнях Маркса, Енгельса, Леніна, намагаємося догнати розвинуті країни в слаборозвинутій державі. Сьогодні в час високої активності людей в усіх сферах неможливо тримати молодь поза суспільно-політичним життям тому, що майбутнє наше у великій степені залежить від молоді, її стремління до нового, глибоких перетворень» [1, арк. 12-13].

З перших років незалежності значну увагу приділяли організації студентського самоврядування. Зокрема, робота студентського активу на рівні груп, гуртожитку, технікуму спрямовувалася на активну участь молоді у житті навчального закладу, забезпечення виконання студентами обов'язків і водночас їх прав, формування навичок організатора, керівника. Члени студентського самоврядування, зокрема, студентський профком, рада гуртожитку допомагали при проведенні позакласних заходів, розглядали питання про надання соціальних допомог студентам, що відносилися до пільгових категорій, сприяли виконанню студентами своїх обов'язків. Водночас, директор у 2000 р. у своїй звітній доповіді звертав увагу, що потенціал студентського активу використовувався недостатньо. Куратори груп, вихователі мали допомогти студентам при виборі кандидатур в органи студентського активу. Це мали бути відповідальні, ініціативні, небайдужі молоді люди. Це, на думку керівника закладу, мало активізувати роботу студентського самоврядування, зокрема старостату, який мав ще більше уваги приділяти навчанню студентів, допомоги слабковстигаючим, редколегії, яка повинна своєчасно реагувати на всі позитивні моменти і негативні прояви, які ще мали місце у студентському середовищі [10, арк. 11]. У 2000 р. до складу органів студентського самоврядування входили Г. Павлова, О. Рудь, В. Варварук, В. Мончук, А. Остапенко, Н. Салій [10, арк. 5].

У технікумі щорічно проводили низку виховних заходів. Наприклад, у 1992-1993 н.р. молодь брала активну участь у літературному вечорі «Жіноча доля в творчості Кобзаря», фольклорному вечорі «Українські вечорниці», виховній годині «Свято Пасхи в традиціях українського народу», усному журналі «Вимоги до менеджера як організатора нового типу», бесіді «Материна пісня» [2, арк. 11]. Вечір «Українські вечорниці» у наступні роки було трансформовано у фольклорне свято, яке стало традиційним. Крім цього, у 1993-1994 н.р. провели виховну годину «Свято Різдва в традиції

українського народу», цикл лекцій, присвячений роковинам Голодомору в Україні [3, арк. 22-23], у 1994-1995 н.р. – урочистості, присвячені 50-річчю визволення України від фашистської окупації та 50-річчя Перемоги, брейн-ринг «Знавці історії – справжні ерудити», виховні години «Вулиці нашого міста», «І. Левітан – майстер пейзажу», вечір «Любові і спокою всім жінкам», спортивно-розважальний вечір, присвячений Міжнародному дню захисту інвалідів, зустріч з випускниками минулих років [4, арк. 26], у 1995-1996 н.р. - виховні години «Українська пісня – душа народу», «І хліб, і пісня», вечір «Романсу ніжні звуки», конкурс «А ну-мо дівчата», розважальний вечір «Студентські усмішки» [5, арк. 21]. У 1996-1997 н.р. високий виховний потенціал мали загальнотехнікумівські заходи, направлені на відзначення 5-ї річниці незалежності України, поглиблене вивчення Конституції України [9, арк. 33]. Щорічно проводили тиждень бухгалтерського обліку. З метою виховання професійної культури майбутніх спеціалістів проводили пізнавально-розважальні програми «Чудовий бухгалтер» [8, арк. 21].

Одним із напрямків виховної роботи було екологічне виховання. Наприклад, навесні 1997 р. студенти взяли участь у заходах щодо благоустрою та озеленення території навчального закладу та прилеглої території у рамках Всеукраїнської акції «Дерево – життя». Проведено також роботи з упорядкування скверу [8, арк. 18].

Велася робота щодо попередження негативних явищ у молодіжному середовищі. Так, у 1996-1997 н.р. впроваджувалися ефективні форми роботи з молоддю, направлені на профілактику та недопущення вживання вихованцями алкоголю, наркотичних та токсичних речовин. З цього питання велася широка масово-роз'яснювальна робота, індивідуальна робота з окремими студентами, проводилися зустрічі зі спеціалістами психологічної служби міста, міського Центру здоров'я (зокрема з наркологом), анкетування, диспути, години-роздуми тощо. Медперсоналом навчального закладу постійно проводилася санітарно-просвітницька робота про шкідливість куріння, вживання алкоголю, наркотичних та токсичних речовин. Оформлено стенди «Алкоголь шкодить здоров'ю», «Не стань жертвою наркоманії», прочитано лекції «Здоровий спосіб життя – запорука довголіття», «Наркоманія – безумство по своїй вині» [8, арк. 13-14].

У технікумі велася роз'яснювальна виховна, індивідуальна робота, зустрічі з працівниками правоохоронних органів, бесіди, диспути на правову тематику. Зокрема, у 1998 р. було організовано роботу гуртка «Закон і ми», створена і діяла Рада профілактики правопорушень. Педагогічними патрулями спільно із представниками батьківського комітету та органів студентського самоврядування проводилися рейди перевірки стану правопорядку у навчальному закладі. Вся індивідуальна виховна робота щодо недопущення здійснення правопорушень у молодіжному середовищі фіксувалася у «Журналу обліку індивідуальної роботи» [6, арк. 21].

Вівся пошук нових форм роботи щодо забезпечення належного рівня організації змістовного дозвілля студентів у вечірній час, святкові та вихідні дні. У навчальному закладі організували роботу «Клубу вихідного дня»,

гуртка ліпки, вокальної групи, вокально-інструментального ансамблю, спортивних секцій. У 2000 р. у роботі гуртків і секцій брали участь близько 30% студентів. Свої творчі роботи студенти демонстрували на загальноміських і загальнотехнікумівських виставках і святах, а таланти студентів Ірини Вакулюк, Олександра Сагадіна, Ірини Чорної, Надії Лукашевич, Наталії Кобилянської, Наталії Заблоцької, Марії Арцаблюк, Людмили Ромах, Лілії Бажан гідно оцінені на міських конкурсах творчості дипломами лауреатів та переможців [10, арк. 4, 12]. Студент Антон Косовський у 1999 році став призером I туру всеукраїнського фестивалю творчості дітей та молоді з обмеженими можливостями у номінації «Проза. Поезія» [7, арк. 25]. З метою розвитку творчих здібностей та нахилів тоді проводилися фестивалі художньої самодіяльності «Весна і молодість», конкурси творчих робіт «Подільські візерунки» [8, арк. 1].

Щорічно студентська молодь спільно з викладачами брали участь у відзначення Дня Перемоги. Наприклад, у 1998 р. студенти та працівники технікуму взяли участь в упорядкуванні братських могил на Русько-Фільварковецькому кладовищі, надіслали привітання зі святом ветеранам. 7 травня у технікумі відбувся святковий концерт та зустрічі з ветеранами війни - колишніми працівниками навчального закладу. У День Перемоги проведено мітинг-реквієм з покладанням вінків та квітів до могили загиблих воїнів [6, арк. 7].

Популярністю у студентському середовищі були Новорічні заходи. Для відзначення новорічних та різдвяних свят у закладі освіти щорічно створювали комісії з підготовки і проведення цих свят у технікумі. Так, у січні 1997 р. членами комісії проведена робота щодо залучення спонсорської допомоги для придбання подарунків для студентів-інвалідів, новорічної ялинки, ялинкових прикрас. Студентам-сиротам, з малозабезпечених сімей та студентам, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС виділили матеріальну допомогу в сумі 2570 грн. Було підготовлено і проведено на належному організаційному і методичному рівні новорічний бал, конкурс екібан, розважальну дискотеку [8, арк. 1]. У 1998 р. проведено конкурс новорічних стінгазет, організовано новорічний вечір із залученням до участі в ньому народних ансамблів танцю «Подільські візерунки» та «Грація», проведено святкові дискотеки. В академгрупах пройшли виховні години, присвячені 2000-річчю від Різдва Христового. Для студентів I курсу проведено екскурсію «Місто моїх студентських років». За рахунок економії стипендіального фонду виділено матеріальну допомогу студентам-сиротам, студентам, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, студентам, що були відмінниками навчання [8, арк. 20].

Відзначали Міжнародний день захисту дітей. Зокрема, 1 червня 1997 р. у рамках святкування було організовано зустріч з працівниками міського управління соціального захисту населення України з питань захисту та прав інвалідів в Україні. В усіх академгрупах пройшли виховні заходи на тему «Раз добром нагріте серце вік не прохолоне». Було залучено спонсорську допомогу

організації та установи міста. Надходження було використано для організації для дітей святкового обіду [8, арк. 21].

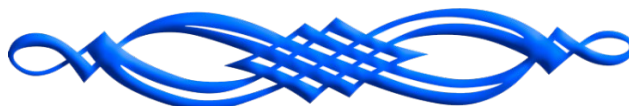
Вшанували пам'ять визначних діячів, зокрема Тараса Шевченка. У 1993-1994 н.р. провели Шевченківські читання (до 180-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка) [3, арк. 22-23], у 1996-1997 н.р. – зустріч у музично-літературній вітальні «Струни Кобзарєвої душі» [9, арк. 33]. У 1999 р. урочисто відзначили 185-річчя з дня народження Кобзаря. Зокрема, проведено науково-теоретичну конференцію «Великий син українського народу», конкурс на краще художнє читання поезій Т. Г. Шевченка. У читальному залі технікуму оформили тематичну виставку «Вінок Шевченкові». Члени літературного гуртка організували усний журнал «Шевченко-художник» та оформлено альбом «Т. Г. Шевченко – майстер пензля» [7, арк. 7].

Значна увага приділялася спортивно-масовій роботі. Вихованці технікуму згідно плану «Інваспорту» Хмельницької області були учасниками і зайняли призові місця в міських, обласних, республіканських та міжнародних змаганнях. Так, у 2000 р. студент Тарас Дутко посів перше місце на республіканському чемпіонаті з футболу, а також став учасником та срібним призером Паралімпійських ігор у Сіднеї [10, арк. 13]. Крім того, студентка Світлана Соломна стала чемпіонкою СНД з шахів, Сергій Токарев – чотириразовим чемпіоном України з легкої атлетики, Марина Коломієць, Ірина Коржук, Дмитро Балун – чемпіонами України з легкої атлетики. Серед кращих спортсменів були також М. Харінчук, О. Шевчук, А. Яворський, О. Котик, Т. Головачик та ін. [10, арк. 4].

Проводилися спортивно-масові заходи: змагання між командами академічних груп з настільного тенісу, міні-футболу, волейболу, шахів, шашок, армреслінгу, спортивні конкурси «Веселі старту» та «Козацькі забави» [3, арк. 23], мала спартакіада «У спорті сила і краса» [8, арк. 21]. Працювали спортивні гуртки, наприклад, у 1996-1997 н.р. – тенісний, шахово-шашковий, волейбольний і футбольний [9, арк. 34].

Список використаних джерел:

1. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 6355. Оп. 2. Спр. 133.
2. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 6355. Оп. 2. Спр. 152. Арк. 11
3. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 6355. Оп. 2. Спр. 161. Арк. 22-23
4. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 6355. Оп. 2. Спр. 167. Арк. 26
5. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 6355. Оп. 2. Спр. 175. Арк. 21
6. Кам'янець-Подільський міський архів. Ф. 14. Оп. 1. Спр. 20.
7. Кам'янець-Подільський міський архів. Ф. 14. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 25.
8. Кам'янець-Подільський міський архів. Ф. 14. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 1
9. Кам'янець-Подільський міський архів. Ф. 14. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 33
10. Кам'янець-Подільський міський архів. Ф. 14. Оп. 1. Спр. 56. Арк. 11.

Комлев Ігор

здобувач освітнього ступеня «бакалавр»

*Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці*

*Науковий керівник: Белей Світлана, кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна*

РОЗВИТОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ: ПОТЕНЦІАЛ, ПРОБЛЕМИ, РЕАЛЬНІСТЬ

Постійне посилення конкуренції, яке відбувається на сьогодні активізує важливість «знанневого» фактору щодо забезпечення сталого економічного розвитку України та рівня їх конкурентоспроможності у глобальному середовищі. Тому сучасні концепції економічного розвитку дедалі більше уваги приділяють дослідженню такого фактора, як розвиток знань, а в економічній науці сформувався новий напрям досліджень, що дістав назву «економіка знань» [1-5].

Досвід реформування економічної системи нашої країни показує, що важливою передумовою зміцнення ринкової економіки є високий рівень освіченості та інтелектуальної підготовки населення, духовне оновлення та культурний прогрес суспільства, зміцнення культурного рівня населення. Особливістю освітньої сфери є те, що основні результати її діяльності знаходять своє відображення у довгостроковому соціальному ефекті та відображаються у збільшенні інтелектуального потенціалу, зміні цінностей та норм поведінки людини, впливають на модернізацію суспільства. Зрозуміло, що наслідки такого типу не піддаються звичайному статистичному виміру.

Збереження та зміцнення науково-технічного прогресу в освітньому середовищі країни стане можливим лише завдяки вдосконаленню регіональних та галузевих програм розвитку, вдосконаленні методів національного та місцевого управління з урахуванням раціонального поєднання бюджетних та комерційних принципів у їх діяльності. Однак сьогодні багато людей не мають доступу до освітніх багатств країни у зв'язку з їх низькою соціально-культурною активністю, що вимагає зміни економічної бази розвитку регіонів, збільшення рівня людського капіталу, вдосконалення системи виховання. Однією з причин зниження інтересу держави до вирішення цих питань є різні соціальні умови споживання освітніх послуг, неготовність проводити гнучку соціально-культурну політику. Отож сьогодні розвиток економіки України неможливий без відповідного розвитку людини як носія загальних і спеціальних знань та навичок, тому важливого значення набуває діяльність щодо створення сучасної системи середньої, професійної й вищої освіти, розвитку науки як бази для інноваційного, технологічного, інформаційного розвитку суспільства. У цьому контексті оцінимо стан освітньої діяльності в Чернівецькій області (табл. 1, табл. 2, табл. 3).

Заклади дошкільної освіти

Роки	Кількість закладів дошкільної освіти, од	Кількість місць у закладах дошкільної освіти, од	Кількість осіб у закладах дошкільної освіти	Охоплення дітей, закладами дошкільної освіти, відсотків до кількості дітей відповідного віку
2015	379	25468	32183	57
2016	379	25307	32612	58
2017	381	25741	33334	60
2018	378	26572	32775	62
2019	372	26878	31196	583

Джерело: Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2020.
URL : <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>

Слід зазначити, що на розміщення освітніх об'єктів впливають економічні фактори (наприклад, величина витрат на розвиток сфери в певному регіоні). Однак існує недооцінка ролі науки та освіти, і звідси випливає певна нерівномірність у їх розміщенні по території України, особливо у сільській місцевості. Розвиток освітнього середовища також залежить від рівня фінансової забезпеченості. Зазначимо, що потреба у бюджетному фінансуванні освітньої сфери зумовлена тим, що освітня діяльність вимагає певної стабільності фінансового забезпечення з огляду на її довготривалий характер та невизначеності результатів. Очікувати суттєвого збільшення видатків бюджету на освітню сферу, зокрема розробку нормативів та стандартизацію затрат на утримання та розвиток закладів освіти, можливо лише у разі стабілізації та зростанні бюджетних доходів.

Таблиця 2

Заклади загальної середньої освіти (за даними Міністерства освіти і науки України), (на початок навчального року)

Роки	Кількість закладів загальної середньої освіти, од	Кількість учнів у закладах загальної середньої освіти – усього, тис. осіб	З них у закладах		Випуск учнів із закладів загальної середньої освіти, тис. осіб		Кількість вчителів у закладах загальної середньої освіти, тис. осіб
			денних	вечірніх	одержали свідоцтво про здобуття базової загальної середньої освіти	одержали атестат про здобуття повної загальної середньої освіти	
2015/16	432	97,6	97,4	0,2	9,2	6,0	12,3
2016/17	428	98,6	98,4	0,1	8,7	5,7	12,0
2017/18	422	100,0	100,0	0,0	8,4	5,3	12,1
2018/19	406	103,2	103,1	0,0	8,6	5,0	12,0
2019/20	403	105,5	105,5	0,0	9,0	4,8	12,0

Джерело: Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2020.
URL : <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>

Заклади вищої освіти, (на початок навчального року)

Роки	Кількість ЗВО, од		Кількість студентів у ЗВО, тис. осіб		Кількість осіб, прийнятих на навчання до ЗВО, тис. осіб	
	коледжі, технікуми, училища	університети, академії, інститути	коледжі, технікуми, училища	університети, академії, інститути	коледжі, технікуми, училища	університети, академії, інститути
2015/16	13	4	9,0	22,2	2,4	5,0
2016/17	13	3	8,5	22,9	2,2	4,4
2017/18	13	3	8,1	21,8	2,1	4,7
2018/19	13	3	7,4	21,2	1,7	4,2
2019/20	13	3	6,8	19,8	1,7	4,0

Джерело: Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2020.

URL : <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>

Можна спостерігати вищезазначені тенденції розвитку у Чернівецькій області: мінімальна державна допомога та зацікавленість у розвитку освітньої сфери призводить до застою або деградації уже існуючих об'єктів. Отже, для забезпечення сталого економічного зростання питання ефективності та економічної результативності державної політики освіти набуває особливого значення.

Для покращення існуючого становища доцільними є наступні заходи: сприяння розвитку підприємницької діяльності; збереження та промоція культурної, історичної спадщини; підтримка соціальних ініціатив молоді у пропаганді здорового способу життя; забезпечення сприятливих умов для волонтерської діяльності; збільшення державного фінансування на створення/модернізацію соціально-економічної інфраструктури.

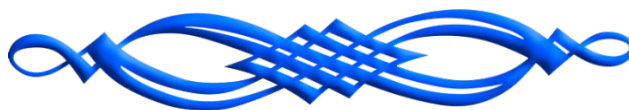
Основними напрямками реформування системи освіти в цілому мають стати такі, як: створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти, підвищення рівня її інформатизації; упровадження різноманітних сучасних моделей освіти та створення навчальних закладів різних типів та форм власності; забезпечення безперервного характеру освіти протягом життя; створення ефективного механізму фінансового забезпечення освіти; посилення мовної, патріотичної, інформаційної, економічної та правової підготовки учнів та студентів

Список використаних джерел:

1. Україна у вимірі економіки знань / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця. К. : «Основа», 2006. 592 с.
2. Теория постиндустриального общества. URL: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/postindustrializm.html>
3. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel/
4. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна / за заг. ред. А.П.Гальчинського, С.В.Львовичкіна, С.П.Семиноженка. К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2004. 261 с.

5. Інноваційна стратегія українських реформ / [Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П.]. К. : Знання України, 2002. 336 с.
6. Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2020. URL : <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>

Локишин Віктор

*доктор педагогічних наук (доктор хабілітований)
викладач вищої категорії кафедри (науково-методичної комісії)
психолого-педагогічних дисциплін
Київського професійно-педагогічного
коледжу імені Антона Макаренка*

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Управління цінностями на рівні закладів і установ професійної освіти розширює можливості мотивації персоналу на основі ціннісних стратегій комплексної діджиталізації суспільства.

Формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у контексті діджиталізації суспільства є система цінностей в умовах євроінтеграції [1]. В процесі проведення аналізу щодо проблем формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання можна зробити висновок, що не завжди приділяється належна увага таким її аспектам, як рівні розвитку цінностей, рівнів розвитку ціннісної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в формування ціннісної компетентності у контексті модернізації вищої освіти .

Мета проведення науково-педагогічних досліджень полягає в розробленні та теоретичному обґрунтуванні моделі формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання з урахуванням діджиталізації. Глобалізація процесу формування міжнародних відносин, інтеграційні процеси, що відбуваються в Європі, прагнення України стати повноцінним членом європейської та світової спільноти визначили зміну цільових орієнтирів неперервної вищої освіти[2]. Процеси модернізації вищої освіти стосуються і аспектів підготовки майбутніх педагогів професійного навчання як її складової, здатної продуктивно використовувати внутрішні і зовнішні ресурси та забезпечувати формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах євроінтеграції. Керівники закладів та установ професійної освіти не завжди мають достатній вичерпний рівень уявлення про цінності, значущі для працівників, тому стратегія розвитку сучасних навчальних закладів іноді виявляється недостатньо вдалою. Неважливо, наскільки блискуче проведений аналіз, на

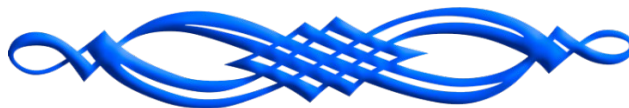
якому заснована стратегія, адже саме люди – від директорів до персоналу педагогів професійного навчання середньої ланки – повинні розуміти цю стратегія відповідає їхній системі цінностей. Мова ідеться про цінності корпоративні, загальнолюдські, сімейно-традиційні і ключові[4].

Ми говоримо про людські фактори, а не про матеріальну сторону справи. І цей чинник нині знаходить широке визнання у всьому світі. Цінності мають значення. Вони слугують основою для прийняття рішень і виконання дій. Цінності у відповідності до рівнів розвитку впливають на підходи до управління сучасними навчальними закладами в контексті вимірів зорієнтованими на практико-орієнтовані технології. у різних країнах світу відрізняється навіть оформлення логотипу компанії при вході, що визначає цінності команди саме в даній країні. Сила цих цінностей схожа з маховим колесом, яке важко зупинити і складно повернути. верстви - глибинні цінності, що, вибудовують стосунки лідера або його послідовників між собою. формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання не можливе без урахування системи цінностей.[3] доречно розглядати ціннісні стратегії як складову професійної компетентності в контексті діджиталізації суспільства.

Список використаних джерел:

1. Локшин В.С. Формування професійної компетентності менеджерів є соціокультурної сфери в контексті модернізації вищої освіти : монографія / В.С. Локшин. – Рівне: ТзОВФірма”Овід“, 2013. – 296 с.
2. Локшин В.С. Управління та розвиток персоналу(основні поняття) / Розвиток системи навчання на робочому місці. / Локшин В.С.- К: [Emporian Profiles] / 2011.-72с.
3. Локшин В.С. Методологические основы формирования профессиональной компетентности менеджеров социокультурной деятельности В.С. Локшин// Прага: Vedecko vidavatel'ske centrum „Sociosfera-CZ”2013.- Ч.1.- С.122-127.
4. Локшин В.С. Формирование компетентностной модели системы профессиональной подготовки менеджеров социокультурной сферы в контексте модернизации высшего образования В.С. Локшин // Прага: Vedecko vidavatel'ske centrum „Sociosfera-CZ-№4”2013.-.С.125-131.Прага: Vedecko vidavatel'ske centrum «Sociosfera-CZ»2013
5. Локшин В.С. Професійна компетентність менеджерів соціокультурної сфери в контексті феноменологічних складових понятійного апарату/ В.С. Локшин // Молодь і ринок. – 2011. – № 1(72). – С.59–66.
6. Педагогіка вищої школи / В. П. Андрущенко, І. Д. Бех [та ін.]; за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенко, В. І. Лугового – К.: Педагогічна думка. – 2008. – 256 с.
7. Психолого-педагогічне проектування особистісно орієнтованих технологій навчання і виховання у вищих навчальних закладах: [монографія / за заг. ред. В. П. Андрущенко, В.І. Лугового]. – К.: „Педагогічна думка”, 2008. – 253 с.

8. Український педагогічний словник [уклад. С.У. Гончаренко]. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
9. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно - ориентированой парадигмы образования / А. В. Хуторской // Нар. образование.– 2003. – №2.– С. 18-24.

Покалюк Вадим

*кандидат історичних наук, викладач соціально-гуманітарних дисциплін,
«ВСП Кам'янець-Подільського фахового коледжу ПДУ»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ У «ВСП КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОМУ ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ ПДУ»

Сучасний ринок праці висуває підвищені вимоги не тільки до фахової підготовки, але й до рівня особистісного розвитку молодих фахівців.

У зв'язку з цим все більшої популярності набуває термін «позааудиторна робота». Інколи під нею розуміють всього лише самостійну підготовку студентів до занять або виховну роботу куратора, але насправді це поняття набагато ширше. Позааудиторна робота – це будь-яка діяльність, яка сприяє навчанню поза межами аудиторії і яка безпосередньо не пов'язана з навчальною програмою. До неї відносять наукові товариства, гуртки, спортивні секції, різні групи за інтересами, клуби, братства, подорожі тощо. Позааудиторна діяльність відкриває великі можливості для самореалізації. Вона передбачає досить великий ступінь свободи, завдяки чому здійснюється більш тісне міжособистісне неформальне спілкування студентів, викладачів, адміністрації закладу освіти, відбувається культурне і духовне збагачення особистості, розвиток і поглиблення смаків тощо.

Загалом позааудиторну роботу можна поділити на професійно та соціально спрямовану. До першої категорії відносяться участь у наукових гуртках, студентському науковому товаристві, дослідницьких проектах, олімпіадах, конференціях. Така діяльність носить фаховий характер, об'єднує студентів подібних спеціальностей, проходить під керівництвом або наглядом викладача-куратора та вимагає від студентів чималих зусиль, послідовності, цілеспрямованості та вмотивованості. Позааудиторна робота другої категорії носить більш загальний, виховний характер і може поєднувати студентів різних спеціальностей. До неї відносяться, наприклад, спортивні секції, театральні та танцювальні групи, екскурсії, відвідування виставок та музеїв тощо.

Для багатьох позааудиторна робота може починатися просто як хобі, але згодом стати основою майбутньої кар'єри. У будь-якому випадку навички командної роботи, вміння знаходити спільну мову із оточуючими, задатки

лідера будуть корисними у будь-якій галузі. Також участь у позааудиторній роботі значно знижує ризик алко та наркозалежності, вчить відповідальності, дає почуття самоповаги [1].

Виховання в сучасному закладі освіти має поєднувати виховання потреб нації, держави, людської цивілізації і особистості. У Кам'янець-Подільському фаховому коледжі ПДУ виховання студентства – це процес творчий, зорієнтований на проблеми, пов'язані зі специфікою закладу фахової передвищої освіти. Стержнем усієї системи виховання є національна ідея, яка відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактора в суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави. Ідеалом виховання є гармонійно розвинена, високоосвічена соціально активна й національно свідома людина, наділена глибокою громадянською відповідальністю, працьовитістю, господарською кмітливістю, здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями. Виховний процес студентської молоді організовує заступник директора з виховної роботи Хмелянчишина Наталія Михайлівна. В основу виховної роботи закладу фахової передвищої освіти покладено проведення годин національного виховання, які спрямовані формувати громадянську позицію, національну свідомість і гідність, високу духовну культуру, розвиток світоглядного та високого інтелектуального рівня студентів, формування правової грамотності, естетичних якостей, фізичних здібностей, підготовка до активної виробничої праці, зміцнення здоров'я і захисту Батьківщини тощо. Особливе місце в організації виховного процесу відводиться розв'язанню завдань професійного виховання, метою якого є формування у студентів поваги до обраної спеціальності, вироблення необхідних для неї рис, умінь і навичок, розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця [2].

Відповідно до своїх інтересів та професійної спрямованості студенти коледжу відвідують ряд гуртків. Серед них – екологічний проект «Моє довкілля» (керівники Федорук І. В. та Вдовиченко О. В.); гуртки: «Юні садівники» (Побережна Л. В.), «Рослинник» (Кремінська О. І.), «Юннат» (к. с-г. н. Городиська О. П.) [3], «Тракторист» (Тюхтій О. А.), гурток зварювальної справи (Ангельський В. Л., Костюченко С. М.) [4], «Хірургія ветеринарної медицини» (проф. Чумаков К. А.), «Штучне осіменіння тварин та птиці (Білецький В. С.), «Технологія виробництва продукції свинарства» (Колащук Л. Г.) [5], «Охорона праці електриків» (Маринюк Н. П.), «Електрик» (к.т.н. Калініченко О. В.) [6], «Правознавець» (к.ю.н, доц. Лінник Н. В.), «Юрисконсульт» (Катушинська Л. С.), «Феміда» (Будняк І. М.), «Правозахисник» (Руснак Л. В.) [7], «Краєзнавець» (к.і.н., член МО НСКУ Покалюк В. В.), «Мислитель» (Хан З. І.), «Юні знавці рідної мови» (Мацарська В. Б.), літературно-драматична студія «Натхнення» (Черняк Я. П.), «Українське народознавство» (Богданова Л. В.), «Юний фотограф» (Юрчак В. І.) та гурток вокалу (Менчак І. І.) [2].

Значних успіхів заклад освіти досягає у спортивних здобутках. Спортивною Гордістю у цьому напрямку є 9 студентів, які мають спортивні

звання: Гембаля Дмитро – кандидат в майстри спорту з волейболу; Когут Олександр – кандидат в майстри спорту з волейболу; Ковальчук Микола – кандидат в майстри спорту з волейболу; Маслій Володимир – майстер спорту з важкої атлетики; Колесник Сергій – майстер спорту з важкої атлетики; Галась Богдан – кандидат в майстри спорту з важкої атлетики; Мартиросян Севак – кандидат в майстри спорту з боксу; Сузанський Олександр – кандидат в майстри спорту з панкратіону; Паранюк Олександр – кандидат в майстри спорту з кікбоксингу.

У лютому 2019 р. в місті Хмельницький відбулися змагання чемпіонату області з важкої атлетики серед юніорів до 20 років. Перше місце в особистому заліку посів майстер спорту України Маслій Володимир, студент четвертого курсу спеціальності «Агрономія».

У березні відбувся чемпіонат міста Кам'янець-Подільський з волейболу (юнаки) серед студентів коледжів. Команда Коледжу ПДАТУ посіла I місце.

У червні цього ж року в м. Вознесенськ Миколаївської області відбулися фінальні Всеукраїнські спортивні ігри з волейболу. Перемогу у фіналі здобула команда коледжу ПДАТУ (тренер Сінькевич В. Г.) яка зустрілася з командою Вознесенського коледжу Миколаївського національного аграрного університету і перемогла з рахунком 2:0.

У листопаді 2019 р. відбувся чемпіонат міста Кам'янець-Подільський з волейболу та міні-футболу (юнаки) серед коледжів. Команда Коледжу ПДАТУ посіла I місце з волейболу, та III місце з міні-футболу.

У березні 2020 р. пройшов чемпіонат міста з волейболу (дівчата) серед закладів фахової передвищої освіти, у якому команда Коледжу ПДАТУ отримала II місце.

10 лютого 2021 р. у місті Кам'янець-Подільський проходив чемпіонат міста з боротьби дзюдо. У віковій категорії до 16 років, II місце виборов Фаріон Антон студент першого курсу спеціальності «Ветеринарна медицина» [8].

14 листопада 2019 р. команда коледжу здобула перемогу у відкритому фестивалі-творчості «Агроуніфест-2019», присвяченому дню працівника сільського господарства України серед студентських колективів університету та коледжів і технікумів які входять у структуру ПДАТУ.

У листопаді 2020 р. літературно-драматична студія «Натхнення» (керівник Черняк Я.П.) взяла участь в онлайн-фестивалі «Агроуніфест-2020» і стала лауреатом III премії у жанрі «Театральне мистецтво» [2].

Студенти коледжу відділення «Право» є активними учасниками Кам'янець-Подільського осередку МППР «ХОМА» молодіжного патріотично-правового руху «Хмельницьке об'єднання молодих і активних», метою якого є пропобанда здорового способу життя, підвищення правосвідомості у громадян, активізація діяльності по профілактиці безпритульності і правопорушень, захист прав дітей, організація корисного дозвілля для молоді.

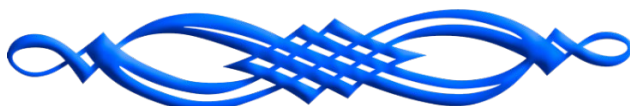
У конкурсі «Кращий студент Кам'янець-Подільського 2020», студентки відділення «Право» здобули перемогу у номінаціях - Чорноброва Анастасія «Громадська діячка», Саламаха Анна – «Спортсмен» [7].

Активно діє волонтерський рух студентів (керівник Зелена О. В.). Студенти збирають кошти на лікування важкохворих дітей та дорослих, допомогу для воїнів ООС, дітей які перебувають у дитячих будинках та інтернатах, підтримують самотніх людей похилого віку та інвалідів [9].

Загалом, позааудиторна робота у коледжі відіграє велике значення. Студенти відвідують науково-практичні та спеціальні гуртки, спортивні секції, творчі студії, беруть активну участь у культурному та громадському житті закладу фахової передвищої освіти.

Список використаних джерел

1. Козліковська Н. Я. Позааудиторна робота як складова вищої освіти // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. пр. / [редкол.: П. М. Таланчук (гол. ред.), Г. Ф. Нікуліна, С. С. Самойлова та ін]. Київ: Університет «Україна», 2008. № 5(7). URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/512>.
2. Виховна робота URL: <http://koledg-pdatu.km.ua/vykhovna-robota-koledg>
3. Навчально-виховна робота URL: <http://koledg-pdatu.km.ua/ahronomiia/navchalno-vykhovna-robota>
4. URL: <http://koledg-pdatu.km.ua/ahroinzheneriia/praktychna-robota>
5. URL: <http://koledg-pdatu.km.ua/vetmedezina/vykhovna-robota>.
6. Практична робота URL: <http://koledg-pdatu.km.ua/elektroenerhetyka-elektrotekhnika-elektromekhanika/praktychna-robota>
7. Навчально-виховна робота URL: <http://koledg-pdatu.km.ua/pravo/navchalno-vykhovna-robota>
8. URL: <http://koledg-pdatu.km.ua/fizkultura/provedeni-zakhody>
9. URL: <http://koledg-pdatu.km.ua/studentskyi-profspilkovyikomitet/volonterska-diialnyst>.

Сидорук Людмила

*аспірантка кафедри педагогіки та управління навчальним закладом
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
викладач вищої математики кафедри економічної кібернетики,
інформаційної та соціокультурної діяльності Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАТЬ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Нові технології стали невід'ємною складовою життя суспільства, загалом, та кожної людини, зокрема. Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяє появі нових Інтернет-ресурсів. Одним із таких сервісів є онлайн платформа Classtime, яка дозволяє викладачу

здійснювати тестовий контроль знань в умовах дистанційного навчання, на основі індивідуального підходу до кожного здобувача освіти. Classtime дозволяє створювати власні завдання, а також уможлиблює використання готових тестів, що суттєво полегшує роботу викладача. Платформа дає можливість переглядати окремі питання перед тим як додавати їх до бібліотеки.

Для створення набору питань з конкретної теми їх можна вибрати з різних тестів власної бібліотеки, через пошук у публічній бібліотеці, за посиланням колеги або створити свої (рис.1). Підготовлені завдання за необхідності також можна роздрукувати.

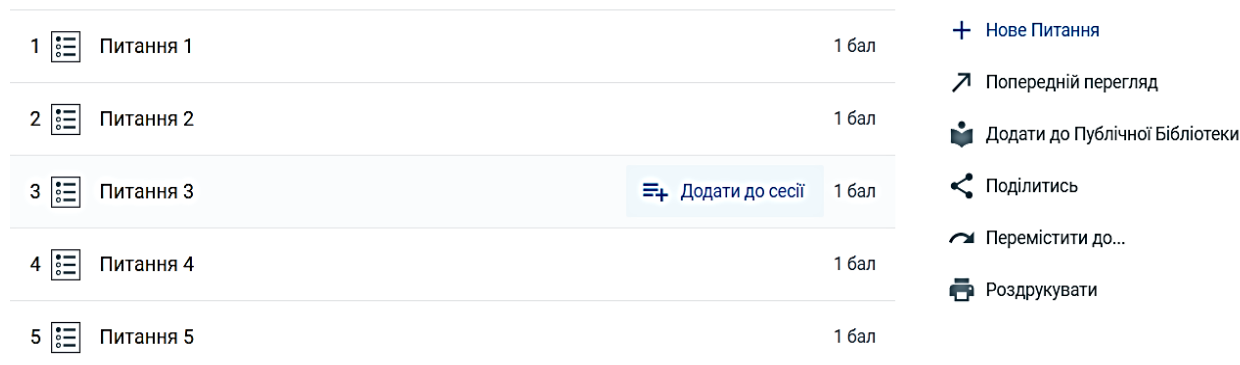

Рис.1 Створення набору питань

Будь-яке питання тесту можна дублювати, видалити або перемістити до іншого тесту (рис. 2)

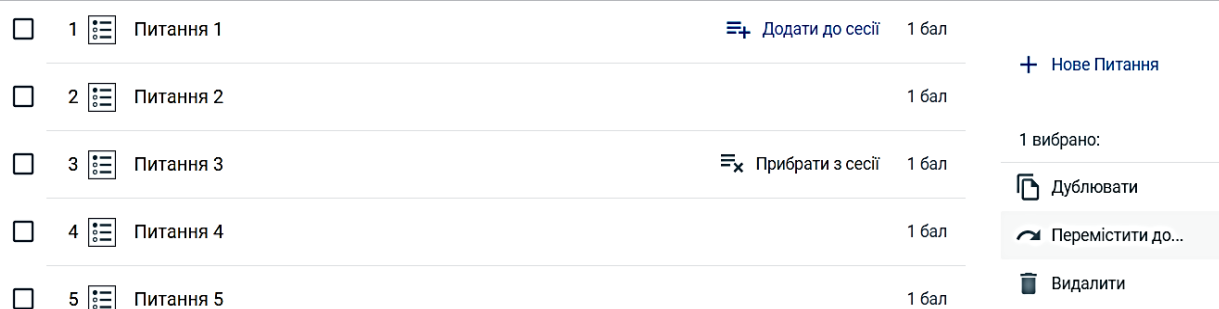

Рис.2 Редагування тесту

Для проведення сесії необхідно вибрати налаштування. Якщо перемішати питання та варіанти відповідей, то всі здобувачі освіти будуть самостійно виконувати однакові завдання в різному порядку. Це дозволить об'єктивно підійти до діагностики рівня знань, дозволивши одну відповідь на питання. Водночас зникає потреба розробки різних варіантів типових завдань.

Щоб здобувачі освіти одразу знали чи їх відповідь є правильною є можливість показувати відповіді одразу. Також можна скористатись таймером та планувальником сесій для обмеження часу і дати виконання тесту. Classtime не потребує встановлення, а працює за посиланням та кодом сесії з будь-якого гаджету: комп'ютер, планшет, смартфон тощо [3].

Платформа Classtime дозволяє у режимі реального часу відстежувати прогрес здобувачів освіти. Після завершення тесту платформа уможлиблює експорт отриманих результатів у PDF або EXCEL форматі. За рахунок цього можна виявити найбільш поширені помилки здобувачів освіти в цілому і

кожного з них зокрема. Це допоможе викладачу ефективно спланувати роботу щодо ліквідації прогалин у знаннях здобувачів освіти з конкретної теми, визначивши питання, які потрібно роз'яснити всім, і питання для індивідуальної роботи з окремими здобувачами [1, с.276].

Платформа Classtime дає змогу експортувати роботи кожного здобувача освіти (рис. 3).

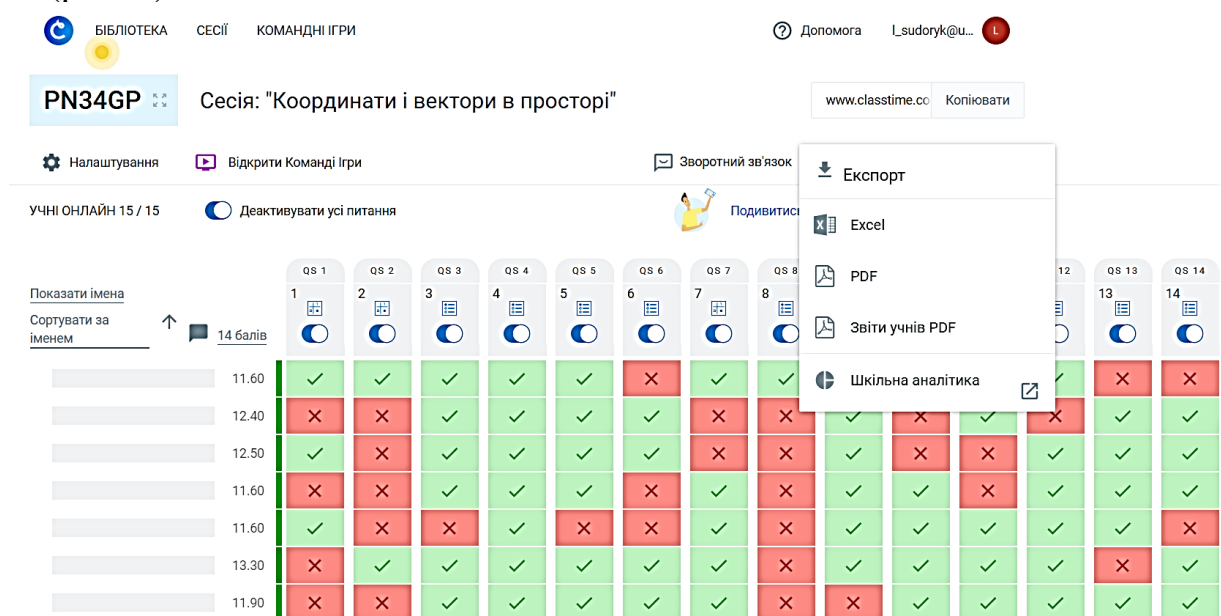
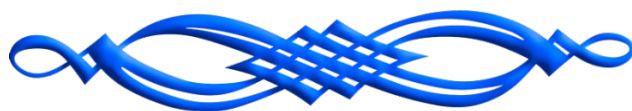

Рис.3 Результати тестування

Використання платформи Classtime в умовах дистанційного навчання має ряд переваг не тільки для викладачів, а й для здобувачів освіти: можливість тренуватися, відслідковуючи власний прогрес, виконувати завдання дистанційно у зручний час, отримувати зворотній зв'язок у режимі онлайн [2].

Список використаних джерел:

1. Бахмат Н. В., Сидорук Л.М. Математична підготовка здобувачів освіти засобами сервісу Classtime. Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" ім. Т. Г.Шевченка ; голов. ред. М. О. Носко. Чернігів : НУЧК, 2020. С. 272-277.
2. Дистанційне навчання: практичні поради. Classtime blog. URL: https://www.classtime.com/blog/dystantsiyne-navchannya-praktychni-porady/?fbclid=IwAR0B1Xv_7kskIVeCfhHn5x7akokVcg3jK3Bk_iEG80PRR2xqL9XkBCnN7Ac (дата звернення: 10.02.2021).
3. Classtime. URL: <https://www.classtime.com> (дата звернення: 20.02.2021).

Тріпак Мар'ян

кандидат економічних наук, доцент,
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Шевчук Олександр

кандидат педагогічних наук, викладач
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА КОМПЕТЕНЦІЯ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ПАРАДОКС

Історично склалось так, що розвиток компетентності розпочався на теренах Сполучених Штатів Америки, і має три етапи свого розвитку, а саме:

1. I етап (1960–1970 рр.);
2. II етап (1970–1996 рр.);
3. III етап (1996 р – по сьогоднішнього дня).

Кожному етапу розвитку компетентності притаманна своєрідна характеристика розвитку людської діяльності своєї ієрархічної структури компетентності. I етапу притаманний сам розвиток цього терміна, основоположником терміна «компетентність» є Наом Хомський. На II етапі розвитку компетентності розпочато вивчення різних компетентностей та компетенцій, зокрема й фахової компетентності, професійної компетентності та різних компетенцій. III етапу притаманні реєстраційні документи переліку тих чи тих компетентностей у науковій сфері.

Експерти країн Європейського Союзу під поняттям «компетентність» розуміють здатність застосовувати знання й уміння, що забезпечує активне застосування навчальних досягнень у нових ситуаціях. В останніх публікаціях ЮНЕСКО поняття «компетентність» трактується як поєднання знань, умінь, цінностей і ставлень, що застосовуються у повсякденні. На останній конференції міжнародного рівня, що відбулась завдяки участі ЮНЕСКО, Міністерства освіти Норвегії (Департаменту технічної освіти та професійної підготовки) у 2004 р., дійшли згоди в трактуванні поняття «компетентність» як здатності застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях. Компетентність – поняття, що логічно походить від ставлень до цінностей та від умінь до знань [2].

Згідно з означенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)) поняття «компетентність» визначається як спроможність кваліфіковано провадити діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому це поняття містить набір знань, навичок і ставлень, що

дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності [3].

У рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США й Канади було розпочато програму «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади» зі скороченою назвою «DeSeCo» (1997 р.), яку започаткувала група експертів з різних галузей – освіти, бізнесу, праці, здоров'я, представники міжнародних, національних освітніх, державних та недержавних організацій тощо. Експерти програми «DeSeCo» визначають компетентність (competency) як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії

Відповідно до Національної рамки кваліфікацій України, є визначення терміна компетентність – це здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості

Компетентність фахівця визначається рівнем освіти, знаннями і вміннями в області професійної діяльності. Основні знання і вміння набуваються у вищій школі, де студент безпосередньо контактує з викладачами, які мають безпосередній стосунок до його майбутньої спеціальності і активно формують його як фахівця. Студентові подаються як базові, так і найновіші досягнення в науці. Під час навчання використовуються сучасні технології, тому саме тут студенти повинні звикнути до того, що наука невинно розвивається завдяки критичній оцінці

Таблиця 1

Розглянемо порівняльну таблицю із визначень цих двох термінів [1]

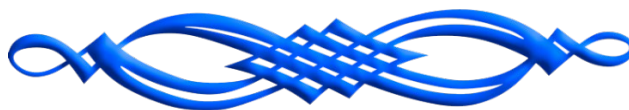
	компетентність	компетенція
Енциклопедія освіти	Коло питань, в яких людина добре розуміється.	Компетенції – відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма.
Хуторський	Компетентність – це сукупність особистісних якостей, зумовлених досвідом його діяльності у певній соціально і особистісно значущій сфері.	Компетенція – сукупність взаємозв'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особисто і соціально значущої продуктивної діяльності.
Шишов та Кальней	Компетентність – здатність (уміння) діяти на основі здобутих знань.	Компетенція – це загальна здатність, що оснований на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які надбано завдяки навчанню.

Шаріпов	Компетентність – сукупність рис (характеристик) особистості, що дозволяють їй якісно виконувати визначену діяльність, що направлена на вирішення проблем (задач) в якійсь галузі.	Компетенція – це те, на що претендує людина, це коло питань, в яких вона добре обізнана, має знання і досвід.
Рубін	Компетентність – сукупність компетенцій	Компетенція – особиста властивість спеціаліста вирішувати визначений тип професійних задач.

Науковці які досліджували та досліджують цих два терміни поділяються на дві категорії. Перші вважають компетентність та компетенцію як одним цілим, інші вважають цих два терміни окремими елементами які у взаємодії формують професійного фахівця.

Список використаних джерел:

1. Леонтьян М.А. Поняття «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти. Наукові праці. Педагогіка. Випуск 176. Том 188. С. 73-75. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npchduped_2012_188_176_18.pdf
2. Сучасна освіта. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти URL: <https://osvita.ua/school/method/381/>
3. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>

Файн Альбіна

*викладач методист, викладач вищої категорії
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА: НОВІТНІЙ МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

В останні роки у засобах масової інформації з'являлось багато публікацій з питань альтернативних джерел енергії. Причому переважно більшість – схвального змісту, відзначають користь від їх використання. Зустрічаються і статті, що виступають проти окремих видів такої енергії. Проте в наукових виданнях з'являються зовсім нові та креативні ідеї, щодо виробництва енергії. І розмова йде не тільки про всім відомі вітряки, біопаливо та сонячні батареї. На зміну викопним джерелам енергії може прийти енергія від вірусів, бактерій водоростей, блискавки, вулканів, людських кроків та інших видів діяльності

людини. Розглянемо найбільш перспективні та креативні досягнення світових науковців.

Одним з таких досягнень є розробка групи випускників Гарварду, слід зазначити, що вони також є засновниками компанії Uncharted Play. Вони розробили м'яч Soccer, що може за 30 хвилин гри в футбол виробити електроенергію, якої вистачить, щоб 2-3 години підживляти LED-лампу.

Цікавими та перспективними є ідеї використання енергії, що виділяє людський організм у вигляді теплоти. Принцип термоелектричних генераторів, що працюють на різниці температур, відомий давно. Але лише кілька років тому технології стали дозволяти використовувати як джерело енергії тепло людського тіла. Група дослідників з Корейського провідного науково-технічного інституту (KAIST) розробила генератор, вбудований в гнучку скляну пластинку.

Схожу технологію взяла за основу молода Енн Макосінські, що придумала ліхтарик, заряджається від різниці температур повітря і людського тіла. Ефект пояснюється використанням чотирьох елементів Пельтьє: їх особливістю є здатність виробляти електрику при нагріванні з одного боку і охолодженні з іншого боку.

В результаті ліхтарик Енн виробляє досить яскраве світло, але не вимагає батарей-акумуляторів. Для його роботи необхідна лише температурна різниця всього в п'ять градусів між ступенем нагрівання долоні людини і температурою в кімнаті.

Цікаві та креативні дослідження проходять одночасно в декількох науково-дослідних центрах світу, які стали фундаментом для втілена ідея використання потоку людей в якості інноваційного генератора енергії. Уявіть мегаполіс, де тисячі людей щодня проходять через турнікети при вході в підземку – цю енергію також можна акумулювати. East Japan Railway Company - японська компанія вирішила обладнати всі турнікети на залізничних станціях генераторами. Такі установки працюють на вокзалі в токійському районі Сібуя. Принцип роботи полягає в тому, що в підлогу під турнікетами вбудовані п'єзоелементи, які виробляють електроенергію від вібрації і тиску, що утворюється в результаті натискання ногами людей, що проходять по них.

Концепцію виробництва електроенергії за допомогою так званих «лежачих поліцейських» спочатку була впроваджена у Великобританії, потім в Королівстві Бахрейн. Поштовхом для впровадження даного стартапу стало створення «генеруючої дорожньої рампи» (Electro-Kinetic Road Ramp) для автомобільних доріг, британським винахідником Пітер Хьюс.

Electro-Kinetic Road Ramp має дві металеві пластини, які дещо підняті над дорогою. Електричні генератори закладені під пластинами, вони виробляють електричну напругу щоразу, як через рампу проїздить автомобіль.

Американські вчені розробили спосіб отримання електроенергії за допомогою вірусів. Дослідники побудували електрогенератор з електродом розміром в поштову марку. Поверх електрода була накладена плівка із спеціально виведених вірусів. При дотику до електроду віруси перетворюють

механічну енергію в електричну. Результати дослідження вчених з Каліфорнії були опубліковані в науковому журналі Nature Nanotechnology.

Віруси, що використані у дослідженні - це бактеріофаги M13, які вражають бактерії, але не є шкідливим для людини. Команда Берклі застосовуючи методи генної інженерії, створила генномодифікований вірус, додавши чотири молекули з негативним зарядом до одного кінця білкового ланцюгу з якого складається вірус. Ці додаткові молекули збільшували різницю заряду між позитивним і негативним кінцями ланцюга білків, це призвело до підвищення електричної напруги на оболонці вірусу.

Для демонстрації вчені взяли багат шарову плівку вірусів розміром 1 см² і затиснули її між двома позолоченими електродами. Вони були з'єднані дротами з рідкокристалічним дисплеєм. Під тиском на генератор він міг виробляти до чверті напруги звичайної батареї. Цього було достатньо, щоб на дисплеї блимала цифра "1". "Це скромне досягнення, але воно демонструє можливості таких пристроїв в майбутньому", - говорить доктор Лі.

"Ця розробка - перший крок на шляху створення персональних генераторів електроенергії, мікроманіпуляторів для використання в нанотехнологіях та інших пристроях на базі вірусної енергії", - говорить доктор наук Сєнг-Вук Лі з Каліфорнійського університету в Берклі.

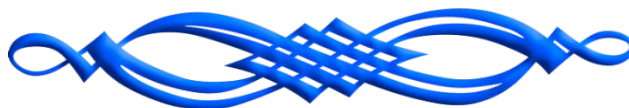
Вчені сподіваються удосконалити пристрій і надалі використовувати подібну технологію в мікропристроях для отримання енергії від різних видів вібрації в повсякденному житті, як наприклад, при закритті дверей або при підйомі сходами.

Новітні досягнення провідних науковців світу у галузі альтернативної енергетики варто врахувати і Україні. Залежність від традиційних джерел енергії в нашій країні надзвичайно велика. Варто задуматися якщо не про перехід, то хоча б про збільшення частки відновлювальних джерел в загальному виробництві енергії.

Отже, видатні вчені всього світу вишуковують способи «спіймати» енергію, перетворити її в електрику, яку використає в своїх потребах людина. До того, як зникнуть останні поклади вугілля і нафту на нашій планеті, у них ще є час. Якихось 40 років.

Список використаних джерел:

1. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 16.10.2020 р. № 810-XI. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. (№ 46). С. 1-2.
2. Nature Nanotechnology веб-сайт. URL: <https://www.nature.com> /(дата звернення: 03.02.2021).

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

*Внесок молодих вчених
у соціально-економічний розвиток Західного регіону*

Матеріали науково-практичного форуму

